

ה' עמכם - יברכך ה'! אמת תורתנו הקדושה וגואלנו ה' צבקות

Sephardic Pre-and-Post Keriat HaTorah Declarations

Contents

41.....	המשך הדו-שיח נדפס בויען שמואל כרך יד עמ' צה
43.....	שמש ומגן חלק ג אורח חיים סימן פה אות יז
43.....	לב שמחה אורח חיים סימן מד
45.....	דברי שלום ואמת מאמר ב' עמ' 147
50.....	נתיבי עם קלט:ב
50.....	מגן אבות אורח חיים קמ עמ' קנו
53.....	זוכר ברית אבות עמ' 44
54.....	וזאת התורה עמ' 428
60.....	עלי הדס עמ' 191
60.....	עטרת אבות חלק א:ז:כד עמ' קפ
63.....	הלכה ברורה קמ:ד
64.....	אוצרות ההלכה (הרב אהרן זכאי) עמ' 61
64.....	שו"ת ברכת אהרן (בוארון) חלק א עמ' קמב
64.....	חוק חזק ונתחזק
64.....	אורייתא כרך כ
64.....	אהלי שם אורח חיים חלק ה עמק קצט, ריח
67.....	גואלינו
67.....	כף החיים קמ:יא

1.....	ה' עמכם - יברכך ה'! אמת תורתנו הקדושה וגואלנו ה' צבקות
1... Sephardic Pre-and-Post Keriat HaTorah Declarations	
1.....	סיכום
2.....	השם עמכם
2.....	חסד לאלפים אורח חיים קלה-קן:יט
2.....	כף החיים קלט:לה
2.....	נהגו העם - מנהגי יהודי מרוקו - ר' דוד עובדיה
2.....	מגן אבות אורח חיים קלט עמ' קנה
4.....	שיבת ציון שבת חלק ב (הרב בן ציון מוצפי) עמ' קמו
6.....	עטרת אבות חלק א:ז:כב עמ' קעח
8.....	הלכה ברורה קלט:כ
8.....	אמת תורתנו הקדושה
8.....	שו"ת יביע אומר חלק א - אורח חיים סימן ט
12.....	חזון עובדיה שבת כרך ב עמ' ער
12.....	נהגו העם - מנהגי יהודי מרוקו - ר' דוד עובדיה, הלכות קריאת התורה
13א	תפילה למשה (הרב משה הלוי) חלק ו אורח חיים סימן יא
32א	תפילה למשה (הרב משה הלוי) חלק ו אורח חיים סימן יב
35א	תפילה למשה (הרב משה הלוי) חלק ו אורח חיים סימן יג

סיכום

The custom in Sephardic communities such as the Iranian and Moroccan ones is for the Oleh leTorah to declare before Barechu, "Hashem Imachem!" and for the Kehillah to respond "Yevarecha Hashem!" similar to Boaz (Rut 2:4). At the conclusion of the Aliyah, prior to reciting the Beracha of

Asher Natan Lanu, one declares “Emmet Toratenu HaKedoshah” to affirm that he heard the Shaliach Tzibbur read the Torah. Also, at the conclusion of the Haftarah, one declares “Goaleinu Hashem Tzevakot Kedosh Yisrael,” before beginning the Berachot.

Rav Eliezer Papo (Chesed LaAlafim 135-150:19) points out one should say “Hashem” and not Adnut, because it’s inappropriate to initiate with Hashem’s name. One should say it quietly to the Baal Kore so he can respond Yevarechecha Hashem. The Chida explains that Boaz was always thinking Divrei Torah, so he was exceptional. (Kaf HaChaim 139:35, Magen Avot Orach Chaim page 155, Halacha Berurah, etc.)

Although there is much Halachic basis to permit one to declare Emmet Toratenu HaKedoshah prior to the concluding Beracha of Keriat HaTorah, Rav Ovadia (Yabia Omer 1:OC:9) recommends one steer clear from controversy and refrain. However, Goaleinu may be recited since it’s already become the widespread accepted custom. Rav Mijael Perets is less inclined to ask one to change his existing custom regarding this, though. Some say Rav Ovadia was only speaking for Sepharadim, meaning Edot HaMizrach, for whom the custom was not widespread, but for North Africans, who do all have the custom, it should be fine to keep. (Divrei Shalom veEmmet) Others complain that there’s no basis to distinguish between Goaleinu and this, but one could respond that it seems clear that Keriat HaTorah is more Chamur.

Some compare this to Chazak Chazak, by the way. Apparently the Steipler used to say Chazak even when he got the final Aliyah.

השם עמכם

חסד לאלפים אורח חיים קלה-קניט

יט) טוב שיאמר בלחש: השם עמכם, וירויח שיאמר לו השליח ציבור: יברכה ה', ולא יזכיר ה' להדיא, כי אין טוב להזכיר ה' בתיבה ראשונה. ומשום זהירות זה, יאמר זה לבד בלחש, ואחר כך יאמר בקול רם 'ברכו'.

כף החיים קלט:לה

שם אומר ברכו וכו' טוב שיאמר בלחש השם עמכם וירויח שיאמר לו הש"ץ יברכה ה' ולא יזכיר ה' להדיא כי אין טוב להזכיר ה' בתיבה ראשונה, חס"ל או י"ט והוא מזה"ק פ' יתרו סוף דף פ"ו ע"ב יעו"ש:

נהגו העם – מנהגי יהודי מרוקו – ר' דוד עובדיה

ו. העולה לס"ת פותח בפסוק ה' (השם) עמכם והש"ץ עונה יברכה ה' (השם) ולא מזכירין את שם ה' בקריאתו וכ"כ בספר תורת השלמים סימן כ"ב אות ו' וכ"כ הרב ספר חיים סי' ד' אות א' ויאמר השם עמכם ולא יזכיר שם המפורש.

מגן אבות אורח חיים קלט עמ' קנה

אמירת ברכת התורה

שם: העולה לתורה פותח בפסוק "ה' עמכם" והציבור עונה "יברכך ה'", ואין מזכירין את שם ה' ממש כקריאתו¹⁴⁸, ואומר ברכת התורה.

מקור אבות

148. כך המנהג הפשוט. וכן כתב החיד"א בלדוד אמת (סי' כ"ד אות ו' בתוה"ש) ובחסד לאלפים (סי' קל"ה י"ט) ועוד. וע' בנהגו העם (סי' ז') מה שהעתיק בזה בשם ספר החיים, שלא היו אומרים שם ה' ממש אלא ה'. ובנוסח ברכת התורה נהגו לומר אשר נתן לנו "את" תורתו, תורת אמת וכו' כ"כ שם בשם הדבר אמת (דמ"ד אות נ"ו), חסד לאלפים. תורת השלמים (סי' כ"ב אות ז'). וכן הנוסח בבית עובד ועוד סידורים ישנים. אמנם גירסת הרמב"ם (הל' תפלה פ' י"ב הל' י'), ופר"ח (סי' קל"ט ד') שהגירסא בלא "את".

שיבת ציון שבת חלק ב (הרב בן ציון מוצפי) עמ' קמו

כג. מנהג הקהל לומר לעולה קודם שיברך "בכבוד" וכשמסיים העליה לומר לו "חזק וברוך".

כד. יש קהילות שנהגו שהעולה קודם שמברך אומר השם עמכם, ומשיבים לו יברכך השם. ואח"כ אומר ברכו וכו' ומברך ברכת התורה ויש סמך למנהגם.

✽ יושב ציון ✽

בתורה והזוכה לחדש ולפרש טעמיה, ואין לך השגה ומעלה בתורה כמו העולה לס"ת ומברך בכוונה לכן תיקנו לומר זה קודם הברכה, ועי"ע למרנא החיד"א בלדוד אמת [תורת השלמים כב, ו] שסמך ידו על מנהג קדום זה, וכן לרבנו יעקב רקח בספרו שערי תפלה [ברכות ס"ת א] ועיין בכתר ש"ט [עמוד רמה] שכתב עוד טעמים בזה.

וכתב הגאון החיד"א [לדוד אמת, תורת השלמים כה, ו] וז"ל "כשעולה לקרות בס"ת י"א השם עמכם, ואינם מזכירים את השם בפירוש, לפי דברי הזוה"ק דאין להזכיר השם אלא על מילה, ומאי דכתיב והנה בעז וגו' יש ליישב כמ"ש אני הדל בריש נחל קדומים בס"ד" עכ"ד. ומקורו בזוה"ק [יתרו פו:] "דבי אלעזר אמר לא אצטרך למדכר שמא קדישא אלא בתר מלה" וכתבו המפרשים שם כוונתו על מלה, וכתב בספרו נחל קדומים דבועז מהרהר היה תמיד בד"ת ותלמודו שגור בפיו, ולכן פתח בשם השם ואמר השם עמכם, והקדים ד"ת להזכרת השם, משא"כ שאר אדם אין להזכיר שם

כג. עיין בחסד לאלפים [קלט, כב] שהמנהג לומר לעולה לס"ת "בכבוד" וכן המנהג בכל עדות המזרח, וכשמסיים העולה הקריאה נוהגים לומר לו "חזק וברוך" והוא משיבם "חזקו ואמצו" כמ"ש הכנה"ג [הגבי"י קלט] וכ"כ היפ"ל [קלט, טו] שהמנהג לומר ג"כ חזק וברוך לכל ש"צ שסיים תפילתו או לחכם שסיים אמירת ד"ת וכיוצא, וכ"כ בכתר שם טוב [ח"א עמוד רעט], ומצאתי להגרי"ח שכתב הטעם כי התורה נקראת תושיה ע"ש שמתשת כוחו של אדם ולכן כשמסיים הקריאה מברכים אותו שיהיה חזק וברוך. ועיין בהשומר אמת [יא, יא].

כד. במגילת רות [ב, ד] כתוב "והנה בעז בא מבית לחם ויאמר לקוצרים ה' עמכם ויאמרו לו יברכך ה'", ומכאן נהגו בקהילות הספרדים ועדות המזרח שהעולה פותח ואומר לקהל "השם עמכם", והם עונים ואומרים לו "יברכך השם", ומצאתי בס"ד רמז לזה בזו"ח [תיקונים ח"ב דפ"ד ע"ב ובמגילת רות דמ"ד ע"א] שיש שייכות לדברים אלה לעוסק

השם בתחילה ע"כ, ולמסקנא דמילתא
עפי"ד החיד"א והחסד לאלפים ומהר"י רקח
יאמר "השם עמכם" ולא יזכיר שם השם
בפירושו. ועי"ע בחסד לאלפים [קלט, יט].

עטרת אבות חלק א ז: כב עמ' קעח

כב. העולה לתורה פותח את הברכה באמירת "השם עמכם", והציבור עונים "יברכך השם", ואין מזכירין שם ה' כקריאתו ממש.

כג. אחר שסיים הברכה, מנהגנו שהעולה לתורה קורא יחד עם החזן הקורא בתורה בלחש, ולא ישמיע לאזניו. ומכל מקום פשט המנהג להקל להעלות לתורה אף מי שאינו יודע לקרוא, ויוצא מדין שומע כעונה.

מקור אבות

ואמת (ח"ב עמוד 29) כתב לכאר דאין אומרים שם ה' כקריאתו, כיון דאיתא בזהר הקדוש פרשת יתרו (דף פו סוף ע"ב), רבי אלעזר אמר אין להזכיר את השם הקדוש אלא אחרי מילה, שהרי השם הקדוש לא נזכר בתורה אלא אחרי שתי מילים, שכן כתוב בראשית ברא אלהים.

כג במגילה (דף כא:) מבואר, דלא יקראו שנים בתורה, והיינו משום דתרי קלי לא משתמעו. וכן פסקו הרמב"ם (פ"ב מהלכות תפלה ה"י), והטור והשולחן ערוך (קמא סעיף ב), שלא יקראו שנים אלא העולה קורא ושליח ציבור שותק, או שליח ציבור קורא והעולה לא יקרא בקול רם. והנה הרא"ש שם (פ"ג סימן א) ובתשובה (כלל ג סימן יב) כתב, דהעולה לתורה צריך לקרוא בנחת עם השליח ציבור, שלא תהא ברכתו לבטלה, ומי שאינו יודע לקרוא אינו ראוי לעלות לתורה והויא ברכה לבטלה, דלא מסתבר שמכרך על קריאת השליח ציבור. ובבית יוסף הביא דברי הוזהר הקדוש פרשת ויקהל (דף רז ע"א) שלא יקרא אלא אחד, ושאסור להשמיע לאזניו בקריאת התורה, וכתב דהלכה כדברי הוזהר הקדוש משום שבתלמוד שלנו לא מבואר להיפך, וגם יש לומר שומע כעונה, ומכל מקום אפשר שאפילו לזהר הקדוש רשאי לקרוא בלחש ובלבד שלא ישמיע לאזניו, ושכן ראוי לעשות. ובשולחן ערוך (שם) פסק כדברי הרא"ש דצריך לקרוא בנחת עם השליח ציבור כדי שלא תהא ברכתו לבטלה, ושוב הביא לחוש לדברי

ובסידור אבותינו (עמוד 215). ובאמת שבמגן אברהם (ס"ק ו) הביא בשם הדברי חמודות שכתב לדחות מנהג זה, כיון שאין לשחות במקום שלא תקנו חכמים, והביא עוד בשם הש"ך שמנהג קדמונים הוא להשתחוות ולכרוע בכרכת התורה, ושכן כתב במטה משה (סימן רנו), ויש ליישב המנהג שאין כוונתנו לשחות בכרכה אלא לכבוד התורה. וכן הביא מנהג זה השיירי כנסת הגדולה (הנה"ש אות ו). והאליה רבא (ס"ק ז) הביא מנהג זה וכתב, דמכל מקום לא יכרע גם בסוף ברכה דאז נראה כאלו עושה משום ברכה. וכן כתבו הכף החיים (ס"ק כה), והמשנה ברורה (ס"ק יט).

כד הנה בסידור תפלת החודש הביא המנהג כן, אלא שכתב שם ה' כקריאתו. ואולם בכף החיים (קלט סוף ס"ק לה) הביא מה שכתב החסד לאלפים (ס"ק יט), דטוב שיאמר בלחש השם עמכם וירויח שיאמר לו השליח ציבור יברכך השם, ולא יזכיר ה' להדיא. וכן כתבו החיד"א בספרו לדור אמת בתורת השלמים (סימן כב אות ו), והגר"ח פלאנ' בספר החיים (סימן ד אות א). וכן הוא מנהגנו כמובא בספר נהגו העם (קריאת התורה אות ז) שהעולה לתורה פותח בפסוק ה' עמכם והשליח ציבור עונה יברכך ה', ורק שלא מזכירין שם ה' כקריאתו. והביאו המנהג אף בספר מגן אבות (עמוד קטז), ובזוהר ברית אבות (עמוד 44). וכך מנהג תונים, כמובא בספר עלי הדם (פרק ב אות עג). ובדברי שלום

הלכה ברורה קלט:ב

אמירת "השם עמכם"

ב. מנהג כמה עדות מהספרדים שהעולה לתורה אומר קודם שמתחיל בברכו "השם עמכם", ועונים לו "יברכך השם". ולא יאמר שם ה' אלא רק בכינוי השם (סא).

שער הציץ

(שער קריאת ספר תורה פרק ב') כתב כמו שכתב המגן אברהם בסוף דבריו. והוא בכף החיים (ס"ק כד), וכתב שהעיקר שיאחו היריעות בשמי ידיו על ידי מפה, ואחר כך יסיר יד שמאלו ותשאר יד ימינו לבדה אחזה בספר תורה כל זמן הקריאה, ושכן כתבו האמת ליעקב (דיני ברכות לעולין אות נה), ומרן המהר"א בספר לודו אמת (סימן ו' אות נה), והחסד לאלפים (ס"ק טו), והקיצור שלחן ערוך (סימן כג סעיף ג'), והבן איש חי (פרשת תולדות אות יח), ועיין בשערי אפרים (שער ד' אות ד'), וציפה ללג (ס"ק יד), ובדרכי חיים ושלום (אות יד), ובשו"ת הלל אומר (סימן לו). (נד) כן כתב המטה משה (סימן תתקד), והוא במגן אברהם (ס"ק יב), ובאליה רבה (ס"ק ט). (נה) כן כתב בשיירי כנסת הגדולה (הגהות בית יוסף ס"ק יז). וכתב בכף החיים (ס"ק כו) שכן משמע מדברי רבינו האר"י. (נו) כן כתב בספר חסידים (סימן רנה). והוא במגן אברהם (ס"ק יד), ובמשנה ברורה (ס"ק

לה). (נז) כן כתב הכנסת הגדולה (הגהות הגור), ומכל מקום כתב שראה בני אדם מועטים שנהגו כן. ועיין בשו"ת מילי דאבות חלק ה' (סימן ח'), ובשו"ת הלל אומר (סימן פד). (נט) עיין במה שכתבתי בזיו"א בזה בשו"ת אולרות יוסף חלק ב' (סימן ב'). ודו"ק. (נז) עיין בבית יוסף בסוף הסימן בשם הארזות חיים (הלכות שני וחמישי סימן יט), שאומר לעולה אחר שסיים חזק. וע"ש טעם המנהג. וכן הביאו הרמ"א בהגה כאן. ועיין בפרישה (ס"ק יד) שהביא כן בשם הראשית רבה. אבל הכנה"ג (הגנ"י) כתב, שמנהגם לומר חזק וברוך, והעולה משיב חזקו ואמנו. וכ"כ בפי"ל (ס"ק טו), והוא בכה"ח (ס"ק טו). ועיין עוד באבודרהם (סדר קריאת התורה). וע"ש בפר"ח (אות יא), ובספר חיים למהר"ם פלאגי (סימן כו אות ג'), ובחסד לאלפים (ס"ק כב). (ס) עיין בשו"ת מים חיים משאש ח"א (סי' ל'). (סא) עיין בחסד לאלפים (ס"ק יט), ובכף החיים (סוף ס"ק לה).

אמת תורתנו הקדושה

שו"ת יביע אומר חלק א - אורח חיים סימן ט

מתוכן העניינים: הנהגים לומר "אמת תורתנו הקדושה" בסוף קריאת ס"ת, לפני שיברכו ברכה אחרונה, העלה שאין למחות בידם משום הפסק, שיש להם על מה שיסמוכו. ומ"מ טוב ליעצם בנחת שלא לאומרו. אבל פסו' גואלינו שנוהגים לו' אחר ההפטר (לפני הברכו'), אין צורך למנוע אמירתו.

1. It's not an issue of Hefsek between the Keriah and Beracha, because the Beracha isn't Semucha
2. Not an issue of speaking once the Sefer Torah is opened, because that primarily applies during the Keriah itself, not even between the Berachot and Keriah
3. According to Maran, a Hefsek once one begins Keriat HaTorah doesn't require a new Beracha to continue, many Rishonim affirm that it's like Birkot HaNehenin, just better not to speak about devarim betelim.
4. Big discussion in Beracha HaSemuchah, who holds what, and Nafka Minot. Running through Rishonim, primarily Tosafots
5. Goaleinu is even better, because it's a Pasuk and finishes the Haftarah off on a good note
 - a. Certainly Haftarah is no more strict than Keriat HaTorah
6. Rav Chaim Palagi was opposed to Emmet Toratenu, but he, Rav Eliyahu Mani, and the Kaf HaChaim were ok with Goaleinu, since it's been accepted
7. Nevertheless, there's no need to say Emmet Toratenu, as it's in the Beracha already. It's Muttar al pi Halacha, so one need not complain about those who do it

נשאלתי אודות הנוהגים בעליית ס"ת לומר בסוף הקריאה לפני ברכה אחרונה, אמת תורתנו הקדושה, אם יש בזה חשש הפסק. וכן יש לדעת אם פסוק גואלינו שאומרים אחר ההפטרות הוא הפסק, או לא.

(א) התוס' ברכות (מו' כ'), דברכת ישתבח שבסוף פסוקי דזמרה אינה פותחת בברוך, לפי שסמוכה לברוך שאמר. ולכן יש לזוהר שלא לספר ביניהם, ואע"פ שיש הפסק הרבה בפסד"ז מ"מ לא מפסקי. וא"ת ברכה אחרונה למי שקורא בתורה אמאי צריכה לפתוח בברוך, הא סמוכה לחבירתה לברכה ראשונה. וי"ל לפי שהיו רגילים שלא היו מברכים רק הראשון ברכה ראשונה והאחרון ברכה אחרונה, ואיכא הפסק גדול בין ראשון לאחרון. ואח"כ שתיקנו לכאן"א שוב לא זזה ממקומה. עכ"ל. ולכאן" מוכח מקושיתם דאסור להפסיק לפני ברכה אחרון שבס"ת, דאל"כ מאי מקשו דאמאי פותחת בברוך, הרי כתבו דישתבח אינה פותחת בברוך, מפני שאין הפסוקים הפסק וגם אין לספר ביניהם, אבל הכא שאין אסור להפסיק ביניהם לא הויא סמוכה לחבירתה, ומש"ה פותחת בברוך. אלא ודאי דס"ל דאף כאן אסור לספר ביניהם. אכן י"ל דכוונתם להק' דלא יפתח בברוך ואז יהיה אסור לספר בינתיים, אך לאחר האמת כיון שהיא פותחת בברוך, וה"ט כמו שתירצו התוס', אה"נ דמותר לספר בינתיים. ואע"פ שבלא זה כיון שנפתח הס"ת אסור לספר אפי' בדבר הלכה, שנא' ובפתחו עמדו כל העם, כדאי' בסוטה (לט). היינו דוקא בשעה שקורא בתורה, שאז אם ידבר לא יוכל לשמוע קריאת הס"ת, וכדיליף ר"ז (סוטה שם) מקרא דכתיב ואזני כל העם אל ספר התורה. משא"כ אחר הקריאה כבנ"ד י"ל דשרי. ואע"ג דבתר"י ברכות (ח' כ'), דדוקא לצאת מותר בין גברא לגברא, אבל לדבר בבהכ"נ אסור אע"פ שסוגר הספר בינתיים, שלא אמרו כ"ו שפתוח, אלא כיון שנפתח, דמשמע דמשעה שנפתח בפעם הא' אסור לספר עד שיגמור כל הפרשה. ע"כ. מ"מ התם ה"ט כמ"ש מרן הב"י (סי' קמו), דאיכא למיחש שמא ימשך הדיבור אף בשעה שקורין, ומיהו נראה דלא מיתסר לדבר מעת שנפתח ממש, אלא מעת שיתחיל הקורא לקרות. וכן הוא דעת הרמב"ם. עכ"ל. א"כ בנ"ד נמי אין בו חשש משום זה, שהרי הקורא מסיים הקריאה והעולה עונה אחריו אמת תורה"ק, ואין כאן חשש שמא ימשך. וכיו"ב כתב הא"ר (שם סק"ד), שמותר להורות הוראה לפי שעה בין גברא לגברא, דבכה"ג לא שייך שימשך. ע"ש. וכ"כ המאמר מרדכי (שם סק"ה), דפשיטא דשרי לומר זמירות בין גברא לגברא, דלא שייך בזה כ"כ טעמא דאמשוכי. ע"ש. ואין לחלק בזה בין לפני ברכה אחרונה או לאחריה, מכיון שאין אסור לדבר בין ברכה ראשונה לאחרונה, כיון שפותחת בברוך. וכנ"ל. וע"ע בפר"ח וע"ה"ש (סימן קמו) דהא דמותר לצאת בין גברא לגברא היינו אף לפני ברכה אחרונה. ע"ש. ואע"פ שיש חולקים בזה, הכא לכ"ע שרי, שאין כאן אלא שבח קצר לתורה. וע' באר שבע סוטה (לט). ודו"ק.

(ב) ועינא דשפיר חזי למרן הב"י (סי' קמ) שהביא ד' המרדכי בשם רבינו יואל, שהעולה לס"ת וקרא מקצת פסוקים ופסק ודיבר ד"ת או דברי חול, צריך לחזור ולברך ברכה א' אם רצה לחזור ולקרות יותר. ור' אפרים חולק עליו, דאפי' הסיח דעתו א"צ לחזור ולברך, וראיה ממ"ש בברכות (יג) בפרקים שואל מפני הכבוד וכו', אלמא אע"ג דסח א"צ לחזור ולברך ברכות שלפני ק"ש, ומתחיל ממקום שפסק, וק"ש ג"כ היא תורה וכו'. וכ' בבדק הבית, ולי נראה כדברי ר' אפרים, שכיון שהתחיל בדבר שבירך עליו לא הוי שיחה הפסק, מידי דהוה אברכת הסעודה. עכ"ל. וכ"פ בש"ע (ס"ב כד' ר' אפרים. מבואר מזה שיש לדמות ד"ז לברכת הסעודה, והתם מותר מן הדין לדבר כל שטעם, אפי' לכתחילה. וה"נ לנ"ד. וכן מצאתי להדיא בחידושי הריטב"א (מגילה כא): ד"ה לאחריה, שכ', דה"ט דברכה אחרונה דקס"ת פותחת בברוך מפני שאפשר להפסיק בשיחה או בתרגום בינתיים, משא"כ פסד"ז והלל שא"א להשיח בינתיים וכו'. ע"ש. וכ"כ הרשב"ץ בחי' לברכות (לדף יא עמוד נג) דברכה אחרונה דקס"ת פותחת בברוך, משום דלא חשיבה ברכה הסמוכה לחבירתה כישתבח ויהללוך, לפי שאין אסור הפסק בשיחה בין ברכה ראשונה לאחרונה, שאין אסור להפסיק בשיחה באמצע קריאה, מש"ה לא חשיבא סמוכה לחבירתה. ע"ש. וכן מתבאר בתשו' מהרל"ח הביאה הב"י (סי' נא), שעמד על מנהגינו שאין עונים המברכים אמן אחר ברכות הנהנין וברכות התורה שבירכו בעצמם, כמו שעונים אמן שאחר ישתבח ואחר יהללוך. וכדקי"ל בהא דהעונה אמן אחר ברכותיו ה"ז משובח (ברכות מה:). וכ' ליישב בדבר שאין אחיזה לברכה הא' עם האחרות, כגון ברכת הנהנין שיכול להפסיק ולדבר כמה שירצה אחר תחלת הנאה, אין לענות אמן לבסוף. אבל אם מדובקת ברכה האחרונה עם הראשונה ואינו יכול להפסיק בינתיים, הרי הוא כאילו אמר שתי ברכות סמוכות ויענה אמן אחריהם. זוהי דעת הטור שלמד כן מהרא"ש, וכן מנהג ספרד מיוסד ע"פ זה, שהחזיקו את הרא"ש לרבן. ע"ש. נמצא דה"ט שאין למברך לענות אמן אחר ברכות התורה, משום דמותר להפסיק בינתיים, וה"נ לברכות קס"ת, דחד טעמא אית להו. [ואע"פ שראיתי לרבינו אברהם אלאשבילי, אביו של הריטב"א, בחי' לברכות (מה:): שכ' שעונה אמן אחר עצמו בסיום ברכה אחרונה של קס"ת, הא לא תברא, דהא כתב שם שעונה אמן אחר עצמו גם לאחר ברכת הפירות האחרונה, אע"פ שבדאי אין אסור להשיח לפני ברכה אחרונה של הפירות. ודו"ק].

(ג) איברא דחזי הוית בס' מגילת ספר (עשין די"ב ע"ב), שתמה על תי' מהרלנ"ח הנ"ל, דמה יענה בברכת קס"ת דאסור להפסיק בינתים. ע"ש. אולם לפמש"כ לעיל לק"מ על מהרלנ"ח, שמותר לספר בד' שבח או הוראה אחרי הקריאה, שאין האיטור לדבר אלא בשעה שקורא בתורה, אבל י"ל עוד, דה"ט בקריאת ס"ת, משום שיש הפסק גדול בין הפותח והחותם, וכמ"ש התוס' דה"ט שפותחת בברוך, ומש"ה נמי אין לענות אמן אחר ברכה אחרונה. ושו"ר כן בשו"ת מטה יוסף (ח"ב סי' י). ע"ש. ואח"ז ראיתי בדברי חמודות (פ' ג' שאכלו סי' י) שהביא דברי מהרלנ"ח, ותמה על מ"ש בברכת התורה, שאם היא אותה שאומרים בשחרית כאו"א, הרי הם שתי ברכות, ואם ר"ל שעל קרה"ת בציבור בודאי שאין ראוי להפסיק ביניהם בדבור אותו שקורא בתורה, וכדמוכח בתוס' לקמן (מו) שדחקו למצוא טעם למה ברכה אחרונה דקס"ת פותחת בברוך, ואם איתא דרשאי להפסיק, לק"מ, דלאו סמוכה היא לחבירתה כלל. וצ"ע. עכת"ד. ולפי האמור לעיל יש ליישב ד' מהרלנ"ח. ודו"ק. ומצאתי בס' האשכול (ה' ס"ת עמוד נח) שכ', ואחר שקרא מברך אחריו והם עונים אמן, ואם עונה עמהם ה"ז חכם. עכ"ל. וע"ע בחי' הרא"ה ברכות (מה): ושטה מקובצת שם. אבל אין כן מנהגינו, וכמ"ש מהרלנ"ח.

(ד) וראיתי להארחות חיים (ה' קס"ת אות לב) שכ' בשם ר"ת, דמ"ש שאסור לספר בקס"ת, היה זה לפי מנהגם שהיו נוהגים שהקורא הראשון היה מברך לפניו והאחרון לאחריה, והאמצעים לא היו מברכים כלל, ולכן אסור לדבר שמא יצטרך לעלות ולקרוא, ואם ידבר בין שתי הברכות יהיה הפסק. ע"כ. וכ"כ המאירי ברכות (ח) בשם יש מי שאומר. ולפ"ז משמע דאסור לדבר לפני ברכה אחרונה אף לאחר הקריאה, שהרי הראשונים שכבר קראו יצאו י"ח הברכה הא', ואפ"ה לא הותר להם לדבר אח"כ, מפני שלא שמעו ברכה אחרונה. אלא דהא"ח מסיק דנכון לעשות כד' הראשון אף לפי מנהגינו שלא לדבר כלל. וכן בב"י (סי' קמו) הביא דעה זו בשם הכל בו. וכ' שאין כן ד' הפו'. ע"ש. וכיון דלא קי"ל כוונתיהו אין לדקדק לאסור מדבריהם. ועוד י"ל דלא פלוג רבנן, ואסרו על אותן שקראו, גזרה משום העתידים לעלות שעוד לא קראו, דהוי הפסק בין ברכה הא' לקריאה.

(ה) ולכאורה י"ל דתליא בפלוגתא דרבנותא, דהנה הטור (סי' תרצב) כ' בשם בעל העטור, מסתברא כיון שברכה אחרונה (של המגילה) במנהגא תליא מילתא, אין לגעור במי ששח בקריאתה, דלאו הפסקה היא, אלא בקריאה תליא מילתא. וכ' ע"ז הטור, ואינו נראה, דכיון שהוא מברך צריך שלא להפסיק, דמאי נ"מ דתלי במנהגא, סוף סוף הוא מברך. ע"כ. ומוכח מדבריהם דבברכת קס"ת דהויא מדינא ולא ממנהגא, לכ"ע אסור להפסיק. אולם בתשו' הרשב"א הובאה בב"י שם כ', שאין השיחה מפסקת מן הדין, שאין השיחה הפסק אלא כששח בין הברכה לתחלת המעשה, אבל אחר התחלת המעשה או המצוה שבירך עליה אין הפסק, ואינו חוזר, אלא שבכיו"ב ראוי שלא לשוח עד גמר המצוה, וגוערים בו עד שיכוין במצוה. עכ"ל. משמע שאם גמר המצוה אף שלא בירך ברכה אחרונה אין גוערים בו, ומשמע דאף בברכה שהיא מדינא ולא ממנהגא דינא הכי. ואע"פ שיש לדחות קצת, ראיתי עוד לרבינו ישעיה הא' בס' המכריע (סי' סו) שכ', שכל שהתחיל במצוה כגון הלל ומגילה וכיו"ב הוי כסעודה שכיון שטעם מותר לדבר, אלא דאסור להפסיק בדברים בטלים באמצע ד"ת, רק לשאול מפני היראה ולהשיב מפני הכבוד. ע"ש. וע' בהר"ן סוכה (מד:), ובס' חסדי דוד חסאן (דק"ל ע"ג), ובשו"ת נוב"י קמא (חאו"ח סי' מא). ול' מרן בש"ע (סי' תרצב) אין לשוח בעוד שקורין אותה, מוכח דאחר קריאתה שרי. והגם שהפמ"ג (שם), במש"ז סק"ג), אסר בין קריאתה לברכה אחרונה, אינו מוכרח. אלא שלזה י"ל דשאני התם דבמנהגא תליא מילתא, ואין ברכה זו אלא בר' הודאה על הנס ולא על המגילה, כמ"ש הר"ן במגילה (כא), ובב"י שם בד' בעל העטור. ובחי' לה' מגילה הארכתי בזה בס"ד.

(ו) עוד יש להוסיף סיוע לקיים המנהג, ממה שמצינו לכמה אחרונים שכ', שנוהגים שהרב דורש בעלייתו לס"ת לפני ברכה אחרו', בענין מצות צדקה וגמ"ח, כדי שהעולים לס"ת אח"כ יתנדבו בעין יפה. וכן הורה היתר בזה בשו"ת נחלת יעקב (סי' מח), והובא בס' כרם שלמה, ויפה ללב (סי' קמו). ומזה למד הגאון מהר"א פלאגי בשו"ת ויען אברהם (ס"ס כה), שאם טעו וקראו פר' שקלים לפני זמנה, כשיגיע שבת שקלים כשקורא המפטיר לפני ברכה אחרונה יקרא פר' שקלים בחומש ואח"כ ברכה אחרונה. ואין לחוש משום הפסק בין קרה"ת לברכה, דהא אשכחן דשרו חכימיא לדרוש קודם ברכה אחרו'. וה"נ לא חיישינן. ע"כ. וע"ע בס' גנזי חיים (מע' ד אות נד). והן אמת כי החיד"א בס' לדוד אמת (סי' ו אות סא) כ', דלכתחלה יש לברך מיד בר' אחרונה, ובדיעבד שכבר התחיל לדרוש קודם ברכה אחרו', אם הי' שיעור מועט יברך, ואם לאו לא יברך. וע' ברכ"י (סי' ז). עכ"ד. ושם בברכ"י (סי' ז סק"ג) מיירי לענין בר' אשר יצר, שכ' מהר"ם לונזאנו דבפחות משעה אחת הוי הפסק, ועבר זמנה ולא יברך עוד, והביא דברי הרב יד אהרן שחולק עליו, וכ' דלא דמי לבהמ"ז שכיון שנתעכל המזון אינו נהנה עוד, אבל בר' אשר יצר ברכת הודאה היא וכל שעתא זמניה הוא. והוא ז"ל הסכים עם מהר"ם לונזאנו, ושכ"כ הרב בתי כהונה. ולכן סיים שאם עבר זמן מה ולא בירך שוב לא יברך. ע"ש. וס"ל דה"נ להא דמיא ואם עבר זמן מה לא יברך. וראיתי

בשׁו"ת מהר"ח או"ז (סי' קא) שכ', שאלתי את מורי רבינו מאיר זצוק"ל, עד מתי מברכין על הנקבים, דאין זה דומה לבהמ"ז שמברך עד שיתעכל המזון שבמעיו, דהיינו עד שירעב, כי שם הוא נהנה מן המזון שבמעיו כ"ז שאינו רעב, אבל כאן אינו כן, ולא שמעתי ממורי הק' זמן לזה. ע"ש. ועכ"פ סב"ל = ספק ברכות להקל =, ויש להורות כמ"ש ה' בן איש חי (פר' ויצא אות יב), שאם עבר יותר מחצי שעה לא יברך אשר יצר בשו"מ, אבל תוך חצי שעה יברך. ע"כ. ומקורו מהחס"ל (סי' ו אות ג) שכ"כ. וע"ע להגאון מהר"י ידיד בברכת יוסף (מע' א סי' ט) שכן העלה לדינא. ואע"פ שהגאון החסיד מהר"א מני בזכרונות אליהו (עמוד נג) כ', ששמע מפי מו"ר (הגהמ"ח זבחי צדק), דזמן מה דנקט הברכ"י, הוא לא פחות משיעור מיל, דלא ראינו חשיבות בשום מקום פחות ממיל. עכ"ל. נראה שאין למנוע מלברך כשהוא פחות מחצי שעה, וסמך לזה ממ"ש הפוסקים דסמוך הוא חצי שעה, וכמ"ש בפירוש רשב"ם פסחים (קז): בד"ה או דילמא. ובהר"ן פ"ק דשבת (ט):. ובש"ע א"ח (סי' רלב ס"ב). וה"נ לדעת החיד"א לא יברך אם האריך בדרשתו יותר מחצי שעה, ובפחות מכן מברך. ומ"מ י"ל דמודה הרב דבאמירת אמת תוה"ק אין חשש אף לכתחלה, דשאני התם שיש חשש שימשך בדרשתו, ע"כ כ' דלכתחילה יברך קודם הדרשה. ותדע דהא מבואר בב"י הנ"ל (אות ב) דהוי כברכת הסעודה, אלמא דאין איסור משום הפסק, וכ"ש הכא דהוי מענין ברכת התורה, ודמי למ"ש גביל לתורי, דלא הוי הפסק, (ברכות מ ע"א)

(ז) ומצאתי בשׁו"ת פנים מאירות ח"ג (סי' לא), שכ' ליישב מנהגם, שמפסיקים בשיר אקדמות מילין, אחר פסוק בחודש השלישי, וערער ע"ז הט"ז (סי' תצד), שאיך רשאים להפסיק בקריאה, והרי אפילו לספר בד"ת אסור, וכ' לסתור דבריו, דהתם ה"ט שלא ישמע קריאת התורה מהש"צ, אבל הכא שגם הש"צ מפסיק ומתחיל לשורר ואח"כ קורא בתורה, והכל שומעים הקריאה מהש"צ אינו ענין להתם, ואין בזה חשש ברכה לבטלה, כיון שאינו מפסיק בין הברכה לקריאה, ודמי למברך על המזון המוציא והתחיל לאכול שמותר להפסיק ולדבר באמצע אכילה. ע"ש. וע"ע בשׁו"ת שער אפרים (סי' י) שג"כ פסק להתיר לו' האקדמות משום כבוד התורה והשי"ת. ע"ש. וכן ראיתי בס' אדני פז (סי' קמו) שכ' ליישב מנהגם בזה. וע"ע בשׁו"ת קרית חנה (סי' ז). ע"ש. וע"ע באחרונים (סי' תצד מ"ש בזה). וה"ה הכא כל שסיים הקריאה אין לחוש לומר שבח לתורה. וע' בברכ"י (סי' רפב ס"ק יא) שאם טעה המשלים ולפני ברכה אחרונה התחיל לומר קדיש, יגמור הקדיש ואח"כ יברך בר' אחרו'. ע"ש. [וע' בשׁו"ת הרדב"ז ח"א (ס"ס רפח), שהביא מ"ש הראשונים שנוהגים בשמחת תורה שמיד עם סיום התורה מתחילים בראשית, וה"ט כדי שלא יקטרג השטן, וכתב, ומטעם זה אני רגיל לסמוך שתי קריאות אלו, ואפילו בברכה אחרונה איני מפסיק ביניהם, וכ"ש שאין להפסיק בקדיש. ע"ש. והרי קריאת פרשת בראשית בשמחת תורה אינה חובה כלל, רק מנהג, וכמ"ש ג"כ בשׁו"ת הרדב"ז בח"ד (סי' רח). ע"ש. וע"ע בס' שלמי צבור (דף רצג ע"ד), שמכיון שאין קריאת פר' בראשית בשמחת תורה חובה אלא מנהג לפיכך אם יצא טעות בס"ת אין להוציא ס"ת אחר, ולא יברכו ברכה אחרונה כלל. ע"ש. ואעפ"כ אין קריאת פרשת בראשית נחשבת הפסק בין קריאת התורה לברכה אחרונה. ודו"ק].

(ח) ולענין פסוק גואלינו שאחר הפטרה, נראה שהוא יותר עדיף ממנהג האומרים אמת תוה"ק בסוף הקריאה, שהרי פסוק הוא, ולסיים בכי טוב ובנחמה בדברי הנביא, וכמ"ש בברכות (לא) שכן מצינו בנביאים הראשונים שסיימו דבריהם בדברי שבח ותנחומי'. ע"ש. ומרן הב"י (סי' קמד) הק' על המנהג שנוהגים בשבת שיש בו חתן לומר אחר הפטרת השבוע, ב' וג' פסוקים מהפטרת שוש אשיש, וכשאירע ר"ח בשבת וביום א', אחר שמפטירין או' פסוק ראשון ופ' אחרון מהפטרת ויאמר לו יהונתן מחר חודש, והיאך נתפשט המנהג הזה, הא אין מדלגין מנביא לנביא. והביא ד' התה"ד (סי' כ) שכ' ליישב המנהג. ומהר"י בן חביב תי' בשם הנ"י, דשאני שוש אשיש דאינו אלא כזמר בעלמא. ע"ש. וה"נ פסוק גואלינו הוי כזמר בעלמא, ומשום הפסק לא חיישינן כלל, דהוי מענינא דיומא, ולסיים בכי טוב. וגם כל מש"כ לעיל להקל לגבי קס"ת ה"ה נמי להפטרה, שמכיון שאין איסור להפסיק בקס"ת ולכן בר' אחרו' פותחת בברוך, ה"נ הפטרה לא עדיפא מקס"ת ולכן מותר להפסיק בד"ת וכיו"ב, ומש"ה פותחת בברוך. ובזה א"ש קו' מהרש"א בפסחים (קד): שהק' דאמאי ברכת הפטרה האחרו' פותחת בברוך. ע"ש. ולפ"ז ניחא דמשום דלא רצו להחמיר בהפטרה יותר מקריאת התורה, (וע' מגילה כג ובפרש"י שלא יהא כבוד תורה וכבוד נביא שוה. ע"ש). תיקנו שלא תהיה פותחת בברוך, ויהי' מותר להפסיק לפני ברכה אחרונה. וכ"כ בחי' הריטב"א (מגילה כא:) ובפי' הרשב"ץ (ברכות יא) ע"ש. ובס' ארחות חיים (דף מא ע"ב) כ' בשם הרא"ה להקשות כד' מהרש"א הנ"ל. ע"ש. אכן בחי' הרא"ה (ברכות מו) כ' ליישב, שאין ברכה אחרונה של הפטרה סמוכה לבר' שלפניה, שאין ברכות האחרונות בר' על קריאת הפטרה, אלא ברכות של שבח והודאה. וכו'.

ע"ש. ולפ"ז בודאי שאין פסוק גואלינו חשוב הפסק. וזה ברור.

(ט) אמנם ראיתי להגאון מהר"ח פלאג'י בספר חיים (סי' כה אות כה) שכ', אין לומר בסיום ההפטרה פסוק גואלינו, שהוא הפסק בין קריאת ההפטרה לברכותיה, וכן מה שאו' אחר קס"ת אמת קודם ברכה אחרונה הוא הפסק, ויש למנוע מלאמרו. עכ"ל. וכ"כ בס' זכרנו לחיים ח"ב (מע' ס"ת אות ג), שהנוהגים לומר אמת תוה"ק אחר הקריאה לאו שפיר עבדי דהוי הפסק, וכ"כ הפוסקים שאין לו' גואלינו אחר ההפטרה מטעם הפסק, ואין נוהגים כן בהפטרה. ופוק חזי מאי עמא דבר. ע"כ. (ומ"ש שם אח"ז, דבס' חיים הנ"ל כ' ד"ז בשם השערי אפרים, לענין גואלינו, וגם לענין אמת תוה"ק. ע"כ. זה אינו, דמ"ש בספר חיים בסו"ד, שנכון לו' בבר' הפטרה כי אל נאמן אתה, ואם אמר ורחמן אין מזניחין אותו (כצ"ל). שערי אפרים די"ח ע"ג. ע"כ. הציון חוזר רק ע"ז, ולא על הקודם. וד' השע"א הם (בשער ט אות לו). ע"ש). ושור"ר בס' ויקרא אברהם (דקט"ו ע"ד) שהביא דברי מהר"ח פ"ה הנ"ל, והשיב עליו, דהואיל ונתפשט ברוב ישראל מנהג זה לו' גואלינו אחר ההפטרה, אין לו' דכ"ע טועים, ולא עדיפא בר' הפטרה מברכת קס"ת שיש מתירים לחכם לדרוש קודם בר' אחרונה, ואף שהרב לדוד אמת כ' דלכתחלה אין לעשות כן, מ"מ בפסוק גואלינו יודה בזה. וכו'. ע"ש. אכן בתשו' לב חיים ח"ב (סי' קסז, דקי"ח רע"ד) דחה דברי הרב ויקרא אברהם, וכ' עליו, ואני במקומי עומד, והאמת יותר אהובה שא"צ לאמרו והוא הפסק. ע"כ. ואין דבריו מוכרחים לפע"ד, ובפרט בפסוק גואלינו, שבאמת פשט המנהג לאמרו ברוב קהלות ספרד, וכבר ביארנו לעיל בס"ד שאין לפקפק ע"ז מצד ההלכה. ומ"ש בלב חיים שיפרש שיחותיו בס' רוח חיים, הנה ברו"ח (סי' קמד סק"א) חזר לכתוב בקצרה שאין לאמרו, וטעמו לא הגיד. והלום ראיתי להגאון מהר"א מני בזכרונות אליהו (דף עב) שהביא דברי הרב ויקרא אברהם שאין פ' גואלינו חשוב הפסק, וכ' ע"ז, ובפרט שכן נתפשט המנהג לאומרו. ע"כ. ומשמע שמסכים לזה, (אלא שלא זכר מ"ש הר"ח פ' בלב חיים ורו"ח ע"ד הרב ויקרא אברהם). וכן דעת הרב כה"ח (סי' קמד ס"ק יא). ע"ש.

(י) אולם באמירת אמת תוה"ק טוב לחוש שלא לאמרו, שאין צורך בד' שבח כאלו, שהם כלולים בברכה האחרונה אשר נתן לנו תורתו ואת אמת, ואיזהו מקומן של שבחים, אע"פ שהאומרו אין מזניחין אותו, כי ע"פ ההלכה מותר מדינא ואין בו חשש הפסק. וכ"כ מהר"א מני שם, שאע"פ שהרב ויקרא אברהם פקפק עמ"ש הר"ח פ' דאמירת אמת הויא הפסק, מ"מ לפק"ד נראה שאין לאומרה. וכן אני נוהג שלא לאו'. ע"כ. והנה גם הרב ויקרא אברהם במסקנתו לא התיר אלא בפסוק גואלינו, כיון שהחיד"א בלד"א כ' שאין לדרוש לכתחלה בין הקריאה לברכה. וע"ע בס' טהרת המים (מע' ה' אות צג) שגם הוא השיב ע"ד הר"ח פ' בלב חיים, וכ' עליו דבמחכ"ת לא דיבר נכונה בזה. וכתב, וכבר העלתי בשיוירי טהרה (מע' ה' ס"ק י) בראיות נכונות, דמה שקורין ההפטרה מעין הפרשה הוא מנהג בעלמא לגזרת השמד דתיקנו לקרות בנביאים, יהיה מה שיהיה, אלא דרוב העם נהגו לקרות מעין הפרשה, ואינו מנהג פשוט בכל ישראל, ודחיתי דברי קצת פוסקים דס"ל שאם לא הפטיר מעין הפרשה שצריך לחזור ולברך, דזה אינו כלל לע"ד. וא"כ כ"ש בפסוק גואלינו. ע"ש באורך. אולם בעיקר טעמו שאין הפטרה מעין הפרשה מעכבת, כבר האריך הרה"ג מהר"ש מנשה בשו"ת שם משמעון (דף ע"ג) לדחות דבריו, והעלה שאף בדיעבד לא יצא אם לא קרא ההפטרה מעין הפר'. וסיים, אלא דזחלתי ואירא כי ראיתי להרב שערי אפרים (ש"ח סי' צב), שכ', דהטועה באחת מארבע פרשיות וקראו למפטיר בפרשת השבוע, וכן ההפטרה, שצריך שיקראו שנית בס' שני, ויקראו ההפטרה שנית בלי ברכה לפני ולחריה, ומיהו יש לחלק, דהתם שאני שעכ"פ קרא בפר' השבוע והפטיר מענין הפרשה, הלא"ה צריך לברך, ומ"מ מי יכניס ראשו בספק ברכות. אלא דעכ"פ צריך לחזור ולקרות בלי ברכה. ע"ש. ובאמת שחילוקו נכון. וכן כתב השע"א גופיה (ש"ט סי' לא), שצריך לחזור ולברך אם קרא הפטרה אחרת, וכן מצאתי להגר"ש קלוגר בס' שנות חיים בשו"ת סת"ם (ה' קה"ת סי' י, ד"מ ע"ב) שכן פסק. והוכיח כן מד' השע"א גופיה. ואכמ"ל. לכן טעמו של הרב טהרת המים לנ"ד אינו מוכרח, ולא עמד טעמו בו. ודו"ק.

(יא) ומ"מ הדין דין אמת, שאע"פ שטוב ונכון להחמיר שלא לומר אמת תוה"ק בסוף קריאת ס"ת, לפני הברכה, (אלא שהאומרו יש לו ע"מ לסמוך ואין למחות בידו), אבל בפסוק גואלינו שכבר פשט המנהג ברוב הקהלות לאמרו בסוף ההפטרה, אין צורך לשנות מן המנהג. והנלע"ד כתבתי.

חזון עובדיה שבת כרך ב עמ' ער

נהגו העם – מנהגי יהודי מרוקו – ר' דוד עובדיה, הלכות קריאת התורה

ז. נהגו שקודם שמברך העולה ברכה אחרונה לקריאת התורה לומר "אמת תורתינו הקדושה" ולא מיחו בידם חכמים. ועיי' לג"ע הראש"ל בספר יביע אומר ח"א סי' ט' שאין למחות ביד האומרים שיש להם על מה שיסמוכו יע"ש.

[תפילה למשה](#) (הרב משה הלוי) חלק ו אורח חיים סימן יא

סימן יא

בענין אמירת "אמת תורתנו הקדושה" בסוף הקריאה בתורה

בס"ד, יום הששי, כ"ב כסלו התשמ"א

עמדתי ואתבונן במה שנוהגים רבים וכן שלמים לומר, "אמת תורתנו הקדושה", בסוף קריאתם בתורה קודם שיברכו ברכה אחרונה. [וכן¹ בנוגע לאמירת פסוק "גואלנו ה' צבאות" וגו', שנוהגים לומר בסוף ההפטרה קודם הברכות] אם יש לחוש בזה להפסק או לא?

תשובה: (א) התוס' (ברכות מו.) ד"ה כל הברכות כולן, כתבו, שברכת ישתבח אינה פותחת בברוך לפי שהיא סמוכה לברכת ברוך שאמר "ולכך יש ליזהר שלא לספר ביניהם", אע"פ שיש הפסק טובא פסוקי דזמרה, מ"מ לא מפסקי. ע"כ. וכן כתבו עוד התוספות (פסחים קד:): ד"ה חוץ. ע"ש. ומוכח דבלאו היינו טעמא דהוי סמוכה לחברתה, הוה שרי לספר ביניהם. וכן מוכח מדברי ר' אברהם בר נתן הירחי בספר המנהיג (דיני תפלה אות ג) שכתב: ולפסוקי דזמרה תקנו חכמים ברכה, ברכה לפנייהם ברוך שאמר ולאחרייהם ישתבח הנקראת ברכת השיר בערבי פסחים. "ועל כן ישתבח אינה פותחת בברוך, שהיא ברכה הסמוכה לחברתה", כדין הברכות הסמוכות, כמו שכתוב בפרק ערבי פסחים (קד:). ועל כן אסור לשוח בינתיים, דנראה כאילו ממעט ומחסר ברכתו של הקב"ה כביכול. כי הראשונה הפותחת והחותמת בברוך פוטר את הסמוכה לה, מלפתוח בברוך. וזה שסח חיסר, ועבירה היא בידו. עכ"ל. ולפ"ז בברכת התורה לאחריה שפותח בברוך, אין לחוש להפסק אם שח, וכל שכן דשרי לומר דברי שבח לתורתנו הקדושה. ונראה שכן דעת הרשב"א בתשובה ח"א (סימן רמד) שנשאל בנוגע לש"צ שברך על מקרא מגילה, וקרא מקצתה, ושמעו קול קטטה בחוץ, ויצאו מקצתן ואח"כ חזרו, מהו שיחזור ש"ץ לברך ולחזור מראשה? והשיב, אפי' שהה כדי לגמור את כולה אינו חוזר לראש בין בהלל בין במגילה בין בתקיעת שופר, ואם חזרו וקראו, טעות הוא בידם. וכל העושה

1. המוסגר מאתנו הוא. העורכים ס"ט.

דבר שאינו צריך נקרא הדיוט. וכל שכן אם חזר [ובירך] דהו"ל ברכה לבטלה. ולא עוד, אפי' שח אין השיחה מפסקת, כי מן הדין אין השיחה הפסק אלא בששח בין הברכה להתחלת המעשה, כמי ששח בין ברכת הלחם לאכילה וכו', וכן בכל ברכה שעל מעשה כבין ברכת תקיעת שופר לתקיעה, ובין ברכת תפילין להנחתן. אבל אחר התחלת המעשה או המצוה שברך עליה, אינו הפסק ואינו חוזר. זכר לדבר, ברכת הלחם, לאחר שהתחיל לאכול שיכול להשית. אלא שברכות שעל המצוה ראוי שלא להשיח עד גמר המצוה, "כקריאת התורה והמגילה והבדיקה ושמיעת קול שופר וקריאת ההלל וכל כיו"ב", והשח גוערין בו כדי שיכוין לבו למצוה, אבל אם שח אינו חוזר. והראיה ג"כ, פוסק באמצע ההלל משום הכבוד, ששואל או משיב האי כדיניה והאי כדיניה, ואינו חוזר ומברך. עכ"ל. (והובא גם בב"י סימן תרצב. ע"ש). ומבואר יוצא שגם בקריאת התורה לפום דינא יכול לשיח ואין זה קרוי הפסק לפי שכבר התחיל בקריאתה, ודוקא בין הברכה לתחילת הקריאה אין להפסיק. ואע"פ שתקנו ברכה לאחריה, מ"מ אין קשר בין הברכות, ולא דמי לפסוקי דזמרה שאין לשוח לפי שברכה אחרונה אינה פותחת בברוך וכנ"ל². (אכן מה שכתב הרשב"א "וקריאת ההלל", לאו דוקא קאמר, כי בהלל ודאי שאסור לשיח מדינא כמו בפסוקי דזמרה, לפי שברכה אחרונה שעל ההלל חשיבא סמוכה לחברתה, ולכך אינה פותחת בברוך, וכמ"ש התוס' (פסחים קד:): ד"ה חוץ. ע"ש. וכן כתב הרשב"א גופיה בחידושו לברכות (יא.). ד"ה אחת, והוסיף דלא הוי קריאת ההלל הפסק, לפי שברכת יהללוך וההלל הכל שבח אחד. ע"ש. וא"כ מעיקר הדין אסור לשיח ולא רק בתורת "ראוי בעלמא". ודו"ק. והן אמת שבחידושי הרא"ה ושטמ"ק (ברכות מו.) כתבו דברכת יהללוך הוי כברכת אלקי נשמה שאינה פותחת בברוך לפי שכולה הודאה ושבח, מכל מקום הרשב"א לא כתב כן). וכן מצאתי להריטב"א בחידושו (מגילה כא:): ד"ה לאחריה, שכתב דהיינו טעמא דברכה אחרונה שבמגילה ובקריאת התורה וההפטרה, פותחת בברוך, לפי שיש הפסק ביניהם

2. [בעמוד זה נכתב בגליון תוספת זו מאת רבנו זצ"ל ולא צויין להיכן שייכת, ולפי הנראה מקומה כאן]. שוב בינתי שאפשר שגם התוס' והמנהיג יודו דבהלל וקריאת התורה שאסור להפסיק בדבור בין ב' הברכות, שהרי הברכות נתקנו על קריאת ההלל והתורה, ואם שח בין ברכה לקריאה חוזר, כמבואר (בסימן קמ ס"ב). ע"ש, ובאחרונים. [וכ"כ הרשב"א ח"א (סימן שיט) דברכות התורה והמגילה נתקנו על המצוה]. משא"כ בפסוקי דזמרה, עיין בשו"ת יביע אומר ח"ו (חאו"ח סימן ה אות ג) שהעיקר שאינו חוזר. וכדמוכח מדברי מרן הב"י (סימן נא) שיש לענות אמן אחר ברכת ברוך שאמר של הש"ץ אם סיים ברוך שאמר קודם הש"ץ. וכ"פ בש"ע (שם סעיף ב). ואף אם תימצי לומר דשאני אמן לפי שהוא שבח וזמרה ודמי לפסוקי דזמרה וכמ"ש מרן שם, מ"מ גם ברכת ברוך שאמר היא בסגנון ברכת שבח ולא כברכת המצות. ושכן פסקו בשו"ת פרח שושן (כלל א סט"ו). ושכן מבואר להדיא בפירוש הרשב"ץ לברכות (יד.) בשם הגאונים. ע"ש. ודו"ק. [עד כאן].

בקריאה שהרי ענין אחר הוא (ולא דמי לפסוקי דזמרה וההלל, שהברכות והם, הכל דבר אחד, שבח לה', ואי אפשר לשיח ולגלגל עמהם דבר אחר, וכך ברכות קריאת שמע וקריאת שמע, הכל ענין אחד, קבלת על מלכות שמים. ולהכי ברכות שלאחריהם חשיבי סמוכות לשלפניהם ואינם פותחות בברוך). "וגם אפשר להפסיק בינתיים לשיחה או לתרגום או כיוצא בזה, משא"כ באידך. ולפיכך לא חשיבא סמוכה, והרי הם כברכת המזון שפותחת בברוך אע"פ שקדמה לה ברכת הלחם". עכת"ד. ומבואר בהדיא דאפשר לשוח בין ברכה ראשונה של קריאת התורה לשאחריה. וראה בשו"ת יביע אומר ח"א (חאו"ח סימן ט) שכן דעת הרשב"ץ בחידושיו לברכות (יא). דברכה אחרונה של קריאת ספר תורה פותחת בברוך, משום דלא חשיבא ברכה הסמוכה לחברתה כישתבח ויהללך, לפי שאין איסור הפסק בשיחה בין ברכה ראשונה לאחרונה, שאין איסור להפסיק בשיחה באמצע קריאה, משום הכי לא חשיבא סמוכה לחברתה. ע"ש.

ב) אכן לעומתם מצאנו לתלמידי רבנו יונה (ברכות לב.) שכתבו בנוגע לפסוקי דזמרה, שכיון שתקנו ברכה עליהם אין לו לשוח בהם. ע"כ. וכן כתב המאירי (ברכות שם) וז"ל: ותקנו הגאונים לברך בהם לפנייהם ולאחריהם, מעתה אסור לשוח בתוכם. ויש מי שמוחה אף להפסיק בין האחרונה שלהם, רצונו לומר ישתבח, ובין ברכה ראשונה של קריאת שמע, ר"ל יוצר אור, אלא אם כן באמן. ואין זה נראה. עכ"ל. ומוכח דבלאו טעמא דברכת ישתבח סמוכה לחברתה, אסור להפסיק בדיבור ביניהם, לפי שתקנו הברכות על פסוקי דזמרה. וכן כתב הרוקח (סימן שכ) וז"ל: ואסור לדבר בין הזמירות לישתבח, כי שם סיום הזמירות כברכת אל גדול בתשבחות. ע"כ. וכן כתב בשבלי הלקט (סימן ז) וז"ל: ואין ראוי להפסיק בכלום ענין בין פסוקי דזמרה לישתבח, שאם יפסיק על איזה דבר וברך ישתבח, נראה כמברך לבטלה. וברכת ישתבח אחר פסוקי דזמרה כברכת ההלל לאחריה, וברכת ברוך שאמר כברכת ההלל לפניו. עכ"ל. ומפשט דבריו משמע דהיינו טעמא שאין להפסיק, לפי שתקנו ברכה על פסוקי דזמרה ויש קשר ביניהם אף אילו היתה פותחת בברוך. וכ"כ בספר הפרדס לרש"י (סימן ה) וז"ל: וברכה דישתבח לא קבעוה אלא לאחר פסוקי דזמרה שצריכה ברכה לפנייהם ולאחריהם, לפנייהם ברוך שאמר, ולאחריהם ישתבח וכו'. ואין ראוי להפסיק בין ישתבח לקדיש, דאם יפסיק על מה הוא אומר הקדיש לאח"כ וכו'. וכמו כן אין ראוי להפסיק (בכל יום) בכלום (כצ"ל) ענין בין סיום פסוקי דזמרה לברכת ישתבח, שאם יפסיק, על איזה דבר ברוך ישתבח (כצ"ל), נראה כברכה לבטלה וכו'. ודברי השבלי הלקט הנ"ל מקורם מספר הפרדס. ומשמע דדוקא אחר פסוקי דזמרה³. ודו"ק. וכ"כ בצדה לדרך (מאמר א כלל א פכ"ג)

3. נראה כוונת רבנו, דמדבריו משמע דדוקא אחר סיום פסד"ז קודם ישתבח אסור לדבר, אבל באמצע פסד"ז אין קפידא, ומוכח שאין טעם איסור הדיבור מצד דישתבח הויה ברכה הסמוכה לחברתה, אלא

וז"ל: ולפי שיש ברכה בתחילה ובסוף, אסור לדבר משיתחיל ברוך שאמר עד שיסיים ברכת ישתבח וכו'. עכ"ל. וע"ע שם (מאמר ד כלל ז פ"ד) לענין קריאת המגילה שכתב: אין להפסיק בשיחה בטלה "כיון שמברכין תחילה וסוף", אלא כמו בהלל וברכות שמע. עכ"ל. ומוכח דכיון שהברכות נתקנו על פסוקי דזמרה וכן על המגילה, אין להפסיק. ואע"פ שבמגילה לא שייך הטעם דסמוכות דהא ברכה אחרונה שעל המגילה פותחת בברוך. והוא הדין נמי לקריאת התורה, שמכיון שתקנו ברכה לפניה ולאחריה אין להפסיק ביניהם בשיחה, והוא הדין באמירת אמת תורתנו הקדושה שיש לחוש שלא לאמרו.

ג) והנה הרי"ף והרא"ש (פרק אין עומדין) כתבו: ותקינו רבנן למימר ברכה מקמייהו וברכה מבתרייהו, ומאי ניהו, ברוך שאמר וישתבח "הלכך מיבעי ליה לאיניש דלא לאישתעווי מכי מתחיל ברוך שאמר עד דמסיים ליה שמונה עשרה". ע"כ. וכתב הרב מעדני יום טוב (פ"ה דברכות אות פ) דהיינו טעמא שאין להפסיק בדיבור, כיון דהוי הפסק בין שתי הברכות שהרי הן סמוכות זו לזו, דמשום הכי ישתבח אינה מתחלת בברוך, כמו שכתבו התוס' (ברכות מו.), ועיין בפ"ב סימן ה. עכ"ל. ומבואר שהבין דהטעם דהרי"ף והרא"ש שאין להפסיק בדיבור משום דהווי ברכה הסמוכה לחברתה. ואע"פ שהרי"ף והרא"ש כתבו עד שמונה עשרה, ולפי דברי המעדני יו"ט שפיר דמי להפסיק בין ישתבח ליוצר. הא לא קשיא, דבדודאי דבין ישתבח ליוצר יש טעם אחר, ומשום שאין להפסיק בין השבח שלפני התפלה לתפלה, וכמ"ש האשכול (הל' תפלה וקריאת שמע סימן ה), ובארחות חיים (הל' מאה ברכות אות כג). ע"ש. וכן כתב בבית יוסף (סימן נא) בשם הכלבו. ע"ש. אכן בין ברוך שאמר לישתבח אסור מטעם דישתבח הוי סמוכה לברכת ברוך שאמר וכמ"ש התוס'. וכן ביאר הגר"א (סימן נא ס"ג) בדעת הטוש"ע (שם). ע"ש. [וכן משמע בספר העתים (הל' ברכות ועונג שבת סימן קע) שכתב: אין להוסיף מזמורים בשבת אחר ברוך שאמר, כי היכי דלא לדלוג אינש בפסוקי דזמרה, "משום דתקינו רבנן ברכה לפניהם ולאחריהם". עכ"ל. אלמא דהברכה שלפניהם קשורה עם שלאחריהם, ועל כן אסור להפסיק במזמורים אחרים באמצע. וכן מורה פשט דברי הרב דוד אבודרהם (דף כ ע"א) שכתב ז"ל: ישתבח סמוכה לברוך שאמר. וכתב הרי"ף, ותקינו רבנן למימר ברכה קמייהו וברכה בתרייהו, ומאי ניהו, ברוך שאמר וישתבח. והלכך מבעי ליה לאיניש דלא לאישתעווי מכי מתחיל ברוך שאמר עד דמסיים שמונה עשרה. עכ"ל]. אולם לפע"ד מדברי הטור (סימן נא) לא משמע כן, שכתב שם הטור וז"ל: וקבעו ברכה זו (ברוך שאמר) לפניהם, ואחת לאחריהם, והיא ישתבח וכו', לכן צריך לזוהר שלא להפסיק

משום שנתקנה ברכה זו על פסד"ז, ואין לדבר בין הדבר שעליו נתקנה הברכה, לברכה עצמה. רזיאל כהן ס"ט.

ביניהם בדיבור. וכן כתב רב אלפס. עכ"ל. ומשמע דהיינו טעמא שאין להפסיק ביניהם בדיבור משום דתקנום על פסוקי דזמרה. ולא זכר כלל הטעם שכתב המעדני יום טוב משום דישתבח סמוכה לחברתה⁴. וכן מוכח עוד ממה שכתב הטור (סימן נד) דברכת ישתבח אינה פותחת בברוך לפי שסמוכה לחברתה. ע"ש. ולא כתב שם שלכן יש ליזהר שלא להפסיק ביניהם בדיבור וכמ"ש התוס' (ברכות מו.) הנ"ל. וכן מרן הב"י (סימן נא) לא הביא מקור לדברי הטור מדברי התוס' הנ"ל, ומוכח דהטור לא אסר להפסיק מטעם דהוי סמוכות. וזה ברור. וכן מוכח עוד מדברי הטור (סי' תרצב) שהביא דברי בעל העטור שכתב שאין לגעור במי שסח בעת קריאת המגילה, כיון שברכה אחרונה שעל המגילה במנהגא תליא. ע"כ. וכתב עליו: ואינו נראה, דכיון שהוא מברך, צריך שלא להפסיק, דמאי נפקא מינה דתלי במנהגא, סוף סוף הוא מברך. ע"כ. ולכאורה מעיקרא היכי סלקא דעתין לאסור לשוח בעת קריאת המגילה, הא ברכה אחרונה של מגילה אינה חשובה סמוכה לראשונה, ולכך פותחת בברוך, וא"כ מהיכי תיתי שלא לשוח. ועל כרחך לומר דמכל מקום סבירא להו להעיטור ולהטור שכיון שתקנו ברכה עליה לפנייה ולאחריה, אסור לשוח בעת קריאתה, כדי שלא להפסיק בין ברכה שלפניה לשלאחריה. וכבר הבאנו לעיל שכ"כ גם הצדה לדרך. ע"ש. והן אמת שמרן הב"י (סימן תרצב) כתב, שטענת הטור אינה טענה, כי כיון דאינו מחוייב לברך לבסוף, נמצא שברכה זו לא שייכת אמגילה, אלא הרי הוא כמשבח ומודה על הנס, וכמ"ש הר"ן (שברכת המגילה האחרונה לא נתקנה על קריאת המגילה, אלא בפני עצמה, ולהכי פותחת בברוך, ולא חשיבא סמוכה לחברתה הראשונה), ולכן אין לאסור להפסיק בדיבור כיון שאינה שייכת למגילה. עכת"ד. וכן הוא לשון מרן בש"ע (סימן תרצב ס"ב): אין לשוח בעוד שקורין אותה. ע"כ. ומוכח דלאחר קריאתה, שפיר דמי לשוח ולא הוי הפסק בין קריאת המגילה לברכה

4. [בעמוד זה נכתב בגליון תוספת זו מאת רבנו זצ"ל ולא צויין להיכן שייכת, ולפי הנראה מקומה כאן]. ובאור זרוע ח"א (סי' מג) כתב וז"ל: ותו תמה מורי הרב רבנו יהודה, דהיאך נברך (על הלל שבהגדה), הואיל שאנו מפסיקין בו בסעודה. דהא בימים שאין היחיד גומר בהן את ההלל, אסור להפסיק אם לא מפני הכבוד מפני שמברכין עליו כדפרישית לעיל. "וכן בין ברוך שאמר לישתבח". ע"כ. ומוכח דללא טעם דסמוכה לחברתה, אסור להפסיק כיון שמברכין. ודו"ק. וכן המג"א (סימן נא סק"ג) כתב, דהיינו טעמא דאין לדבר, כי ברוך שאמר הוי ברכה שלפני פסוקי דזמרה וישתבח הוי ברכה אחרונה. ע"כ. וכ"כ הפר"ח (שם ס"ג) וז"ל: אבל בין ברוך שאמר לישתבח שהם ברכות שנתקנו אחת קודם המזמורים ואחת לאחר המזמורים, כל המפסיק יתן את הדין וכו'. ע"ש. [עד כאן]. אבל יש להעיר מדברי הרא"ש (פרק ו' דחולין סי' ה) שכתב, דלא מצינו שיש חשש הפסק בין מעשה לברכה אחרונה, רק בין ברכה ראשונה למעשה חשו להפסק. ע"כ. ולפ"ז הטעם שאין לדבר בפסד"ז הוא כמ"ש המעיו"ט. וי"ל. רזיאל כהן ס"ט.

אחרונה. מ"מ זהו דוקא בקריאת המגילה, משא"כ בקריאת התורה דלכולי עלמא ברכה אחרונה מדינא ולא ממנהגא, וכן נתקנה על קריאת התורה, דודאי אסור לשוח בין ברכה ראשונה לאחרונה. (ובתשובה אחרת⁵ נכתוב בס"ד בדברי בעל העטור הנ"ל ואכמ"ל).

ד) ועינא דשפיר חזי להמאירי (ברכות ח.). אהא דאסור לספר אפי' בדבר הלכה משנפתח ס"ת, שכתב וז"ל: ויש מי שמפרש שלא נאסר דבר זה אלא בימי רבותינו שהיה ראשון מברך לפניו ואחרון לאחריה ואמצעיים לא היו מברכין, ושמא זה המספר יזדמן לו שיקרא, ונמצא שסח בינתים, ר"ל בין ברכה ראשונה לאחרונה. אבל אנו שכל הקוראים מברכים לפניו ולאחריה, רשאי לספר ואין בכך כלום. עכ"ל. וכן כתב בארחות חיים (הל' קריאת ספר תורה אות לב) בשם ר"ת, ובכלבו (סימן כ), ובאבודרהם (סדר שחרית של חול, דף לז ע"א). ע"ש. ומוכח שאסור לספר בין שתי הברכות. ועל כרחך היינו טעמא כמ"ש לעיל דכיון שתקנו לברך על התורה לפניו ולאחריה אסור להפסיק⁶. והן אמת שבארחות חיים וכלבו, סיימו בזו הלשון: ומכל מקום נכון לעשות כדעת הראשון אף לפי מנהגנו, שלא לדבר כלל. ע"כ. וכן ר' דוד אבודרהם (שם) סיים שם וז"ל: ומיהו הדעת הנכונה שלא לספר כלל. ע"כ. וכן מרן הבית יוסף (סימן קמו) אחר שהביא דברי הכלבו הנ"ל, כתב שכן נראה דעת כל הפוסקים שכתבו שאסור לספר בשעת קריאת התורה, סתם, ולא חילקו בין זמן לזמן. ע"ש. מ"מ נראה מדבריהם שמודים בעיקר הדין, דבזמנם היה אסור לספר לפי שנחשב הפסק בין שתי הברכות. ומינה לנ"ד שאסור לקורא לפסוק, ואפי' באמירת אמת תורתנו הקדושה יש לחוש שלא לאמרו⁷.

5. ונדפסה בשו"ת תפלה למשה ח"ב (סימן נח). ע"ש. העורכים ס"ט.

6. [בעמוד זה נכתב בגליון תוספת זו מאת רבנו זצ"ל ולא צויין להיכן שייכת, ולפי הנראה מקומה כאן]. והלום מצאתי בשבה"ל (סימן לו) שכתב בשם ר' נטרונאי גאון בזה"ל: כך ראינו שלא מנעו חכמים לסייע, אלא הקורא שמברך, שלא יסייע לתורגמן שלא יאמרו תרגום כתוב בתורה. "ועוד כיון שבירך הקורא אסור לו להפסיק לא בדברים ולא אפי' בתרגום מפני שהוא חול עד שחותם" וכו'. עכ"ל. ומוכח בהדיא שאסור להפסיק. והגם שבמגילה (לב). אמרו טעם שאסור לקורא לתרגם כדי שלא יאמרו תרגום כתוב בתורה. וכ"כ הרי"ף, והוסיף בשם הירושלמי שגם חזן הקורא אל יתרגם בעצמו אלא אחר יעמוד לתרגם כדרך שנתנה תורה ע"י סרסור. וכ"כ הטוש"ע (סימן קמא ס"ד). ע"ש. וראה עוד בשו"ת הרשב"ש (סי' רעז) שבהפטרה שפיר דמי שאחד יקרא ויתרגם, ומוכח דלא חשו להפסק. י"ל דשאני תרגום שהוא צורך קריאה ולא הוי הפסק. ודו"ק. [עד כאן].

7. [בעמוד זה נכתב בגליון תוספת זו מאת רבנו זצ"ל ולא צויין להיכן שייכת, ולפי הנראה מקומה כאן]. והנה הר"ן בהלכות (פסחים קיח). כתב בשם הרמב"ן שמברך על ההלל שקורא בליל פסח בבית, ואע"פ שמפסיק בסעודה ושח ואוכל ושותה, אין זה חשוב הפסק, שכך נתקנו למצוה וסדרו של

ה) וחזות קשה הוגד לי בראותי להגאון מופת הדור הראשון לציון נר"ו בשו"ת יביע אומר ח"א (חאו"ח סימן ט אות ד) שהביא דברי הארחות חיים הנ"ל, וכתב: ולפ"ז משמע דאסור לדבר

יום. והוסיף עוד וז"ל: ועוד אומר הרמב"ן ז"ל שמצינו גדולה מזו בברכת התורה, דמעיקר תקנה הפותח מברך לפניה והחותם מברך לאחריה, והרי כאן כמה הפסקות שזה בריך וקרא ונסתלק והלך לו ושם יצא לשוק, וששה אחרונים קוראים בברכה שלו. ואחרון מברך בסוף ופוטר בברכה שלו ששה הראשונים. והטעם, כיון דקריאת כל השבעה חובה ליום, מצוה אחת היא ואין הפסקות שלהם כלום, שעיקר מצוה זו להפסקות הללו. וכן קריאת הלל על אכילת פסחים ומצה, חובה היא, ואין הפסקה של סעודה גורמת ברכה לא בתחילה ולא בסוף, הלכך מברך בתחילת המצוה וסופה. וכי תימא, א"כ אחרון הקורא בתורה לא יפתח בברוך כשמברך לאחריה, כשם שאין ברכת יהללך פותחת בברוך. לא דמי, דהתם כיון שהיא באנשים הרבה, אין ברכתו של אחרון כסמוכה לברכתו של ראשון. אבל בהלל, כיון שאחד מברך לשתייהן עשו אותן כסמוכות. עכ"ל. ומוכח להדיא דשפיר דמי להפסיק בין ב' הברכות אחר שגמר קריאתו. וראה עוד במהר"ם חלאוה (שם) שכתב בזה הלשון: וגדולה מזו ברכת התורה מעיקרא, שהפותח בלבד מברך לפניה והחותם לאחריה וסלקא ליה ברכת ראשון דלפניה ואע"ג דאיכא הפסק קמא, וזמנין דההוא דבירך לפניה אזל ליה כדברין אחרון לאחריה. אלא דסדרא ומצותה בכך הוא. אלא דהתם כיון דאחרון לא בריך הוא עצמו לפניה, פותחת בברוך כאילו אינה סמוכה, אבל ברכת יהללך דהוא עצמו בריך לפניה וסמוכה, אינה פותחת בברוך. וכן הסכים הרמב"ן. עכ"ל. וע"ע במאירי (שם) שכתב וז"ל: ואע"פ שהסעודה מפסקת, הרי אמרו בקריאת התורה שהפותח מברך לפניה והחותם לאחריה, ופוטר כל הראשונים אע"פ שאפשר שיצאו להם ואכלו ושתו. וכל שכן שברכות אלו על דעת הפסקה זו נסדרו ונתקנו, וסדרו של יום כך הוא. עכ"ל. [וכן מצאתי להרדב"ז בתשובה ח"ד (סימן אלף ק) ובישנות ח"א (סימן כה), שהביא דין זה משם הירושלמי, כי הטעם שאסור לדבר בעוד שקורין בתורה הוא, מפני שבזמנם לא היה כל אחד ואחד מד' העולים מברך לפניה ולאחריה, ועתה נהגו היתר לדבר וכו'. ואע"פ שאין סומכים על זה, מכל מקום למדנו טעם למנהג הרע הזה וכו']. ומבואר להדיא מדברי הרמב"ן ושאר ראשונים הנ"ל דשפיר דמי להפסיק באמצע קריאת התורה אע"פ שלא בריך ברכה אחרונה. אולם הר"ן (שם) סיים בשם רב האי גאון ורב צמח ורב יוסף והרי"צ גיאת ז"ל שאין לברך על ההלל שבליילי פסחים. וכ"כ הרשב"א (ברכות יא:), ושכן עמא דבר. וכן כתב המהר"ם חלאוה (שם), ושכן כתב הראב"ד. ע"ש. וכתב מהר"ם חלאוה בשם רב צמח דהטעם שאין לברך, לפי שחולקין אותו באמצע ומפסיקין בו. ע"ש. וכן כתב האור זרוע ח"א (סי' מג) בשם מורו ר' יהודה שאין לברך על ההלל בליילי פסחים כיון שמפסיקין בו בסעודה. ושכן היה נוהג רבנו תם שלא לברך. ע"ש. וכן כתב בספר המנהיג (הל' פסח אות ד). וכ"כ בארחות חיים (ליל פסח אות כא), ושכן כתב רב עמרם משם רב צמח גאון. וכתב הר"פ שאין לברך וכן נוהגים ר"ת ור"י. ע"ש. ואם כן אפשר שבקריאת התורה נמי אין להפסיק. וכן המאירי (מגילה כא:): ד"ה הפותח, כתב שנ"ל שצריכין האמצעיים להיות שם מתחילה ועד סוף ולשמוע הברכות, שיצאו ידי חובה. ע"ש. ודו"ק. [עד כאן].

לפני ברכה אחרונה אף לאחר הקריאה, שהרי הראשונים שכבר קראו יצאו יד"ח הברכה הראשונה, ואפילו הכי לא הותר להם לדבר אח"כ, מפני שלא שמעו ברכה אחרונה וכו'. וכתב לדחות בזו הלשון: ועוד י"ל דלא פלוג רבנן, ואסרו על אותם שקראו, גזרה משום העתידיים לעלות שעוד לא קראו, דהוי הפסק בין ברכה הראשונה לקריאה. ע"כ. ולפי מה שהבין בכוונת הארחות חיים שאסרו לספר שמא יעלוהו לקרוא והוי הפסק בין ברכה ראשונה לקריאה, תירץ דאינו איסור מדינא לאלו שקראו כבר אלא רק גזירה דרבנן אטו אותם שלא קראו עדיין, דלדידהו הוי שיחה הפסק מדינא, דהא לכולי עלמא אסור להפסיק בין ברכה ראשונה לקריאה. ותמהני שדברי הארחות חיים וסיעתו ברור מללו, שכתבו: ולכן אסור לדבר "שמא יצטרך לעלות ולקרוא, ואם ידבר בין שתי הברכות יהיה הפסק". ע"כ. ומבואר דהחשש הוא שמא המספר יקראוהו לעלות לתורה, וכיון שסיפר נמצא שסח בין שתי הברכות. ולפ"ז הקוראים פשיטא שאסור להם לדבר. ומה שכתב הרב נר"ו בתירוצו שכלפי העולים יש חשש הפסק בין הברכה לקריאה. ע"כ. הנה בדברי הארחות חיים וסיעתו מבואר להדיא שכל ההפסק הוא בין שתי הברכות, ולא בין הברכה לקריאה. וכן מבואר להדיא בלשון המאירי שכתבתי לעיל: שנמצא שסח בינתיים, ר"ל בין ראשונה לאחרונה. ע"כ. וצ"ע⁸. ובעיקר מה שלא חשו הראשונים הנ"ל שיהא הפסק בין הברכה הראשונה לקריאה. י"ל דכיון ששומעים מן הקורא בתורה שלשה פסוקים, הו"ל שומע כעונה וכאילו קראו הם ולכך לא חששו להפסק אלא בין שתי הברכות. תדע שכך הוא, שהרי בשבלי הלקט (סימן קסו) כתב דשתיקה בין הברכה למעשה המצוה או לאכילת הפרי חשיבא הפסק. והובא בב"י (סימן רו) ועיין ברמ"א בהג"ה (שם ס"ג). וכן רבנו גרשון בר שלמה (הובא בב"י סימן קמ בשם הרב דוד אבודרהם) הביא שיש אומרים דשתיקה בין ברכת התורה לקריאה חשיבא הפסק. ולפי דעתם קשה, שהרי בזמן הש"ס היו כל העולים יוצאים ידי חובתם בברכות הראשון והאחרון, אע"פ שמפסיק בשתיקה עד שעולה לתורה. ועל כרחך לומר דלא חשיבא הפסק בשתיקה, דכיון ששומע כעונה הו"ל כאילו קראו פסוקים. ואף הרב דוד אבודרהם (הנ"ל) שחלק עליו, וס"ל דשתיקה לא חשיבא הפסק, וכן נראה דעת מרן הב"י (סימן קמ), וכ"כ המג"א (סימן רו סק"ד, ובסימן קמ סק"ג). ע"ש. וכן הסכימו האחרונים, עיין במשנ"ב (סימן רו סק"ג), ובכה"ח (שם אות טז). ע"ש. מכל מקום לכתחילה ודאי שאין להשיח ואפי' בשתיקה וכמ"ש האחרונים הנ"ל, וכיצד הותר להפסיק בשתיקה בזמן הש"ס, אלא על כרחך לומר שכיון ששומעים קריאת הראשון הו"ל כעונה. וזה ברור. וכן מוכח ממה שלא הוכיח הרב דוד אבודרהם שאין שתיקה חשובה הפסק, ממה שהיו סומכים על ברכות הראשון. ודו"ק⁹.

8. וכן העיר בזה רבנו בסימן הבא. וע"ע בסימן שאחריו. ע"ש. העורכים ס"ט.

9. [בעמוד זה נכתב בגליון תוספת זו מאת רבנו זצ"ל ולא צויין להיכן שייכת, ולפי הנראה מקומה כאן]. והלום ראיתי בספר המכתם (ברכות ח): שכתב: ורבנו תם ז"ל תירץ, דכי אמרינן אסור, הני מילי

ו) ותבט עיני למרן הב"י (סימן קמ) שהביא מה שכתב המרדכי (פרק הקורא עומד) בשם רבנו יואל, שאדם שעמד לקרות בתורה ובירך ברכה שלפניה וקרא מקצת פסוקים, ופסק ודיבר דברי תורה או דברי חול, צריך לחזור ולברך ברכה ראשונה אם רוצה לחזור ולקרות יותר. וראיה מתפילין, דאע"ג דשתי מצוות הן ואין מעכבות זו את זו, כשסח הוי היסח הדעת מברכה ראשונה. הכא נמי מי שקרא בתורה ג' פסוקים יצא ידי קריאה, ואם סח בינתיים יברך לפניה. ורבנו אפרים ז"ל חולק עליו, וכתב שאפי' הסיח דעתו א"צ לחזור ולברך. וראיה מפרק ב דברכות, בפרקים שואל מפני הכבוד וכו', אלמא אע"פ שסח א"צ לחזור ולברך ברכות שלפני קריאת שמע ומתחיל ממקום שפסק, וקריאת שמע גם כן היא תורה וכתוב בה תמימה וכו'. וכתב מרן בבדק הבית (שם) וז"ל: ולי נראים דברי רבנו אפרים, שכיון שהתחיל בדבר שבירך לעלייתו, לא הוי שיחה הפסק, מידי דהוה אברכת סעודה. עכ"ל. וכן פסק מרן בש"ע (שם ס"ב). ע"ש. וכן הסכימו האחרונים הלא בספרת"ם. ומוכח לכאורה דקריאת התורה דינה לגמרי כברכת הסעודה, ושפיר דמי להפסיק בדיבור, ולא חיישינן להפסק בין שתי הברכות. אכן באמת יש לדחות, כי ודאי הגם שנאמר שאסור להפסיק בשיחה בין שתי הברכות וכמו שכתב הארחות חיים הנ"ל, מ"מ אם הפסיק א"צ לחזור ולברך. וראיה מקריאת שמע ופסוקי דזמרה, דהגם דכולי עלמא מודו דאסור להפסיק ביניהם וכמבואר בטוש"ע (סימן נא סעיף ד, וסימן סו סעיף א). ע"ש, מכל מקום אם שח אינו חוזר. וכ"כ בכה"ח (סימן נא אות ז). ע"ש. וכן בודאי נראה שיוכל לברך ברכה שלאחרי הקריאה, דומיא דפסוקי דזמרה וקריאת שמע שאם שח יוכל לברך ברכה אחרונה. (אמנם בלשון שבלי הלקט (סימן ז) הנ"ל, כתב, שאם יפסיק על איזה דבר וברך ישתבח

לדידהו דלא מברכי אלא הפותח והחותם בתורה, וצריכי לאודהורי דלא יספרו אפי' בדבר הלכה כי היכי דלא להוי הפסק בקריאה. אבל רב ששת דהוה סגי נהור ולא הוה יכול למקרי בתורה, לא איכפת ליה אם יפסיק אם לאו. עכ"ל. וכתב המו"ל שכן כתב בספר הבתים שער קריאת התורה (שער ב הל' כח). ע"ש. וע"ע בפסקי הרשב"ץ (ברכות ח). שכתב: ובשם ר"ת ז"ל נראה, דהיינו בזמנא שהיו יוצאין כל הקוראין בברכה שמברך הראשון, ומשום הפסק ענין הוא דאסור. עכ"ל. והרה"ג המוציא לאור העיר בזה"ל: אך זה קשה דלקמן עמוד נג ועמוד נה כתב, שאין שיחה חשובה הפסק לענין זה. ובסוף עמוד נט כתב בשם הרמב"ן שאין אסור אלא להפסיק בין הברכה לתחילת המצוה אבל באמצע המצוה מותר להפסיק בשיחה. ואולי יש לומר דרבנו תם סבירא ליה דהשח בין ברכת הראשון לקריאתו של עצמו הוי כמפסיק בין הברכה לתחילת המצוה, דחשיב לכל קריאה של כל אחד מהעולים למצוה בפני עצמה, ולכך אסור לו להפסיק בין הברכה לתחילת המצוה ובין סוף המצוה לברכה שלאחריה. אבל הרמב"ן לקמן פליג עליה בהדיא. עכ"ל. ועיין שם עוד שהביא דברי המאירי והארחות חיים שכתבו הטעם, שמא יקראוהו לתורה ותהיה שיחתו הפסק בין קריאתו לברכותיה. עכ"ל. וגם עליו תעבור כוס התימה כמו שכתבתי בפנים. [עד כאן].

נראה כמברך לבטלה וכו'. אכן י"ל שרק נראה כמברך אך לא מברך ממש ברכה לבטלה. ודו"ק). ובזה כולי עלמא מודו, וגם רבנו יואל ז"ל לא נחלק בזה אלא ברוצה להמשיך ולקרוא בתורה ס"ל לרבנו יואל שכיון שכבר קרא ג' פסוקים, יצא ידי חובת מצות קריאה, והשתא כי הדר למיקרי תו, יש לו לברך שוב. וכמו שמצינו להרא"ש (פ"ו דחולין סימן ו) בשם ר"ת, שאם שח בין שחיטת עוף אחד לשני שיש לו לחזור ולברך, לפי שכשהפסיק ושח בינתיים גמר מצותה שבירך עליה. ולא דמי למברך על מצוה והתחיל לעשותה ושח קודם שגמרה שאינו חוזר ומברך, כגון תקיעת שופר וקריאת ההלל ומגילה וכיו"ב, דהתם כיון דלא סגי ליה דלא גמיר, אע"ג דסח קודם שגמר המצוה א"צ לחזור ולברך. ע"כ. וכן הובאו דברי רבנו תם הנ"ל בספר המכריע (סימן סו). ע"ש. והסכים עמו בעיקר הדין. וכן נראה דעת מרן ז"ל בש"ע יו"ד (סימן יט ס"ה) שהביא בסתם דעת הרא"ש בשם רבנו תם הנ"ל, ובלשון "ויש אומרים" דעת החולקים על זה. וכן הסכימו האחרונים שסח בין שחיטה לשחיטה חוזר ומברך, עיין בכה"ח (שם אות מב), אכן שם כתב שנהגו שלא לברך וסב"ל. ע"ש. וכן רבנו יואל ז"ל סבירא ליה דקריאת התורה כיון דסגי ליה בג' פסוקים, לכן אם קרא כבר ג' פסוקים והפסיק אח"כ בדיבור, אם רוצה לחזור ולקרוא יש לו לברך. ורבנו אפרים ז"ל סבירא ליה דלא שנא מקריאת שמע. ומרן ז"ל גם כן סבירא ליה דהוי כברכת הסעודה. אכן כל זה לענין דיעבד אם שח, אכן לכתחילה ודאי שאין לשוח. וזה ברור לענ"ד¹⁰.

10. [בעמוד זה נכתב בגליון תוספת זו מאת רבנו זצ"ל ולא צויין להיכן שייכת, ולפי הנראה מקומה כאן]. ולכאורה מדברי רבנו תם הנ"ל שכתב: ולא דמי למברך על מצוה והתחיל לעשותה וכו' כגון תקיעת שופר וקריאת ההלל ומגילה וכו'. מוכח דמדמי תקיעת שופר למגילה והלל, ואע"פ שבהלל ומגילה מברך לאחריה ג"כ ואיכא למיחש להפסק. ולכאורה מוכח כדעת התוס' והמנהיג הנ"ל (באות א). אכן באמת זה אינו, דהא בהלל על כרחך אסור להפסיק בדיבור, שהרי ברכה אחרונה אינה פותחת בברוך וכמ"ש התוס' פסחים (קד: ד"ה חוץ. וכן במגילה דעת הטור (סי' תרצב) שאסור להפסיק בדיבור, ומסתמא לא פליג אהרא"ש אביו. ועל כרחך לומר דמה שדימה ר"ת תקיעת שופר ומגילה והלל, היינו דוקא לענין שאם שח אינו חוזר ומברך ברכה ראשונה. ואף שבספר המכריע (סימן סו) הביא דברי רבנו תם הנ"ל, וחלק עליו בטעם שכתב, וכתב טעם אחר. ע"ש. והוסיף שם: שכיון שהתחיל המצוה הרי חלה הברכה, וכל מה שעושה על סמך ברכה הראשונה הוא עושה. "אבל מיהו לכתחילה אסור להפסיק מצותו ולהשיח דברים בטלים, כדתנן המפסיק משנתו ואומר מה נאה אילן זה וכו', אבל לשאול ולהשיב התיירו לו חכמים כדתנן בפרק היה קורא בתורה". עכת"ד. ומוכח שאף לכתחילה שרי לשוח מעיקר הדין. מ"מ י"ל דהיינו בתקיעת שופר, דהא בהלל ודאי אסור דהוי סמוכה לחברתה וכנ"ל. ועיין בספר המנהיג (הל' ר"ה סימן כב) שהביא דברי רבנו תם הנ"ל להלכה, וגם כן הזכיר שבקריאת ההלל והמגילה לא הוי הפסק כיון דלא סגי ליה דלא גמר. ע"ש. [עד כאן].

ז) ובהיותי בזה ראיתי להגאון פרי חדש ז"ל (סימן קמ ס"ב) שהביא מה שכתב הבית יוסף (שם) בשם מהר"י אבוהב ז"ל, שנראה מדברי רבנו יואל דדוקא כשקרא ג' פסוקים ואח"כ שח צריך לחזור ולברך, אבל אם לא קרא עדיין ג' פסוקים, עדיין לא עשה גמר מצוה שהתחיל ואפי' שח אין לו לחזור ולברך. ע"כ. וכתב על זה הפרי חדש, דליתא, דאדרבה הסברה היא להיפך, דאם קרא ג' פסוקים כבר נתקיימה ונגמרה הברכה בהכי ותו לא הוי ברכה לבטלה כמו שבירך על הלחם והתחיל לאכול, אך כשלא קרא ג' פסוקים אכתי לא נגמרה הברכה, דאם פחת מג' פסוקים לא הויא קריאה וכמ"ש לעיל (סימן קלז ס"ד), ואם הפסיק צריך לחזור ולברך. והוסיף: ולשון רבנו יואל שכתב, "הכא נמי מי שקרא בתורה ג' פסוקים יצא ידי קריאה ואם שח בינתיים יברך לפניה", צריך לפרש דשח בינתיים ר"ל באמצע ג' פסוקים הנז' דהיינו ג' פסוקים וכנ"ל. עכת"ד. ולפי האמור לעיל דברי מהר"י אבוהב ז"ל נאמנו מאוד, ודעת רבנו יואל כדעת ר"ת הנ"ל. ומה שהקשה הרב פרי חדש דבלא קרא ג' פסוקים אכתי לא הויא קריאה וכו'. לק"מ, דאדרבה כיון שלא גמר המצוה לכן לא הוי שיחה הפסק וכדעת ר"ת הנ"ל. תדע, שהרי גם במגילה והלל אם קרא פרק אחד לא יצא ידי חובה, ואפילו הכי אם שח אינו חוזר ומברך. וכן פסק הפר"ח גופיה (סימן תרצב ס"ב). ע"ש. ושוב ראיתי במאמר מרדכי (סימן קמ ס"ב) מה שכתב בזה. ע"ש.

ח) אכן לא אכחד דעינא דשפיר חזי למרן הב"י (סימן רטו) שהביא דברי מהר"י בן חביב ז"ל בנוגע למנהגנו שאומרים אמן אחר ברכת ישתבח של עצמנו אע"פ שהיא ברכה אחת, ואין עונים אמן אחר ברכה אחרונה של הפירות, שכתב וז"ל: ולכן נ"ל לומר כי עוד יש סברא אמצעית ועל פיה הוא מנהגנו, והיא סברת הרא"ש כפי מה שהבין בעל הטור גם כפי מ"ש ברמזים. והיא, כי לומר דדוקא אחר בונה ירושלים יענה אמן ולא אחר שום ברכה אחרת, אי אפשר, מכח ההכרח שהזכירו תוס' וגם כתבו הרא"ש. ולומר דהוא הדין אחר כל ברכה שהיא סיום ענין, הוא דוחק דא"כ למה יחדה הגמ' בונה ירושלים. ולכן סברת הרמב"ם (בפ"ב מהל' ברכות הל' טז) היא אמת, שצריך שיהא דומה לבונה ירושלים בשיהיה שם ב' ברכות או ג' סמוכות. אבל נראה להרא"ש כי זה יצטרך דוקא בדבר שאין אחיזה לברכה ראשונה עם האחרונה, כגון ברכת הנהנין שיכול להפסיק ולדבר כמה שירצה, ודוקא בין ברכה ראשונה לתחלת הנאה צריך שלא יפסיק וכו'. אבל כשהן ב' ברכות סמוכות כגון ברכת המזון, יענה אמן, כי הוא סיום ברכות. גם כשיהיה ברכה לבד, אם היא מדובקת עם הראשונים ואינו יכול להפסיק בינתיים, הרי היא כאילו אמר ב' ברכות סמוכות ויענה אמן אחריהם. זו היא סברת הטור למדה מהרא"ש ז"ל. גם מנהג ספרד שהחזיקו להרא"ש לרבן, על פי זה היא מיוסדת, ולכן אחר ישתבח עונין אמן גם אחר הלל וכו', ומזה הטעם אין עונין אמן אחר "ברכת התורה" ואחר ברכת הפירות וכו'. עכ"ל. והובא גם בב"י (סי' נא). ע"ש. והנה מה

שסיים שמזה הטעם אין עונין אמן "אחר ברכת התורה", כוונתו לברכת התורה שמברכין העולין לקרות בתורה. דאם כוונתו אחר ברכות התורה שמברכין בשחרית, לא תירץ מידי, כי הגם אם נאמר שמותר להפסיק בדיבור בין ברכה לחברתה, מ"מ כיון שסמוכות הן, יש לו לענות אמן, כי דוקא כשאין סמוכות ומפסיקים ביניהן בקריאה כל שהיא, הצריך הרב ז"ל שלא יפסיק בדיבורו כמבואר למעיין בדבריו. ועל כרחך לומר שכוונתו לברכת התורה שמברכין העולין. וכן מוכח עוד ממה שכתב בריש דבריו וז"ל: והשתא מנהגא דידן לא אתי כשום חד מהני (תוס' רש"י והרמב"ם). כדעת המנהג שכתבו התוס' דנהוג עלמא (שלא לענות אמן אלא אחר בונה ירושלים) לא אתיא, שהרי אנו עונין אמן אחר סיום י"ח גם אחר ישתבח ואחרות. כרש"י לא אתיא, שהרי אין אנו עונין אמן אחר ברכת הפירות (לאחריה) "ולא אחר ברכת התורה ואחרות". כהרמב"ם לא אתיא, שהרי אנו עונין אמן אחר ישתבח ואחר יהללוך שבסוף ההלל. ע"כ. ומדכתב דממה שאין אנו עונין אמן אחר ברכת התורה מוכח דלא כרש"י, משמע דאילו להרמב"ם והתוס' שפיר דמי שאין עונין, ואי קמיירי בברכות התורה שמברכין בשחרית כהרמב"ם נמי לא אתיא שהרי יש פה ב' ברכות הסמוכות זו לזו. ועל כרחך לומר שכוונת מהר"י בן חביב ז"ל לברכת התורה שמברכין אחר קריאת התורה, ולזה שפיר קאמר דאי מנהגנו כרש"י אמאי אין עונין אמן, והלא אף על ברכה א' עונה אמן לדעת רש"י. לא כן לדעת הרמב"ם דבעינן ב' ברכות לכל הפחות. ודו"ק. והוצרכתי להאריך בזה לפי שראיתי בשו"ת יביע אומר ח"א (חאו"ח סימן ט אות ב) שנראה שהבין בכוונת הרב ז"ל שדיבר על ברכת התורה שמברכין בשחרית. ועיין שם שכן הבין הרב מגילת ספר. ע"ש. ולענ"ד זה אינו וכמ"ש לעיל. ומכל מקום מוכח מדברי מהר"י בן חביב ז"ל דשפיר דמי להפסיק בשיחה בין ב' ברכות התורה ולהכי לא חשיבא ברכות הסמוכות זו לזו, ולהכי אין עונין אמן, ושעל זה סמכו בספרד ומוכח כדעת הרשב"א והריטב"א הנ"ל (אות א).

ט) וחזי הוית להרב דברי חמודות (פ"ז דברכות ס"ק כא) שאחר שהביא דברי מהר"י בן חביב ז"ל הנ"ל בקצרה, כתב: ואני תמה על מה שכתב בברכת התורה, שאם היא אותה שאומרים בשחרית כל אחד ואחד, הרי הם שתי ברכות, ואם ר"ל שעל קריאת התורה שבצבור, בודאי שאין ראוי להפסיק ביניהם בציבור אותו הקורא בתורה, "וכן מוכח בהדיא בתוס' דלקמן בד"ה כל הברכות וכו', שדחקו למצוא טעם למה ברכה אחרונה דקורא בתורה פותחת בברוך, ואי איתא דרשאי להפסיק בינתיים לא הוה קשיא ולא מידי, דלאו סמוכה לחברתה היא כלל, וא"כ יש לאחרונה אחיזה ודבוק עם הראשונה, וצל"ע. ע"כ. ומה שכתב להוכיח מהתוס' לע"ד אינה הוכחה כלל, דהתוס' הא גופא קשיא להו דלא נפתח ברכה אחרונה שעל קריאת התורה בברוך, ונאסור לדבר. וכמו שבתחילת דבריהם הקשו אמאי ברכות השחר פותחות בברוך, וכתבו שכל אחת ברכה לעצמה וכמ"ש כי מתער משנתיה וכו'.

(ברכות ס.), וכי נאמר שאסור לדבר עתה בין ברכות השחר, וזו לא אמרה אדם מעולם. אלא על כרחך שהקשו דלא נפתח בברוך ולא נדבר, כי הדבור אי שרי או לאו הינו תוצאה מפתחת הברכה בברוך ולא הגורם לפתיחתה או אי פתיחתה בברוך. והבן¹¹. וכן יש להוכיח עוד ממה שהקשו תוס' (פסחים קד:) ד"ה חוץ, וז"ל: וא"ת יהללוך שאחר הלל למה אין פותח בה בברוך. ע"ש. ולפי דברי הרב דברי חמודות הנ"ל לק"מ, דכיון דאסור להפסיק ביניהם בדיבור וכמ"ש (ברכות יד.) לכן אין פותח. וי"ל דהא אכתי התוס' סברי דפסוקי דזמרה והלל הוי הפסק. ודו"ק. ושור"ר בשו"ת יביע אומר הנ"ל שביאר כן דברי התוס' והשיב על דברי הרב דברי חמודות הנ"ל. והלום ראיתי להפרישה (סימן רטו אות א) שגם כן הביא דברי מהר"י בן חביב הנ"ל בקצרה, וכתב: עיין בתוס' (ברכות מו.) והביאו ב"י לעיל סימן קלט, דדמי ברכות התורה לברכות קריאת שמע ולברוך שאמר וישתבח לענין זה דלא מקרי הקריאה הפסק וכתבו טעם דתקנו ברכה אחרונה בשם, מפני שבימים קדמונים לא היה מברך אלא הראשון והאחרון, ואפשר שלזה נתכוין ג"כ (ר' לוי) [ר' יעקב בן חביב]. ע"כ. והנה מה שציין לתוס' אינו מוכרח שכוונתו להוכיח ממה שהקשו התוס' אמאי ברכת התורה לאחריה פותחת בברוך ע"ש, דמשמע שאסור להפסיק בדיבור וכדברי הדברי חמודות הנ"ל. דזה אינו וכדכתיבנא. אלא דכנראה פשיטא ליה להרב ז"ל שאסור להפסיק בדיבור בין ב' ברכות התורה. אלא דשמא יאמר מהר"י בן חביב ז"ל דמכל מקום אין עונין אמן כיון שהקריאה מפסקת, לזה הוכיח שכבר כתבו התוס' שהקריאה לא חשיבא הפסק כמו בפסוקי דזמרה. ומה שרצה להעמיס בדברי מהר"י בן חביב שהתכוין ג"כ לזה, הוא דוחק. ומ"מ הוא טעם נכון בפני עצמו אמאי איננו עונים אמן אחר ברכת התורה שלאחריה¹². ולפי זה אין ראייה ממנהג ספרד שלא נהגו לענות אמן אחר ברכת התורה האחרונה, דס"ל דאפשר להפסיק בדיבור. ודו"ק.

11. בגליון תשובה לתלמיד רבנו, הרב ארז קבלן הי"ו, הוסיף רבנו בזה"ל: וכן מוכח בתוס' שם לעיל מזה שכתבו שאין לשוח בין ברוך שאמר לישתבח, משום שהם ברכות סמוכות. ע"ש. ומשמע דבלאו האי טעמא הוה שרי לשוח בינתיים ואע"פ שנתקנו על פסוקי דזמרה מ"מ אין השיחה הפסק, וכדעת הרשב"א והריטב"א. וי"ל דשאני ברכות ברוך שאמר וישתבח שאינם ממש ברכות המצוה, שהרי אין מברכים אקב"ו וכו', וכמ"ש כיו"ב בב"י (סי' נט). ומ"מ דעת מהר"י בן חביב ברורה להתיר. ומדהביאו הב"י ושתיק ליה, אלמא דס"ל כוותיה. עד כאן לשון רבנו זצ"ל. העורכים ס"ט.

12. [בעמוד זה נכתב בגליון תוספת זו מאת רבנו זצ"ל ולא צויין להיכן שייכת, ולפי הנראה מקומה כאן]. אגב בירושלמי (פ"ה דברכות ה"ד) איתא, תני הפורס את שמע והעובר לפני התיבה והנושא את כפיו "והקורא בתורה" והמפטיר בנביא וכו' לא יענה אמן אחר עצמו. ואם ענה הרי זה בור. אית תנויי תני הרי זה חכם. אמר רב חסדא מאן דאמר הרי זה חכם בעונה בסוף וכו'. והובא ברי"ף וברא"ש (ברכות מה:) ובעוד ראשונים רבים שם. ומוכח דעונה אמן אחר עצמו בברכות התורה. וכ"כ האשכול

י) וראיתי למרן החיד"א בספר לדוד אמת (סימן ו סעיף סא אות ב) שכתב: יש מי שמתיר לחכם שעלה לקרות בתורה, לדרוש בדברי תורה וגודל מצות הצדקה כדי שהעולין אחריו יעשו נדבה אפילו קודם ברכה אחרונה. ובודאי דלכתחילה יברך באחרונה קודם, תיכף לגמר קריאתו. ואם בדיעבד התחיל לדרוש קודם ברכה אחרונה אם היה שיעור מועט הלא מזער, יברך. ואם לאו לא יברך. ועיין ברכי יוסף סימן ז. עכ"ל. ואין בידי ספר נחלת יעקב¹³ לראות מקורו וטעמו. ועכ"פ גם מרן החיד"א הסכים דדוקא בדיעבד, אך לכתחילה יש לברך קודם. וראה ביפה ללב (סימן קמו אות א) שהביא דברי הרב נחלת יעקב מהספר כרם שלמה אשכנזי, ושם התיר דוקא לאחר ברכה אחרונה. והיפה ללב העיר שמדברי הרב לדוד אמת מוכח שגם קודם ברכה אחרונה התיר הרב נחלת יעקב. ומ"מ אסיפא דמלתא, גם הוא מסיק כמו שכתב החיד"א הנ"ל שיש לברך ברכה אחרונה תיכף לגמר קריאתו. ע"ש. וכן ראיתי להגאון ר' חיים פאלג'י בספר חיים (סימן כה דין כה) שכתב וז"ל: אין לומר בסיום ההפטרה פסוק גואלנו וכו' שהוא הפסק בין קריאת ההפטרה לברכותיה. "וכן מה שאומרים אחר קריאת ספר תורה "אמת" קודם ברכה אחרונה הוא הפסק, ויש למנוע מלאומרו". עכ"ל. וכ"כ עוד בספר זכרנו לחיים (מערכת ס"ת אות ג). וראיתי להגאון השומר אמת בקונטרס אמר שומר (סימן סא) שהביא דברי מוה"ר חיים פלאג'י הנ"ל, וכתב: ואני הצעיר אומר אחרי בקשת המחילה רבה, הואיל ונתפשט ברוב ישראל מנהג זה לומר גואלנו אחר ההפטרה, אין לומר דכולי עלמא טועים הם, דכיון שהוא פסוק בישעיה ודמי למי שהוסיף פסוק א' בהפטרה דמאי איכפת. ולא עדיפא ברכות ההפטרה מברכה אחרונה של ס"ת שכתב החיד"א בספרו לדוד אמת שיש מי שמתיר לחכם לדרוש וכו'. ובשגם הרב שם חלק עליו וכתב דדוקא בדיעבד וכו', מכל מקום בנדון דידן שהוא פסוק מעין מה שקרא, יודה בזה. ותא חזי למהר"י עייאש בספר וזאת ליהודה בדיני ברכת המזון, דאע"ג דתיכף לנטילה ברכה, הני מילי בשיחה בטלה, אבל דברי שבח והודאה שפיר דמי. ומזה יש להוכיח דאף באמירת אמת תורתנו הקדושה שפיר דמי, שהיא שבח והודאה ג"כ. אבל בזה איני מחליט הענין לפי שיש לחלק בענין, משא"כ באמירת גואלנו. עכ"ל. וראה בשו"ת יביע אומר ח"א (תאו"ח סימן ט אות ט) שהרב ויקרא אברהם (דף קטו ע"ד) פקפק על דברי מוה"ר חיים פלאג'י הנ"ל בנוגע לאמירת אמת.

ח"ב (סימן כב), ובפקודת הלויים ושטמ"ק ברכות (מה:), ובארחות חיים (הל' שני וחמשי אות כג). וכ"כ בפרדס (סימן לא). ועיין בביאורי הגר"א (סימן נא), ואכמ"ל. [עד כאן].

13. לכאורה צ"ל "אמת ליעקב" למהר"י אלגאזי, שספר לדוד אמת הוא קיצור ממנו. אולם להלן בסמוך הביא רבנו דין זה מהיפ"ל בשם "נחלת יעקב" והוא שו"ת למהר"י היילפרין. ושור"ר שהאמת ליעקב (דף כד). הביא דין זה בשם הנחלת יעקב (סי' מח). ואתי שפיר הכל. אלא שרבנו קיצר בזה. רזיאל כהן ס"ט.

אולם הגאון מהר"א מני ז"ל בספר זכרונות אליהו (דף עב ע"א) כתב, שאע"פ שהרב ויקרא אברהם פקפק על מה שכתב הרב חיים פלאג'י דאמירת אמת הויא הפסק, מכל מקום לפי קוצר דעתי נראה שאין לאומרה, וכן אני נוהג שלא לאומרה. ע"כ. והגאון המחבר נר"ו פסק דמעיקר הדין לא הוי הפסק, שהרי אין ברכה זו סמוכה לחברתה כמו פסוקי דזמרה. ונשען על דברי מהר"י בן חביב ז"ל הנ"ל שמוכח בהדיא דשרי לשוח בין ב' הברכות, ושכן מוכח ממה שדמה מרן בבדק הבית (סימן קמ) קריאת התורה לסעודה לענין מסיח תוך הקריאה, שאין לו לחזור ולברך שנית תחילה אם רוצה להמשיך לקרוא. והוסיף לסייע ממה שכתב הרב נחלת יעקב (הנ"ל) שמותר לדרוש בענייני צדקה קודם ברכה אחרונה שעל התורה. ואף החיד"א בספר לדוד אמת שכתב שלכתחילה יש לברך ברכה אחרונה, היינו דוקא בנדון שהוא דורש ואיכא למיחש שימשך בדרשתו משא"כ באמירת אמת תורתנו הקדושה. וכן נסתייע ממה שכתבו האחרונים ז"ל ליישב מה שנהגו (האשכנזים) לומר פיוט "אקדמות" אחר קריאת פסוק בחדש השלישי ואח"כ גומר העולה קריאתו. וכתב הרב פנים מאירות ח"ג (סימן לא) שכיון שגם הש"ץ אומר עמם הפיוט ליכא למיחש למ"ש אסור לספר בשעת קריאת התורה, דהתם היינו טעמא שלא ישמעו הקריאה מהש"ץ. וגם כן ליכא למיחש להפסק, שכבר התחילו לקרוא ואינו מפסיק בין הברכה לקריאה, והכי נמי בנדון דידן. ומכל מקום אסיפא דמלתא מסיק, דטוב להמנע מלאומרו כי אין צורך בדברי שבח כאלו שהם כלולים בברכה האחרונה אשר נתן לנו תורת אמת. אלא שהאומרים אין מזניחין אותם. עכת"ד ע"ש. ולפע"ד יש לחוש להפסק וכמ"ש בשם המאירי והארחות חיים והאבודרהם, ושכן נראה דעת הטוש"ע בענין פסוקי דזמרה, ומינה לנדון דידן. (ואף הרב נר"ו הביא דברי הארחות חיים ודחאם בקש לפע"ד, ועיין לעיל אות ה מ"ש בזה). ומה שנסתייע מהמנהג לומר אקדמות אחר פסוק בחדש השלישי וכו', הוא גופא חידוש והבו דלא להוסיף עלה. ואף שמדברי שו"ת שער אפרים (סימן י) והפנים מאירות ח"ג (סימן לא) מבואר דקריאת התורה דינה ממש כברכת הלחם, שאם התחיל לאכול יכול להפסיק כדיבור לכתחילה. מכל מקום לענ"ד אילו הווי חזו דברי הראשונים הנ"ל אשר נגידיהם ידברו שאין להפסיק בין שני הברכות, הווי הדרו בהו. ואולי המנהג לומר אקדמות אחר פסוק בחדש השלישי, נתייסד על פי סברת הריטב"א והרשב"ץ והרשב"א הנ"ל, ואפשר שכן דעת התוס' וכמ"ש לעיל (אות א). ברם היכא דנהוג נהוג, אך לדידן יש להורות לכתחילה שאסור לשוח והוא הדין לומר אמת תורתנו הקדושה, וכפסק הגאון רבי חיים פלאג'י הנ"ל ומהר"א מאני הנ"ל. וגם בנוגע לאקדמות, הנה הט"ז (סימן תצד ס"ק א) ערער על המנהג וכתב שעדיף לאמרם קודם שיברך ברכה ראשונה. ע"ש¹⁴.

14. [זה הוסיף רבנו בגליון, וכנראה נכתב למזכרת]. והלום ראיתי לרש"י בספר פרדס גדול (סימן לא) שכתב וז"ל: וכיון שבירך אסור לו להפסיק בדברים עד שיגמור מלקרות. גמר הקורא גולל ממקום

[בענין¹⁵ אמירת פסוק "גואלנו ה' צבאות" וגו',
שנוהגים לומר בסוף ההפטרות קודם הברכות]

יא) אמנם בנוגע לאמירת פסוק גואלנו ה' צבאות וגו', שנוהגים לומר בסוף ההפטרות קודם הברכות, נלע"ד שיש להורות להמשיך במנהג. כי הנה בחידושי הרא"ה (ברכות מו.) כתב דהטעם שברכות הפטרה האחרונות פותחת בברוך, כיון שאין ברכות אחרונות ברכות על קריאת ההפטרות אלא ברכות של שבח והודאה. ע"כ. וכן כתב בשטה מקובצת (ברכות שם). ולפי זה ברור שאפשר לומר פסוק גואלנו בסוף ההפטרות. וכיוצא בזה כתב מרן הבית יוסף (סימן תרצב) ליישב מה שהקשה הטור על בעל העיטור שסובר שמותר לשוח בקריאת המגילה, והקשה הטור והלא מברך לאחריה ומאי איכפת לן שאינה אלא מנהג. ותירץ מרן הב"י, שכיון שאינה אלא מנהג נמצא שאינה שייכת למגילה אלא תקנוה על הנס, וכמו שכתב הר"ן (מגילה, פרק הקורא עומד), ושלקן פותחת בברוך ולא חשיבא סמוכה לחברתה. ע"ש. וכן פסק מרן בש"ע (שם ס"ב) שאין לשוח בעוד שקורין המגילה, ומוכח דלאחר שגמרו קריאתה קודם ברכה אחרונה שפיר דמי לשוח, והוא הדין והוא הטעם בנדון דידן. (ועיין בארחות חיים (הל' ברכות אות ע) שהביא בשם הרא"ה ז"ל דהיינו טעמא דברכה אחרונה שעל המגילה פותחת בברוך, לפי שנתקנה על הנס ואינה שייכת למגילה. אכן ברכה אחרונה שעל ההפטרות קשה. ע"ש). ובתוס' ר"י החסיד (ברכות מו.) ובתוס' הרא"ש (שם) ובאבודרהם (סדר שחרית של חול דף לו ע"ד) כתבו, דהיינו טעמא דברכות ההפטרות פותחת בברוך לפי שהן אחרי קריאת ההפטרות (וכן בקריאת התורה), ודומה שהוא התחלת מעשה, ולכן יש לפתוח בהם בברוך. ע"ש. ובתוס' הרא"ש ובאבודרהם הנ"ל כתבו עוד, דהפטרות הוי הפסק בין שתי הברכות, ולא דמי לפסוקי דזמרה ולקריאת שמע דלא הוי הפסק, דשאני הכא שהם פסוקים קבועים תמיד משא"כ קריאת התורה והפטרות. ע"ש. ולפ"ז אין להוכיח כלום שיהא מותר לומר פסוק גואלנו¹⁶.

שקרא בו ומברך וחותם ועונים אחריו אמן. ואפי' הוא עונה אמן אחר עצמו. עכ"ל. ומוכח לכאורה דדוקא עד שיגמור מלקרות אסור לו, אבל גמר קריאתו יכול לשוח קודם ברכה אחרונה. וי"ל שכוונתו עד תום הברכה שגם היא נכללת בל' לקרות. ודו"ק. וראה בדרך החיים (הנהגות העולה אות י) שמוכח שלכתחילה אסור לשוח ואם שח אינו חוזר, לבד אם שח בין ברכה לקריאה. ע"ש. [עד כאן].

15. המוסגר מאתנו הוא. העורכים ס"ט.

16. [בעמוד זה נכתב בגליון תוספת זו מאת רבנו זצ"ל ולא צויין להיכן שייכת, ולפי הנראה מקומה כאן]. ועיין מהרש"א (ברכות מו. פסחים קד:) שהק' אמאי ברכת הפטרה אחרונה פותחת בברוך, דלא שייך מה שכתבו התוס' לענין קריאת התורה. ע"ש. ולפי מ"ש בפנים בכמה אנפי ניחא. [עד כאן].

יב) אכן עינא דשפיר חזי למרן הב"י (סימן קמד) שהקשה על מה שיש נוהגים בשבת שיש בו חתן לומר שנים ושלושה פסוקים מהפטרת שוש אשיש אחר סוף הפטרת השבוע, וכן אומרים פסוק אחרון מהפטרת מחר חודש כשאירע ר"ח בשבת וביום ראשון. והיאך נתפשט המנהג הזה, והא אין מדלגין מנביא לנביא. ויישב המנהג. ע"ש. ומוכח מדבריו דליכא למיחש להפסק, אלא דהוקשה לו מטעם אין מדלגין מנביא לנביא. ועל כרחך לומר כמו שכתבו הרא"ה והשטמ"ק הנ"ל שברכות ההפטרה לא נתקנו אהפטרה, וכנ"ל. ולפי זה שפיר דמי לומר פסוק גואלנו. ואין לחוש גם לאיסור מדלג מנביא לנביא, דשאני הכא דהוא זמר בעלמא, וכמ"ש בב"י שם בשם רבנו מנוח ומהר"י בן חביב ליישב המנהג הנ"ל. וכן פסק בכה"ח (סימן קמד אות יא). ודלא כמו שכתב ר"ח פאלג'י ז"ל בספר חיים (סימן כה אות כה) שאמירת גואלנו הוי הפסק. והניף ידו שנית בשו"ת לב חיים ח"ב (סימן קסז). ע"ש. וכן פסקו הרב ויקרא אברהם (הביא דבריו בשו"ת יביע אומר הנ"ל) ובטהרת המים (מערכת ה אות צג), ודלא כמהרח"ף הנ"ל¹⁷. וכן פסק מופת הדור הראשון לציון שליט"א בשו"ת יביע אומר ח"א (חאו"ח סימן ט אות י). ע"ש. וכן עיקר לענ"ד. ובפרט שיש כאן כעין ספק ספיקא, שמא

17. [בעמוד זה נכתב בגליון תוספת זו מאת רבנו זצ"ל ולא צויין להיכן שייכת, ולפי הנראה מקומה כאן]. והרב יפה ללב (סימן תכח) כתב שמה שנוהגים אחר הפטרה של ר"ח אב או אלול שחל בשבת שאומרים פסוק ראשון של הפטרת השמים כסאי, ואין בו משום הפסק כמו גואלנו דהוי הפסק. דשאני גואלנו דאין לו שייכות עם ההפטרה דשייכה לאותו שבת, משא"כ פסוק והיה מדי חדש בחדשו דלולי הפטרות שמעו ועניה סוערה דשייכי לאותן שבתות היינו מפטירין בהשמים כסאי כמו בכל ר"ח שחל בשבת, ולכן אין זה הפסק. עכת"ד. והובא בדמשק אליעזר (מערכת ה אות כג), והוסיף שאין לומר ג"כ אמת תורתנו הקדושה, וכמו שכתב בספר חיים. ולא ידענא מה תכלית לומר אלו הדברים, שידוע לכל דאמת תורתנו הקדושה. ויש למנוע אמירתו. ע"כ. והנה הגם שנודה לו בזה, מכל מקום בפסוק גואלנו נ"ל שיש להתיר דלא גרע מפסוק שוש אשיש וכנ"ל. ומנהג אמירת הפטרת שוש אשיש הובא גם באו"ח (הל' קריאת ספר תורה אות עב), ומסיים שם שיש מקומות שאחר שמפטירים הפטרת השבוע והברכות אומרים פסוקי שוש אשיש, והוא הנכון. ע"כ. וכן בקודש חזיתיה לרבנו המאירי (מגילה כד). שכתב גם כן ליישב מה שנהגו לומר שוש אשיש בשבת של חתונה ומדלגין ממנה להפטרה של יום חתונה ואע"פ שאינה באותו נביא, מפני שלא נאמר דלוג מנביא לנביא אלא כשמדלג לצורך כגון שצריך להשלים כ"א פסוקים. אבל כשלא עושה כן לצורך אלא לזמר בעלמא מותר. וסיים: ומ"מ מנהג ספרד שלא לכלול שוש אשיש עם ההפטרה של יום. ואחר שגומרים הפטרת היום ומברכים לאחריה קורין פסוקי שוש אשיש. והוא מנהג נאה. עכ"ל. ומוכח עכ"פ דלא חשו כלל להפסק. ואע"פ שהמאירי (ברכות מו.) כתב טעם אחר שהפטרה פותחת בבורך, ומשום דההפטרה חשיבא הפסק. מכל מקום סבירא ליה שמותר לשוח. ודו"ק. [עד כאן].

הלכה כמו שכתבו הרא"ה ושטמ"ק שברכות אלו לא נתקנו על הפטרה, ושם כדעת הריטב"א והרשב"א דשפיר דמי לשוח בין ב' ברכות קריאת התורה והפטרה.

[מסקנא¹⁸: אין לומר "אמת תורתנו הקדושה" בסוף הקריאה בתורה קודם הברכה האחרונה. דהוי הפסק בין הברכות. אמנם הנוהגים לומר פסוק "גואלנו ה' צבאות וגו'", בסוף הפטרה קודם הברכות, יכולים להמשיך במנהגם, ואין לחוש להפסק].

18. מתוך דברי רבנו, בתשובה שלפנינו. העורכים ס"ט.

[תפילה למשה](#) (הרב משה הלוי) חלק ו אורח חיים סימן יב

סימן יב

בענין הנ"ל, ועוד עניינים

[הערות אלו פורסמו בירחון אור תורה, אב תשמ"א סימן קיד, תחת הכותרת "גרגרים בראש אמיר". ואע"פ שרבנו האריך בעניינים האחרים בספריו הנדפסים שיצאו לאור עולם, השארנו הדברים כפי שפורסמו בירחון אור תורה הנ"ל]

אמר הכותב: ארשום להלן כמה הערות ע"ד מרן מלכא הגאון מופה"ד הראש"ל שליט"א שנתחדשו לי בלמדי בספריו היקרים.

[בענין¹ אמירת "אמת תורתנו הקדושה"]

(א) בשו"ת יביע אומר חלק א (חאו"ח סימן ט) דן בנוגע לאמירת "אמת תורתנו הקדושה" אחר קריאת התורה קודם ברכה אחרונה, אם יש לחוש להפסק. ושם (באות ד) העיר מדברי הרב ארחות חיים בשם ר"ת, שכתב דמה שאמרו שאסור לספר משנפתח ס"ת, זהו לפי מנהגם שהראשון מברך לפניו והאחרון לאחריה והאמצעיים לא היו מברכין כלל (ויוצאין בשמיעת הברכות מהראשון והאחרון ושומע כעונה), ולכן אסור לדבר, שמא יצטרך לעלות ולקרות, ואם ידבר בין ב' הברכות יהיה הפסק. ע"כ. ושכן כתב המאירי (ברכות ח.). וכתב על זה הגאון המחבר נר"ו, דלפי זה משמע דאסור לדבר לפני ברכה אחרונה אף אחרי הקריאה, שהרי הראשונים שכבר קראו יצאו ידי חובת הברכה הראשונה, ואפילו הכי לא הותר להם לדבר לפני ברכה אחרונה. ויש לדחות דלא פלוג רבנן ואסרו על אותם שקראו בתורה, גזירה משום העתידים לקרות דלדידהו הוי שיחה הפסק בין ברכה ראשונה לקריאה. ע"כ תוכן דבריו. ונראה שמפרש מה שכתב הארחות חיים "ואם ידבר בין ב' הברכות יהיה הפסק", היינו יהיה הפסק בין הברכה הראשונה לקריאה. וצריך עיון דפשט דברי הארחות חיים משמע דיהיה הפסק היינו בין הברכות, כלומר שאף אם קרא בתורה כבר, מ"מ כל שלא בירך ברכה אחרונה אסור לו להפסיק. דאי לא תימא הכי, הוה ליה למימר ואם ידבר בין ברכה לקריאה

1. המוסגר מאתנו הוא. העורכים ס"ט.

הוי הפסק, ולא "ואם ידבר בין ב' הברכות". וכן מבואר להדיא במאירי שכתב וז"ל: ושמה זה המספר יזדמן לו שיקרא "ונמצא שסח בינתיים, ר"ל בין ברכה ראשונה לאחרונה". עכ"ל. ובאמת אף הראשונים שעלו וקראו כבר אסור להם להפסיק, והא דכתבו הארחות חיים והמאירי שמה יצטרך לעלות ולקרות, לאו למימרא דהראשונים שכבר עלו וקראו כבר ליכא למיחש גבייהו להפסק, אלא שלא תאמר דאותם שעוד לא עלו מדוע אסורים להשיח ומאי הפסק שייך גבייהו, לזה כתבו שמה יצטרך וכו'. ודו"ק. ועוד נראה דבאמת אין לחוש להפסק בין ברכה לקריאה גבי אותם שעדיין לא עלו וקראו, די"ל כי היכי דיוצאים בברכת הראשון הכי נמי יוצאים יד"ח בקריאתו דשומע כעונה, ונמצא שאף אם ישיחו אין הפסק בין ברכה לקריאה. ואין לומר דיוצאים בברכת הראשון ולא בקריאתו, דא"כ הם מפסיקים עכ"פ בשתיקה בין ברכה לקריאה, ולדעת השבלי הלקט (סי' קסו) והובא בב"י (סימן רו) שתיקה היא הפסק בין הברכה לעשיית המצוה. ואף לדעת ר' גרשום ב"ר שלמה (והובא בב"י סוס"י קמ) דלא הוי שתיקה הפסק, וכ"מ דעת מרן הב"י שם, מכל מקום לכולי עלמא לכתחילה צריך שלא לשהות בשתיקה וכמבואר בש"ע (סימן רו ס"ג) ובאחרונים שם, ועל כרחק לומר דהאמצעיים יוצאים יד"ח גם בקריאת הראשון. ואמטול הכי לא כתבו הארחות חיים והמאירי שנמצא מפסיק בין ברכה לקריאה, רק שמפסיק בין ב' הברכות. ודו"ק.

ב) שם באות ה הביא דברי הרשב"א בתשובה (הובאה בב"י סימן תרצב) שכתב: ולענין קריאת המגילה שאין השיחה מפסקת מן הדין אלא כששח בין הברכה לתחילת המעשה אבל ראוי שלא לשוח וכו'. וכתב על זה הגאון המחבר שליט"א ומשמע דלאו דוקא במגילה שברכה אחרונה שלה ממנהגא אלא ה"ה בשאר ברכות, אע"פ שי"ל קצת. עכ"ד. ובאמת שבתשובת הרשב"א ח"א (סימן רמד) מבואר להדיא שכן הדין גם לענין קריאת התורה שכתב שם וז"ל: אלא בברכות שעל המצוה ראוי שלא להשיח עד גמר המצוה כקריאת התורה והמגילה והבדיקה ושמיעת קול שופר. וכל כיוצא בזה והשח גוערין בו כדי שיכוין לבו למצוה וכו'. עכ"ל. והבית יוסף (סימן תרצב) לא העתיק אלא חלק מתשובת הרשב"א.

[בדין² צביעה באוכלין בשבת]

ג) ביביע אומר חלק ב (חאו"ח סימן כ) דן אם יש איסור צביעה באוכלין, ושם (אות י) הביא דברי הרמ"א בדרכי משה (סימן שכ אות ב) שהביא ראייה דאין צביעה באוכלין מהא דשבת (דף קלט ע"ב) שנותן ביצה לתוך החרדל אע"פ שעושה לו מראה. ע"כ. וכתב הרב מנחת חינוך שהיא ראייה ברורה. וכתב על זה הגאון המחבר נר"ו דאינה ברורה כלל, דא"כ

2. המוסגר מאתנו הוא. העורכים ס"ט.

[תפילה למשה](#) (הרב משה הלוי) חלק ו אורח חיים סימן יג

סימן יג

[עוד בענין אמירת "אמת תורתנו הקדושה", הנ"ל]

בס"ד, אשקלון, י"ד אלול התשמ"א

לכבוד הרב משה הלוי שליט"א, בני ברק.

רב מאד נכבד!

השבוע האיר לעברנו הירחון היקר "אור תורה", ושם ראינו את הערותיו הנפלאות¹ על דברי גאון עוזנו הראשון לציון נר"ו בספריו הקדושים "יביע אומר" ו"יחזה דעת". ומאד נהניתי ונשתעשעתי בדבריו הנעימים. והיות כי תורה היא וללמוד אני צריך, אמרתי לנסות לענות גם אני את חלקי כפי הנלע"ד, ואם שגיתי אתי תלין משוגתי. מצורף לזה אני שולח לך בהזדמנות זו חלק מהתשובות, ועוד חזון למועד, וההמשך יבוא בל"ן², וה' יעזרנו על דבר כבוד שמו, אמן.

באור תורה (שנה זו סי' קיד אות א), הביא מעכ"ת נר"ו דברי מרן הגאון הראש"ל נר"ו שהוכיח מדברי הרב אורחות חיים בשם ר"ת שכתב דמה שאמרו שאסור לספר משנפתח ס"ת, זהו לפי מנהגם שהראשון מברך לפניו והאחרון לאחריה והאמצעיים לא היו מברכין כלל, ולכן אסור לדבר, שמא יצטרך לעלות ולקרות, ואם ידבר בין שתי הברכות יהיה הפסק. ע"כ. דלפי זה משמע דאסור לדבר לפני ברכה אחרונה אף אחרי הקריאה, שהרי הראשונים שכבר קראו, יצאו ידי חובת הברכה הראשונה, ואפילו הכי לא הותר להם לדבר לפני ברכה אחרונה. ושוב דחה דלא פלוג רבנן, ואסרו על אותם שקראו בתורה גזירה משום העתידים לקרוא, דלדידהו הוי שיחה הפסק בין ברכה ראשונה לקריאה. ע"כ. וכתב על זה כת"ר נר"ו דנראה דמפרש מה שכתב האורחות חיים "ואם ידבר בין שתי הברכות יהיה הפסק", היינו בין הברכה הראשונה לקריאה. וצריך עיון, דפשט דברי האורחות חיים משמע דההפסק הוא בין הברכות הראשונה והשניה וכו', וכן מבואר להדיא במאירי ז"ל. ע"כ. הנה הסה"ק יביע אומר אמ"א, ולפום ריהטא נלע"ד ליישב דגם לפי דיחוי של מרן הראש"ל נר"ו הדין דין אמת שאיסור גמור הוא לדבר לפני הברכה האחרונה, רק שזה לא מעיקר הדין אלא מגזירת החכמים

1. ונדפסו לעיל בסימן הקודם. העורכים ס"ט.

2. ולא מצאנו עוד הערות מהכתב. העורכים ס"ט.

(למנהגם אז) שלא יבואו אחרים לידי הפסק בברכה א', ולפ"ז לדידן (שהכל מברכים) יהיה מותר לדבר. ומעתה אין שום שינוי בפירוש דברי האורחות חיים ז"ל, וגם דברי המאירי ז"ל יבואו על נכון. כך נראה לי.

עוד כתב כת"ר שם: ועוד נראה דלגבי אלה שעדיין לא עלו וקראו אין לחוש להפסק בין ברכה לקריאה, דכמו שיוצאים ידי חובה בברכתו של העולה הראשון כך יוצאים בקריאתו, ואפי' ישיחו בין ברכה לקריאה אין זה הפסק. ע"כ. ולע"ד יש לחלק בין הנדונים, דשאני התם שיוצאים בברכתו של העולה הראשון משום דבאמת כך הוא הדין בכל הברכות והתפלות ד"שומע" כ"קורא", ואילו בקריאת התורה, בשלמא שאר כל הקהל יוצאים גם כן ידי חובה ע"י שמיעה מהעולים, אבל העולים עצמם כמובן שחייבים לקרוא הקטע שלהם דוקא מתוך ס"ת ולא יוצאים כלל ע"י שמיעה, שהרי רק להם בלבד נקבע חיוב ברכה לפני ואחרי קריאת התורה. וא"כ אפי' נניח שיצאו ידי חובת הברכה מהעולה הראשון, זאת לא מועילה להם רק בשביל הקריאה שהם עצמם יקראו אח"כ, אך על הקריאה שהם שמעו מהעולה הראשון, בשבילם אין עליה שום חיילות של חיוב ברכה, וא"כ לא יכולה להחשב להם כקריאה לענין הפסק שיעשו אח"כ.

ממני מוקירו כערכו הרם, ומחכה לתשובתו הרמתה

מאיר חורי ס"ט

תשובת רבנו זצ"ל

בס"ד יום רביעי יז אלול התשמ"א לפ"ג

לכבוד

החכם הנעלה רבי מאיר חורי הי"ו

אשקלון

אחרי עתרת החיים והשלום וכל טוב סלה.

הנני לאשר בזאת קבלת מכתבו מיום י"ד אלול שנה זו, ובו הערותיו על מה שכתבתי

בירחון אור תורה (שנה זו סי' קיד). קראתי את מכתבו הרם, והנני להשיבו מפני הכבוד, ויהי

הקציר אמיץ בס"ד.

א) מה שכתב ליישב לשון האורחות חיים והמאירי שכתבו "ונמצא מפסיק בין שתי

הברכות", שהכוונה על הראשונים שכבר קראו בתורה שאסורים להפסיק בין שתי הברכות

מדרבנן עכ"פ לדעת הגאון יבי"א נר"ו. הנה הרואה יראה בדברי האורחות חיים והמאירי שלא דברו כלל על העולים הראשונים שכבר קראו בתורה, רק דברו על הללו שעדיין לא עלו לקרות, ועל זה כתבו דאפילו הכי אסורים לדבר שמא יקראו לעלות ואם השיחו נמצאים מפסיקים "בין שתי הברכות", כיעו"ש. ומבואר יוצא שגם אלו שעדיין לא קראו, אם ידברו אין חשש להפסק בין הקריאה לברכה, אלא בין שתי הברכות, ובאלו לא שייך הטעם שאסורים משום גזירה. ועל כרחך דאסורים מדינא לדבר, ונמצינו למדים שאסור להפסיק קודם ברכה אחרונה מדינא. רק הגאון יבי"א נר"ו נראה שהבין שהאמצעיים שלא עלו עדיין אסורים להפסיק מדינא שמפסיקים "בין ברכה לקריאה" וכמבואר בדבריו להדיא, ולזה כתב שיש לומר שהראשונים אסורים להפסיק רק מדרבנן שגזרו, וזה אינו וכנ"ל.

(ב) ואשר כתב להעיר דלא שייך לומר שיוצאים יד"ח בשמיעתם מהעולה הראשון, שהרי כל הקהל יוצאים בשמיעה אבל לא שתחשב להם כקריאה לפוטרם מלקרוא ממש החלק שלהם. עכת"ד. הנה בעיקר הסברא כיוון ר"מ לדעת הגאון מהר"ח בחידושי הגהות (סימן קמא אות א) והרב עתים לבינה על ספר העתים (סימן קעח אות פ). כי הנה בש"ע (סימן קמא ס"ב) כתב: לא יקראו שנים ביחד, אלא העולה קורא וש"ץ שותק, או ש"ץ קורא והעולה לא יקרא בקול רם. ומ"מ צריך הוא לקרות עם הש"ץ כדי שלא תהא ברכתו לבטלה. עכ"ל. ומה שכתב כדי שלא תהא ברכתו לבטלה, כ"כ הרא"ש (פ"ג דמגילה סי' א), ורבנו ירוחם (נתיב ב חלק ג), ובשו"ת הרשב"א (הובא בב"י סימן קלה), ובשו"ת הריב"ש (סי' רד), ובשו"ת הרשב"ש (סי' תכח), והמאירי (מגילה כא:), ועוד ראשונים. ולכאורה קשה אמאי הוי ברכתו לבטלה אם לא יקרא, והרי כיון ששומע הקריאה מש"ץ הקורא לידו, א"כ הו"ל שומע כקורא. וכן הקשו הט"ז והפר"ח (סי' קמא). ע"ש. ותירץ בהגהות מהר"ח, דשאני שאר מצוות עשה שאדם מוציא את חבירו יד"ח, שהם חובה על האדם, וכיון דכל ישראל ערבים זה לזה לכן יכול להוציא חבירו, משא"כ בקריאת התורה שאינו חובה על האדם, כי לא תיקן עזרא לקרות בציבור רק למצוה מן המובחר. עכת"ד. וכיוצא בזה תירץ הרב עתים לבינה, ונסתייע ממה שכתב הרמב"ן במלחמות (ריש פ"ק דמגילה) דכל הני דתנן במתני' (מגילה כג:): אין פורסין על שמע וכו' ואין קוראים בתורה וכו' בפחות מעשרה, כולם חובת ציבור הם, ואינן אלא במחוייבים (כלומר שעדיין לא יצאו יד"ח), אבל מגילה כשם שהציבור חייב כך כל יחיד ויחיד חייב. עכ"ד הרמב"ן. ובזה מובן ג"כ דאין ענין לומר בקריאת התורה שומע כקורא, כיון שאין עליו חיוב מצוה כלל שיהיה קורא אלא מצות הציבור היא. עכת"ד. אולם באמת לפע"ד אף אם נקבל דבריהם דלא אמרינן שומע כקורא בקריאת התורה, זהו לענין שהש"ץ יוציא יד"ח את כל העולים ע"י קריאתו, דבזה לא אמרינן שומע כקורא, כיון שהוא אינו מכלל העולים ואינו מחוייב לקרוא כלל, אבל בנ"ד שהעולה הראשון הוא שקורא

בתורה, שפיר י"ל שמוציא את כל העולים אחריו בקריאתו, שהרי אף שאין חיוב לכל אחד לעלות ולקרות, מ"מ עזרא תיקן שיהיה מספר קבוע של בני אדם שיעלו לקרות, ונמצא שעל העולים יש חובה לקרות דמאחר שהסכימו להיות עולים חייבים לקרות, וא"כ שפיר עולה יכול להוציא חבירו שיעלה אח"כ.

ובר מן דין חזינן לכמה מרבוותא קמאי דס"ל שהחזן יכול לקרות והעולה סומך על קריאתו ושומע כעונה. זה יצא ראשונה, תלמידי רבנו יונה (ברכות דף כג ע"ב, מדפי הרי"ף) שכתבו: ואפי' למנהג שאנו נוהגים עתה ברוב המקומות שהחזן קורא הפסוקים, אם שתק האחד (העולה) ועלה אחר תחתיו צריך שיתחיל ממקום שהתחיל לקרות עם הראשון. חדא, שדרך הוא שהוא קורא עם הש"ץ, "ואפי' לא יקרא הוא, כיון שדרך הוא שהחזן קורא במקומו, כאילו קורא הוא דיינינן ליה". עכ"ל. והובא ג"כ בב"י (סימן קמ). וכיוצא בזה כתב בספר האשכול (הל' קה"ת) לענין עולה סומא, וכ"כ באגודה (פרק החובל). ע"ש. וגם מרן הב"י צידד בתחילה לומר כן לדעת הזוה"ק דמוכח שסובר שאין לקרות שנים יחד, וכתב מרן הב"י (סי' קמא) דאף שלדעת הפוס' אם לא יקרא העולה הוא ברכה לבטלה, הכא איכא למימר דכל שהעולה שומע מה שש"ץ קורא ומכוין לבו לדבריו הרי הוא כקורא ושומע כעונה. ע"ש.

ואף דחזינן דדעת הראשונים הנזכרים לעיל בראש אמיר אינה כן, ואף מרן הסכים עמם שאם לא יקרא הו"ל ברכתו לבטלה. י"ל דהיינו טעמא משום שעיקר התקנה היתה שהקורא הוא העולה, וא"כ הברכה נתקנה לקורא ואף עתה שהש"ץ הוא הקורא בקול רם לא נשתנה הדין שהמברך צריך לקרות עכ"פ בלחש. וכ"כ הגאון מהר"י עייאש במטה יהודה (סימן קמא סק"ה), והגאון יעב"ץ בשו"ת שאילת יעבץ (סימן עה), והסכים לזה גם מרן החיד"א במחבר"ר (סי' מז אות ד) וע"ע שם (סי' קמא אות א, ובקונטרס אחרון שם. ובסימן תרצב אות א). וא"כ י"ל דשפיר שייך שומע כעונה גם בקריאת התורה אלא דלא שייך שיברך העולה ולא יקרא בתורה. וא"כ בנדון דידן שאין העולה מברך אלא יוצא בשמיעת הברכות מהעולה הראשון שפיר אמרינן שומע כעונה ועולה לו קריאת הראשון. ובמקום אחר הארכתי בזה עוד¹, והבאתי דברי רבותינו האחרונים מערכה לקראת מערכה, ואכמ"ל. (ועיי' ערך השלחן (קונטרס אחרון סימן קלט), ובספר שמחת יהודה נג'אר (פי"ד ממסכת סופרים הט"ו), ובשו"ת הלק"ט ח"ב (סי' קנט), ובפתח הדביר (סי' מט אות א, דף עא ע"א), ובמגן אברהם

1. ונדפס להלן (סימן יד). העורכים ס"ט.

(סי' ס"ן סק"ח), וביפה ללב ח"ב (קונטרס אחרון סי' קמא אות א, דף צח ע"ב), ובבית עובד (דף ק ע"ב אות א). ואכמ"ל. ועיין עוד בשו"ת איש מצליח (חאו"ח סי' י, דף כ ע"ג) שכתב דרובא דעלמא אין יודעים הדין שצריך לקרות עם הש"ץ בלחש, וסומכים על שמיעתם מש"ץ הקורא בספר תורה. ע"ש). ועכ"פ מדברי האורחות חיים והמאירי הנ"ל בראש דברינו מוכח להדיא כן, ולכן לא כתבו שיש לחוש להפסק בין ברכה לקריאה. ועל כרחך צריך לומר כן, שהרי לא יתכן שחז"ל יתקנו שיצאו בברכות העולה הראשון וישהו זמן מה עד שתחול הברכה על קריאתם בס"ת וכמ"ש באור תורה הנ"ל. זהו הנלע"ד להשיב בס"ד. ואחתום בשים שלום ובברכת שנה טובה עלינו ועל כל עמו ישראל, אמן.

ביקרא דאורייתא

משה לוי ס"ט

המשך הדו-שיח נדפס בויצען שמואל כרך יד עמ' צה

הארחות חיים והמאירי הנ"ל בראש דברינו מוכח להדיא כן, ולכן לא כתבו שיש לחוש להפסק בין ברכה לקריאה. ועל כרחך צריך לומר כן, שהרי לא יתכן שחז"ל יתקנו שיצאו בברכות העולה הראשון וישהו זמן מה עד שתחול הברכה על קריאתם בס"ת, וכמ"ש באור תורה הנ"ל. זהו הנלע"ד להשיב בס"ד. ואחתום בשים שלום ובברכת שנה טובה עלינו ועל כל עמו ישראל, אמן.

ביקרא דאורייתא
משה לוי פ"ט

(קונטרס אחרון סימן קל"ט), ובספר שמחת יהודה נג'אר (פ"ד ממסכת סופרים הט"ו), ובשו"ת הלק"ט ח"ב (סי' קנ"ט), ובפתח הדביר (סי' מ"ט אות א', דף ע"א ע"א), ובמגן אברהם (סי' ס"ו סק"ח), וביפה ללב ח"ב (קונטרס אחרון סי' קמ"א אות א', דף צ"ח ע"ב), ובבית עובד (דף ק' ע"ב אות א'), ואכמ"ל. וע"ע בשו"ת איש מצליח (חאו"ח סי' י', דף כ' ע"ג) שכתב דרובא דעלמא אין יודעים הדין שצריך לקרות עם הש"ץ בלחש, וסומכים על שמיעתם מש"ץ הקורא בספר תורה. ע"ש. ועכ"פ מדברי

תשובת מז"ק זצ"ל

כשאפנה אשנה. עם כל זאת אשתדל כעת לענות על אות א' שלמדתי אותה על רגל אחת, ואני אמרתי בחפזי, ואתך הסליחה רבה.

ראשית אמריו כי נעמו כתב כת"ר נר"ו שהרואה יראה בדברי הארחות חיים והמאירי שלא דברו כלל על העולים הראשונים שכבר קראו בתורה, רק דברו על הללו שעדיין לא עלו לקרות וכו'. עכ"ל. ולכאורה לפי מה שהכריח כת"ר נר"ו שם באו"ת, דפשט דברי הארחות חיים משמע דההפסק הוא לא בין הברכה לקריאה אלא בין הברכות, דהיינו אפי' "מי שקרא בתורה כבר" אסור לו להפסיק כל זמן שלא בירכו ברכה אחרונה. ע"כ. א"כ הרי מבואר דגם איהו גופיה הבין כן בדברי הארחות חיים דמיירי בעולים שכבר קראו⁴.

ב"ה, אשקלון, מוצאי שבת קודש סדר כי תבוא, א"ך טוב לישראל, אלול הרחמים, תשמ"א.

לכבוד החכם השלם הרב **משה הלוי יצ"ו**,
בני ברק יע"א.
רב מאד נכבד!

אחדש"ו, יקרת מכתבו מיום טו"ב אלול שנה זו, קבלתי לנכון ערב שבת בעת הדלקת הנרות, והוסיף לי עוד אור ועונג רב עם כניסת השבת, ותודתי לך על היענותך אלי.

בשעה זו, צר לי מאד שלא מצאתי זמן מספיק לקרוא כל מה שכתבת לי באורך וברוחב בבקיאות נפלאה, ובל"ן

4. לאחמ"ר לע"ד אין כוונת הגר"מ הלוי זצ"ל במ"ש "אפילו מי שקרא בתורה כבר", לומר דהארחות חיים מיירי אפילו בעולים הראשונים שכבר קראו. אלא ר"ל דכיוו דפשט הארחות חיים משמע דאם ידברו יהיה הפסק

וכמו שמבואר כל זה בדברי כת"ר נר"ו שם באו"ת. ועל פי זה אפשר לומר דמ"ש הארחות חיים "ואם ידבר בין שתי הברכות יהיה הפסק", שתפס לשון זה בכדי לכלול את כל אחד ואחד מהעולים, מהראשון עד האחרון, כך שהראשון ההפסק שלו בברכה האחרונה, ושאר כל העולים ההפסק הוא בין ברכה הראשונה לקריאה⁵.

דמ"ש כת"ר עוד במכתבו: ומבואר יוצא שגם אלו שעדיין לא קראו, אם ידברו, אין חשש להפסק בין הקריאה לברכה אלא בין שתי הברכות וכו'. ע"כ. לענ"ד לא הבנתי, דמה נפשך אם השיחה הוי הפסק מאי שנא ברכה ראשונה או ברכה אחרונה⁶.

כעת אני נאלץ לסיים, וחותרם בברכת שנה טובה ומבורכת
בהוקרה וכבוד רב
ממני

ע"ה מאיר חורי ס"ט

ואדרבא זה עצמו היסוד שבנוייה עליו ראיית מרן הגאון נר"ו מדברי הארחות חיים, כמ"ש באו"ת שם בזה"ל: דלפי זה משמע דאסור לדבר לפני ברכה אחרונה אף אחרי הקריאה, שהרי "הראשונים שכבר קראו" יצאו יד"ח הברכה הראשונה, ואפ"ה לא הותר להם לדבר לפני ברכה אחרונה. ע"כ. אי לכך צריכים אנו לומר שמרן נר"ו הוציא את זה ממה שנאמר בגמרא סתם "אסור לספר משנפתח ספר תורה", והיינו עד שגומרים, וא"כ זה כולל כל מי שנמצא בבית הכנסת באותה שעה, ואפי' מי שעלה לתורה כבר אסור לדבר, שעדיין הוא צריך לשמוע ברכה אחרונה, ומאחר שפשוט הוא שעושים הפסק כשמדברים לא חשו להזכיר את הסיבה של אלה, אבל שאר האנשים שבבהכ"נ לכאורה אין להם שום קשר עם הס"ת, לכן הוצרכו להסביר שמכיון שלכל אחד יש ספק אולי יקראו לו לעלות לתורה, צריכים כולם ליזהר שלא להפסיק בדבור בכדי שיוכלו לעלות לתורה,

בין שתי הברכות ולא רק בין ברכה ראשונה לקריאה, ממילא יוצא דאף אותם שכבר קראו אסורים לדבר כל זמן שלא בירכו ברכה אחרונה (אע"ג דהאו"ח גופיה מיירי רק באותם שעדיין לא עלו לקרות בתורה).

5. גם בדברי מרן הראש"ל שליט"א במ"ש "שהרי הראשונים שכבר קראו" וכו', לענ"ד אין ר"ל דהאו"ח מיירי בעולים הראשונים שכבר קראו ועליהם כתב שאם ידברו יהיה הפסק בין שתי הברכות, אלא לעולם אף הוא ס"ל דמיירי בעולים העתידים לקרות, וכוונתו ללמוד מסתמות האו"ח שהב"ד הגמ' דקאמר אסור לספר משנפתח ס"ת, דמשמע דכולם אסורים בדיבור (כולל אותם שכבר עלו), ומזה הוכיח דאסור להפסיק בין הקריאה לברכה אחרונה, ושוב דחה דאפש"ל דכל האיסור הוא רק לאותם שעתידים לעלות (שאם ידברו יפסיקו בין הקריאה לברכה ראשונה) וחכמים גזרו אף על הראשונים ובה השיג עליו הגר"מ הלוי דפשט לשון האו"ח משמע דאותם שעתידים לקרות אם ידברו יהיה הפסק בין שתי הברכות, וממילא ליכא למימר דמאי דמשמע מסתמות דברי האו"ח דאף הראשונים אסורים לדבר היינו רק מצד גזירה, אלא מדינא ממש (שהרי מדין אותם שעתידים לקרות נלמד דאסור לדבר אף בין הקריאה לברכה אחרונה). נמצא עכ"פ דלכ"ע (גם למרן הגרע"י ולהבה"ח גם להגר"מ הלוי) מ"ש האו"ח דאם ידברו יהיה הפסק בין שתי הברכות, מיירי רק באותם שעתידים לעלות, ולא בעולים הראשונים שכבר קראו.

6. לעד"ו דאזיל לשיטתיה באו"ת שם (ד"ה ועוד) דלאותם שעדיין לא עלו איו הפסקה ביו ברכה ראשונה לקריאה.

שמש ומגן חלק ג אורח חיים סימן פה אות יז

המנהג לומר אמת תורתינו הקדושה, קודם ברכה אחרונה.

לב שמחה אורח חיים סימן מד

סימן מד

שאלה האם יש טעם למה שנהגו לומר גואלנו ה' צבאות שמו קדוש ישראל, אחרי קריאת ההפטרה.

תשובה עיין בספר היקר סדר היום זכר רבינו המתבר לחיי העולם הבא, וזכותו יגן עלינו אמן (דף כמ:). שכתב, ברכות ההפטרה הם ענין גדול שאנחנו מתפללים על מלכות בית דוד, ועל העבודה וגאולת ישראל שתתגלה במהרה בימינו... והיא (ההפטרה) מצוה רבה למעייין בה שמחבר תורה עם נביאים ואומר עליהם שבע ברכות כשבע ברכות של חתן וכלה... אמור מעתה מאחר שקרינו בתורה, ובזכותה אנחנו נגאלים, וקורים שבעה עולים זכר לשבעה כורתי ברית, ושבע ברכות כנגד שבע ברכות של חתן וכלה כנוזר לעיל, וכמו שהחתן נמחלים לו עונותיו, כך הקדוש ברוך הוא ירחם עלינו וימחול לנו את כל עונותינו ויגאלנו גאולת עולם במהרה בימינו.

ואל יקשה בעיניך מדוע כלה קציר ועבר קיץ ועדיין לא נושענו, דע לך אחי שעצם קיומנו בן שבעים חיות טורפות, היא רק מהקדוש ברוך הוא שהוא גואלנו בכל עת וזמן, עד עת לחננה לגאולתנו השלמה במהרה בימינו.

אלא שבעצם אמירת הפסוק גואלנו הנזכר, כמדומני שראיתי באיזה ספר שפסק שהמפטיר אסור לאמרו מטעם הפסק. וכשאני לעצמי לעניות דעתי זה בבחינת מין במינו ואינו חוצץ, שהרי הוא ברוך שבחר בנביאים טובים, ורצה בדבריהם הנאמרים באמת. והפסוק הנזכר גם הוא מהנביאים, ומדוע לא יאמרנו ולא נראה בעיני לומר כי מקפידים להיות כסדרן, שהרי מצאנו באיזה מקומן שמדלגים בנביא ממקום למקום. כדמצינו בהפטרה לשבת תשובה, שמתחילין שובה ישראל, מהושע (סימן יד) ואחר כך קורים הפסוקים מי אל כמוך, ממיכה (ו) ויש כאלה הנוהגים להוסיף בה הפסוקים, וה' נתן קולו... מיואל (ג) ולא חשו בזה למאומה. והגם שיש לדחות ולומר תרי עשר, כחד נינהו, וכהנה מהדוחקים, מכל מקום לעניות דעתי, מנהג אבותינו בידינו שאומרים הפסוק הנזכר ואין לבטלו. כי גדול כוחו של מנהג, וגם כדי שלא להוציא לעז חס ושלוש על הראשונים כמלאכים, כאלו לא ידעו שזה נקרא הפסק, ובנדפס עזרני השם יתברך להאריך בהאי ענינא דכח המנהג. כך נראה לעניות דעתי פשוט.

ויאר השם לנו ואשא עיני ואראה בספר הנכבר והקדוש, ויקרא אברהם זכר צדיק וקדוש לברכה, וזכותו יהיה לנו למגן וצנה. בקונטרס אמר שומר (אומ סא) שהביא ממופת הדור והדרו רבינו חיים פלאג'י זכר צדיק לברכה, וזכותו יהיה לנו למגן וצנה. בספרו היקר ספר החיים (סימן כה סעיף קטן מד) שאין לומר גואלנו דהוי הפסק, וכן אין אומרים אחר קריאת התורה אמת, לפני הברכה האחרונה דהוי הפסק. עד כאן. וכנראה הוא הספר שהיה בזכרוני.

ועל זה כתב בקונטרס הנזכר, אחר הבקשת המחילה רבה, הואיל ונתפשט ברוב ישראל מנהג זה לומר גואלנו אחר ההפטרה, אין לומר דכולי עלמא טועים הם, כיון שהוא פסוק בישיעה ודמי למי שהוסיף פסוק אחר בהפטרה, דמאי איכפת, ולא עדיפא ברכת ההפטרה מברכה אחרונה של ספר תורה, שכתב הרב חיד"א בלדוד אמת (סימן ו סעיף קטן סא) שיש מי שהתיר לחכם לדרוש על מעלת הצדקה אחר קריאתו התורה קודם שיברך ברכה אחרונה, והגם שהרב שם חלק עליו בזה, וכתב דוקא בדיעבד, אם היה שיעור מועט הלא מזער יברך, ואם לאו לא יברך, מכל מקום בנדון דידן שהוא פסוק מעין שקרא יודה בזה. ותא חזי בספר וזאת ליהודה, בדיני ברכת המזון שכתב, אף על גב דקיימא לן תכף לנטילה ברכה, הני מילי בשיחה בטילה, אבל דברי שבח והודאה, שפיר דמי. ומזה יש להוכיח דאף באמירת אמת תורתנו הקדושה שפיר דמי שהוא שבח והודאה גם כן, אבל בזה איני מחליט הענין, לפי שיש לחלק בענין, מה שאין כן באמירת פסוק גואלנו. יעין שם. שש אנכי. אלא שלא ידעתי מהי ראייתו מלדוד אמת שאסר לכתחילה, ובדיעבד אם האריך לפני ברכה אחרונה, ומנין לנו שמודה גם בגואלנו לאומרנו לכתחילה. הגם שיש לחלק בין הענינים כמו שכתב, אבל אין הכרח.

ומה שכתב הרב הנזכר שזה דומה למי שהוסיף פסוק אחר בהפטרה דמאי איכפת, לפום ריהטא לא זכיתי להבין דברי קדשו מהי כוונתו בזה. דהלא פשוט מי שאומר פסוק גואלנו נקרא הפסק, ודאי שאוסר גם פסוקים אחרים לכתחילה. וכעת זכתה עין לראות לגאון עוזנו כבוד רבינו הגדול רבי יצחק טייב זכר צדיק לברכה, וזכותו יהיה לנו למגן וצנה. בספרו הבהיר חקת הפסח (סימן מנל אומ ה) שהביא שהרא"ש והר"ן זכרונו לברכה כתבו, דלא מצינו שיחה הפסק, אלא בין תפילין לתפילין משום דהברכה הראשונה קיימא נמי ההנחת תפילין של ראש, ואם שח צריך לברך. ומזה למד הרב הנזכר בקביעות מזוזה, אם התחיל לקבוע ושת, אינו צריך לברך... יעין שם. ומינה לנדון דידן. אלא דלפום ריהטא האי כללא שהשיחה אינה הפסק אלא בתפילין, הייתי מעונין לראות הדברים במקורם, ואין הזמן מרשה להאריך כעת.

ולעת כזאת זכתה עין לראות בספר החשוב מאד ילקוט יוסף לאריה בן אריה בן פורת יוסף, הרב הגדול רבי יצחק יוסף שליט"א, אורך ימים בימינו ועושר

וכבוד בשמאלו. (סימן קמד סעיף כא) שאישר המנהג הזה של אמירת גואלנו ואין לשנותו. ושם במקורות ציין בין היתר לספר מרן רבי אבהו, אורך ימים ושנות חיים, ובריאות איתנה ממרומים. (יניע אומר מלק א סימן ט אומ ט) ובראותי דברי קדשו שם, ראיתי מה שכתבתי ללא צורך, ומכל מקום משנה ראשונה לא זזה ממקומה, ולענין אמירת אמת תורתנו הקדושה, כתב, טוב ונכון להחמיר שלא לאומרו, והאומרו יש לו על מי לסמוך, ואין למחות בידו. יעין שם.

דברי שלום ואמת מאמר ב' עמ' 147

טענת הפסק

נגד כמה ממנהגי צפון אפריקה

הטענות

נגד כמה ממנהגי צפון אפריקה, עלתה טענת הפסק מפי חכמי עדות המזרח בארץ. כמה מן ההשגות על מנהגי צפון אפריקה נמצאות כבר בשו"ת "ישכיל עבדי" של הרב עובדיה הדאיה ע"ה, אך רובן ככולן נמצאות בחיבורי הרב עובדיה יוסף שיחיה, ובעיקר ב"ילקוט יוסף" שערך בנו ר' יצחק מהלכותיו.

בנושא הפסק בברכות ובתפילות, מצאנו את הערעורים הבאים:

(1) ערעור על מנהג צפון אפריקה לומר "אמת תורתנו הקדושה" לפני הברכה האחרונה של קריאת התורה.

(2) ערעור על אמירת הפסוק "גואלנו" אחרי ההפטר, ולפני ברכות ההפטר האחרונות.

(3) ערעור על אמירת "בסימנא טבא" בין ברכת התורה לקריאת פרשת בראשית.

(4) ערעור על מנהג צפון אפריקה לומר "ברוך הוא וברוך שמו" באמצע ברכה שהשומע רוצה לצאת בה ידי חובתו.

(5) דרישה להעביר את הפיוטים של ימים נוראים שנאמרו לפני "נשמת" ואחריה, לאחרי קדיש תתקבל. כ"כ נדרש להעביר את הפיוט "מי כמוך ואין כמוך" של שבת זכור לאחר קדיש תתקבל.

(6) ערעור על מנהג צפון אפריקה לומר את הקידוש בקול רם, יחד עם המקדש, להוציא את תחילת הברכות ואת סיומן.

האם יש עקביות?

טענת ההפסק אינה חד-כיוונית. היא יכולה להתהפך נגד המעלים אותה. המנהג הנפוץ בברכת כהנים הוא שאחרי שהכהנים מסיימים את ברכת "לברך את עמו ישראל באהבה", הם מחכים לש"צ שיקרא להם את המילה "יברוך". אך מר"ן כתב (או"ח קכח, יג) שהכהנים מתחילים מיד לומר "יברוך" אחרי ברכת "לברך את עמו ישראל באהבה", כי במילה הראשונה אין חשש לטעות, ולכן טוב שלא יהיה הפסק. מר"ן מעיד בספרו ב"י (או"ח, קכח): "בכל מלכות א"י ובמצרים נוהגים שהכהנים מתחילין מעצמם לומר יברוך בלי שום הקראה, ומתיבה שניה ואילך מקרא אותם החזן מלה במלה, ואומרים שהם נוהגים כדעת הרמב"ם". וכן נהגו בצפון אפריקה. אמנם הר"ן והטור פסקו שהחזן מקרא גם תיבת יברוך, וטעמם הוא משום שנאמר: "אמור להם" - שיש להקריא לכהנים. מ"מ אנו רואים שטענת הפסק אינה יכולה להיות טענה גורפת, אלא יש לבדוק כל מקרה לגופו.

מהו הפסק

1) דיבור הוא הפסק

במסכת מנחות (לו, א): "אמר רב חסדא: סח בין תפילה לתפילה חוזר ומברך" (א"כ שיחה בין תפילין של יד לתפילין של ראש היא הפסק).

2) דיבור ששייך לנושא אינו הפסק

מר"ן פוסק בהלכות סעודה (או"ח קסז, ו): "יאכל מיד ולא ישיח בין ברכה לאכילה, ואם שח - צריך לחזור ולברך, אא"כ היתה השיחה בדברים מענין דברים שמברכין עליו, כגון שבירך על הפת, וקודם שאכל, אמר: הביאו מלח או ליפתן, תנו לפלוני לאכול, תנו מאכל לבהמה, וכיוצא באלו - אין צריך לברך". וכן פסק בהלכות שחיטה (יו"ד, יט, ד): "צריך ליזהר מלדבר בין ברכה לשחיטה בדבר שאינו מצרכי השחיטה, ואם דבר צריך לברך פעם אחרת".

והנה כל הטענות על הפסק במנהגי צפון אפריקה מתיחסות לאמירות ששייכות לנושא, כגון: "בסימנא טבא", הפיוטים שחזרו ע"י גדולי ישראל ומפתחים כל אחד מהם נושא שמתאים לאותו מקום בתפילה שבו הוא נאמר (כגון יצרות, קדושות וכו'), "אמת תורתנו הקדושה", "ברוך הוא וברוך שמו" וכו'.

טענת הפסק

3) י"א שדיבור שאינו שייך לנושא אינו חשוב הפסק אם הוא פחות משלש מלים

בזמנו של ר' חזקיה די סילוה בעל פר"ח על השו"ע בסוף המאה הי"ז, רצו לעשות שחיטה גם לישמעאלים בגלל אילוצים כלכליים. הישמעאלים דרשו שהשוחט יאמר "אללאה אכבר" אחרי ברכת השחיטה ולפני השחיטה. היה ויכוח גדול בין החכמים אם אמירה זו חשובה הפסק או לאו. יש שטענו שהואיל ומדובר בשתי מלים בלבד, הרי זה פחות מ"תוך כדי דיבור" ואין זה הפסק. בעל פר"ח פסק שהשוחט יקח עוף לפני כן, יברך על שחיטתו וישחטתו מיד בלי הפסק, ואח"כ לפני שחיטת כל בהמה יאמר "אללאה אכבר" כדרישת הישמעאלים. בעל שדי חמד (כללים, מערכת ה"א, אות א) מוכיח שאפילו מילה אחת היא הפסק אם אינה שייכת לעניין.

ויש להסביר את דעת המקילים כך: בפחות משלש מלים, אין עדיין דעתו של האדם מתנתקת מן הנושא בו הוא נמצא.

מ"מ ניתן להסיק מכל האמור לעיל, שההפסק אינו עניין טכני. לא הדיבור הוא המפסיק, אלא שינוי המחשבה: "היסח הדעת" בלשון חכמינו. דיבור שאינו גורם להיסח הדעת אינו מפסיק.

4) היסח הדעת מפסיק בין ברכה ראשונה למעשה, ואינו מפסיק בין מעשה לברכה אחרונה.

כן כתב הרא"ש (חולין פרק שישי אות ה'): "היסח הדעת זוקקו לברכה ראשונה אם רוצה לאכול או לשתות, לפי שכבר נסתלקה ברכה ראשונה כשהסיח דעתו מלאכול או לשתות, אבל אין היסח הדעת מזיקו לברך על מה שאכל ושתה קודם שיאכל ושתה פעם אחרת, דמאי נפקא מינה אם יאכל פעם אחרת ויברך ברכת המזון על שתי סעודות, דלא מצינו שיש הפסק בין מעשה לברכה אחרונה".

טענת הפסק אמת תורתנו הקדושה - גואלנו

א. הטענות

המערער היחיד על שני המנהגים הוא ר' חיים פאלאג'י שכתב בספר חיים (סי' כה, אות כה) שאין לומר בסיום ההפטרה פסוק גואלנו שהוא הפסק בין קריאת

טענת הפסק

ההפטרה לברכותיה, וכן מה שאומרים אחר קריאת ספר תורה אמת קודם ברכה אחרונה, הוא הפסק, ויש למנוע מלאומרו.

ב. התפשטות המנהגים

1. שני המנהגים מובאים ע"י הרב דוד עובדיה בספרו "קהלת צפרו" (כרך שלישי, בנספח "נהגו העם, עמ' 272, אות ז'; עמ' 280 אות יט), ומדובר במנהגים שלא היו עליהם שום עוררין בכל צפון אפריקה.

2. הערעור של ר' חיים פאלאגי על שני המנהגים מוכיח כי שניהם היו קיימים בתורקיה במאה הי"ח.

3. ר' אברהם חיים אדאדי בספרו "ויקרא אברהם" (דף קטו, ע"ד) חלק על ר' חיים פאלאגי וכתב שהמנהג של אמירת גואלנו, התפשט בכל ישראל.

4. הרב אליהו מני (זכרונות אליהו, דף עב) כתב שנתפשט המנהג לומר גואלנו. ורב זה כמובן מדווח לנו בזה על מנהגי א"י במאה הי"ט, וזה כולל את מה שאנו מכנים "נוסח ירושלמי".

ג. צידוק המנהגים

1. ראינו למעלה בדברי הרא"ש במסכת חולין כי היסח הדעת מפסיק בין ברכה ראשונה למעשה, ואינו מפסיק בין מעשה לברכה אחרונה. וא"כ "אמת תורתנו הקדושה" אינה הפסק.

2. מר"ן ב"י (טו"ח, קמ) ציטט מן המרדכי מחלוקת בין רבינו אפרים ורבינו יואל לגבי מי שעלה לס"ת וקרא מקצת פסוקים ופסק ודיבר דברי תורה או דברי חול - רבינו יואל מחייב אותו לברך שוב אם הוא רוצה להמשיך לקרוא, ורבינו אפרים מתיר להמשיך לקרוא בלי לברך שוב. מר"ן פסק כרבינו אפרים, וכתב בבדק הבית: "מידי דהוה אברכת הסעודה". וכן כתב בשו"ע (או"ח, קמ, ב): "העומד לקרות בתורה וברך ברכה שלפניה וקרא מקצת פסוקים ודבר דברי תורה או דברי חול - לא הוי הפסק, ואינו צריך לחזור ולברך".

ויש מחלוקת אם הפסיק בין ברכה ראשונה לקריאה: אליהו רבא פסק שישוב ויברך, מור וקציעה פסק שאין לחזור ולברך. ולהלכה: ספק ברכות להקל, ולא ישוב ויברך.

3. כמו כן כתב מר"ן בשו"ע (או"ח מז, ט): "יש אומרים שאם הפסיק בין

ברכת התורה ללימודו, אין בכך כלום, והנכון שלא להפסיק ביניהם". הדעה הראשונה היא של רבינו יונה ומרדכי, והשניה של הרמב"ם. והנימוק לדעה הראשונה: "ולא דמי לכל הברכות שאסור להפסיק בין הברכה למצוה כמו שכתוב בסי' ר"ו, שאני הכא דמצוה להגות יומם ולילה, וא"כ לעולם ליכא היסח הדעת" (ב"י).

4. מכל זה עולה שאין אמירת "אמת תורתנו הקדושה" הפסק לכל הדעות, שהרי אינה בין ברכה ראשונה לקריאה, ויותר מזה היא בהחלט חלק מן העניין, ואין בה שום היסח הדעת.

ולגבי "גואלנו" הנימוק פשוט מאד: מדובר בעוד פסוק של נביא (ישעיה מז, ה), ואע"פ שהוא לקוח ממקום אחר מאשר ההפטרה, כבר אמרה המשנה (מגלה פ"ה, מ"ד): "מדלגין בנביא ואין מדלגין בתורה". ופסוק זה מבטא את תפקיד הנביאים האחרונים מהושע ואילך; נביאים אלה הם נביאי הגאולה.

5. הרב עובדיה יוסף שיחיה התחשב חלקית בדעתו של ר' חיים פאלאג'י, וכתב (יביע אומר ח"א, או"ח, ט): "אע"פ שטוב ונכון להחמיר שלא לומר אמת תורתנו הקדושה בסוף קריאת ספר תורה לפני הברכה (אלא שהאומר יש לו על מי לסמוך ואין למחות בידו), אבל בפסוק גואלנו שכבר פשט המנהג ברוב הקהלות לאמרו בסוף ההפטרה, אין צורך לשנות מן המנהג".

והנה אין ספק שהוא פוסק בזה רק עבור עדות המזרח שאצלן המנהג לומר גואלנו התפשט מאד, בעוד המנהג לומר אמת תורתנו הקדושה לא התפשט כל כך. אבל בצפון אפריקה שבה המנהג לומר אמת תורתנו הקדושה הוא מנהג כללי ועתיק מאד, ומאד מושרש, אין ספק שגם הרב עובדיה יוסף יסכים שאין ח"ו לבטל מנהג קדוש זה.

בסימנא טבא

בספר ילקוט יוסף חלק "מועדים" (עמוד קפו, סעיף ט), נפסק שיש לבטל את המנהג של אלו שאומרים "בסימנא טבא" לפני קריאת פרשת בראשית. הטעם הוא משום שזה הפסק בין הברכה לבין הקריאה. הרב עובדיה יוסף שיחיה מסתמך על ר' חיים פאלאג'י (מועד לכל חי סימן כה, אות כה), על בעל ויקרא אברהם (דף קכג, ע"ב) ועל ר' יוסף חיים (שו"ת רב פעלים ח"ג סימן מב). לכאורה מדובר בחכמי

ישראלית (ראה מה שכתבתי בנספח האחרון "אלו ואלו דברי אלהים חיים", בנושא זה). על כל פנים טענת הפסק בהקשר של הפיוט "למבצע על ריפתא" - שורשה במסורת האשכנזית.

ברכות בין קידוש לנטילת ידים

נהגנו בליל שבת וביום שבת לברך על בשמים על פרי העץ ועל פרי האדמה, בין הקידוש לנטילת ידים. נזהרנו מלאכול כזית כדי שלא להיכנס לספק ברכה אחרונה. מנהג זה מוזכר ע"י רש"י (ברכות מב, ע"א, ד"ה ברך על היין): "נוהגין היו להביא קודם אכילה כוס יין לשתות וכו' ומביאין לפניהם פרפראות להמשיך אכילה, כגון פרגיות ודגים, ואח"כ מביאין השולחן".

א"כ מנהגנו יסודתו בהררי קודש. אך יש להיזהר לאכול פחות מכזית, וכן יש להיזהר לברך רק על אוכלים שאין הפת פוטרתן, כגון פירות העץ ופירות האדמה (בננה, אבטיח וכדומה).

סיכום

ההתקפה על מנהגי הפסק של צפון אפריקה מאירה באור משונה את החטא הקדמון שמיחסים לקהילות צפון אפריקה שכאילו הן הושפעו ע"י האשכנזים, בזמן שעדות המזרח שמרו על היחוד הספרדי. הרי כל נושאי ההפסק שאנו דנים בהם - להוציא עניין הפיוטים - אינם קיימים במנהגי אשכנז. אין האשכנזים אומרים "בסימנא טבא", ואין הם רגילים לענות ברוך הוא וברוך שמו, ואין הם אומרים "אמת תורתנו הקדושה" וכו'. יש דוקא כאן הוכחה כי קהילות צפון אפריקה שמרו על מנהגים עתיקים מאד, בזמן שעדות המזרח אינן מצטיינות בתכונת השימור של מנהגים, אלא להיפך, הן התישרו פה ושם עם מנהגי הגולים הספרדים. ופה ושם עם מנהגי האשכנזים.

נתיבי עם קלט:ב

ומברך ברכה אחרונה. ויש אומרים לפני הברכה "אמת תורתנו הקדושה", ויותר טוב להמנע מלאומרו משום חשש הפסק, אבל אין גוערים בו.

מגן אבות אורח חיים קמ עמ' קנו

סימן קמ - דיני הפסק בברכת התורה

אמירת "אמת תורתנו הקדושה" קודם הברכה האחרונה של העולה לתורה

סעיף ב: העומד לקרות כתורה וכרך ברכה שלפניה וקרא מקצת פסוקים ופסק ודבר דברי תורה או דברי חול לא הוי הפסק ואינו צריך לחזור ולכרך.

נוהגים לומר התיבות "אמת תורתנו הקדושה" קודם שמברכים הברכה האחרונה של העולה לתורה, ואין בזה חשש הפסק מפני שברכה זו אינה נחשבת כסמוכה, ועוד דשבח הוא, וחשוב כצורך הברכה¹⁴⁹.

מקור אבות

הנכנסים והיוצאים, שכל עולה ועולה יברך לפניה ולאחריה. אכן בריטב"א מס' מגילה (דף כא:) תירץ דברכת קריה"ת דלאחריה ענין אחר לפיכך לא חשיבה סמוכה. והוסיף דלפ"ז אפילו הפסיק לשיחה או לתרגום וכיצ"ב שרי. וכן משמע מהב"י (ס' ק"מ) דפליגי ר' יואל ור' אפרים אם התחיל לקרוא ונשתתק, אם הוי הפסק. ודנו לענין ברכה ראשונה ולא לגבי ברכה אחרונה. וגם לענין ברכה ראשונה הכריע השו"ע כר' אפרים דלא הוי הפסק. וא"כ כ"ש בנידוננו דברכה אחרונה קיל טפי שכבר גמר לקרות בתורה. וכ"כ האחרונים. וכן ראיתי בשו"ת יביע אומר ח"א (ס' ט) שהוכיח ממקומות הנ"ל בבירור שאין חשש כלל באמירת "אמת תורתנו הקדושה". נועיין שם שסיים דלכתחילה טוב שלא לאומר, שאין צריך לזה. ע"ש. וצ"ע, דמאחר שהוכיח שע"פ דין אין חשש כלל, ונהגו

149. כן המנהג הפשוט. וכבר הוזכר בספר חיים פלאגי (ס' כ"ה אות כ"ה) על המנהג לומר "אמת" לפני ברכה אחרונה, וכן על מה שנהגו לומר "גואלנו" לפני ברכת ההפטרה, והעיר בזה משום הפסק. וכן בשו"ת לב חיים ח"ב (דף ק"ה) חזר על דבריו, ולא נימק טעמו. אמנם יעויין מה שכתבנו (בס' רפ"ד) שמנהג כל קהילות ספרד לומר "גואלנו" לפני ברכת ההפטרה, ולא חוששים לדבריו. וה"ה לאמירת אמת תורתנו הקדושה, דלית בה חששא כלל. ונבאר הדברים.

התוס' במס' ברכות (דף מו. ד"ה כל) הקשו דלמה ברכת התורה שלאחריה צריכה לפתוח בברוך, הרי היא סמוכה לחבירתה. ותירצו דבימיהם היו רגילים שלא היו מברכים על התורה רק העולה ראשון היה מברך הברכה שלפניה, והעולה האחרון היה מברך הברכה שלאחריה, ורק אח"כ תיקנו מפני

סימן קמא - דיני הקורא והמקרא

עליית אב ובנו לס"ת בזה אחר זה
 סעיף ו: יכולים לקרות ב' אחים זה אחר זה, והכן אחר האב, ואין מניחים אלא
 בשכיל עין הרע.

אין לעלות אב ובנו בזה אחר זה משום עין הרע, ומכל מקום אם אינם
 עולים סמוכים בזה אחר זה המנהג לעלות¹⁵⁰.

מקור אבות

האחרונים בדבריו, ע' במור וקציעה ובפר"ח
 ובכה"ח ס"ק י"א דפסק בזה סב"ל). מכ"מ מודו
 דבהפסק לצורך הקריאה אינו מפסיק,
 א"כ ה"ה הכא שהוא מעין הברכה לא
 הוי הפסק כלל. וכן שמעתי מהגרי"ש
 אלישיב זצוק"ל שיש להמשיך לומר
 "אמת תורתנו הקדושה" ואין בזה משום
 הפסק. וכן נוהגים כל גדולי רבני המערב
 ולא חוששים להפסק.

ונוסחת "תורתו תורת אמת" כן גירסת
 הרמב"ם (תפלה פ' י"ב ה"ה) וע' בפר"ח (ס'
 קלט אות ד') ועוד.

150. כך העיד בספר נוהג בחכמה (דף
 קמ"ו), ושכ"כ החיד"א שכך מנהג א"י
 ומצרים וגלילותיה וטורקיא. וע"ע במטה
 יהודה (ע"ש). וע' בסידור בית מנוחה (דיני
 העולים לס"ת אות ל"א) שהביא מחלוקת
 בזה. וע"ע שם (באות ל"ב) דבמקום שאין
 קורין לעולים לס"ת בשם, יכולים לעלות
 שני אחים זא"ז.

בזה, מהיכ"ת להפסיק מלאומרו והרי"ז
 כמו שנהגו בכמה מקומות בתפלה
 להוסיף שבח וממה שכולם נוהגים לומר
 "גואלינו" ה"נ שרי לומר אמת תורתינו
 הקדושה].

ולפ"ז הני ברכות לאו סמוכה היא ולית
 בהם הפסק, שפיר דמי למימר "אמת
 תורתנו הקדושה" וגואל לנו. והחיד"א
 בספר לדוד אמת (ס"ו ו' אות ס"א) הביא
 שהיו שנהגו לדרוש בעלייתם לס"ת קודם
 שברכו ברכה אחרונה בענין צדקה
 וגמ"ח. והעיר דלא ישהה הרבה זמן,
 כעין ברכת אשר יצר. ומשמע דלהפסק
 פורתא לכו"ע לא חיישינן.

ויש להוסיף עוד דבנידון דידן שאומר
 שבח מעין הברכה, לא הוי הפסק כלל,
 דלצורך הוא, ואפילו ננקוט כשיטת
 התוס' דחשיב כסמוכה, ונדונה כברכה
 הראשונה לקריאה, שבה הדין הוא
 שהמפסיק קודם שקרא כמה פסוקים
 חוזר כמש"כ במ"ב (ס"ה ו'). וגם בזה דנו

ד. לפני שיאמר "ברכו", העולה אומר "השם עמכם" ועונים לו "יברכך השם" (וכל זה בלי שם ומלכות)⁶².

ה. כשהעולה מברך את ברכות התורה שלפני הקריאה, ישאיר את ספר התורה פתוח⁶³, ויש שנהגו שיטה את ראשו, שלא יחשבו שהוא קורא את הברכות מתוך ספר התורה⁶⁴. אבל אין לסגור את ספר התורה בזמן הברכות.

ו. לפני הברכה שאחרי הקריאה, יגיד העולה "אמת תורתנו הקדושה", ואין בזה משום הפסק, וכן נהגו⁶⁵.

⁶² ראה בספרו של הרה"ג הרה"ג יעקב רקח זצ"ל בספרו 'שערי תפלה' עמוד ל"ו. וכ"כ

הרה"ג דוד עובדיה שליט"א, בספרו 'נהגו העם' הל' קריאת התורה, סעיף ו'.

⁶³ שו"ע או"ח סימן קל"ט סעיף ד': "כל הקורין מברכים לפני ולאחריה ופותח הספר קודם שיברך ורואה הפסוק שצריך להתחיל בו ואחר כך יברך ולאחר שקרא גולל ומברך".

משנה ברורה שם: "ואח"כ יברך – ר"ל שאין צריך לגלול הס"ת בשעת ברכתו וליכא למיחש שמא יאמרו ברכות כתובות בתורה והוא מברך מן הספר דהכל יודעין שאין ברכות כתובות בס"ת".

וראה מ"ש הרה"ג דוד עובדיה שליט"א, בספרו 'נהגו העם' הל' קריאת התורה, סעיף ג', וז"ל: "העולה בתורה לא היה הופך פניו מהס"ת בשעת הברכה, עיין להב"ח בסי' קל"ש שכתב וז"ל ולפי ענ"ד הגון שיהיה פתוח בשעת ברכה לגמרי ולא יהפוך פניו כלל דכך היא דעת הפוס' והגאונים המפורסמים וכן אני נוהג" וכו' ע"ש.

וכן נהגו במצרים, כ"כ הרה"ג יום טוב ישראל זצ"ל בספרו 'מנהגי מצרים', או"ח סעיף כ"א.

⁶⁴ כ"כ מור"ם זצ"ל שם.

⁶⁵ ראה בספרו של הרה"ג שלום משאש זצ"ל, 'שמ"ש ומגן' ח"ג חאו"ח סי' פ"ה. וכן בספרו של הרה"ג דוד עובדיה שליט"א, 'נהגו העם', הל' קריאת התורה סעיף ז'. והוסיף הרה"ג אברהם חפוטא שליט"א שכך נהגו כולם במראכש.

וראה בספרו של הרה"ג שם טוב גאגין זצ"ל, 'כתר שם טוב' חלק א' עמוד שט, שם כתב שכך המנהג בארץ ישראל.

מִי רֵאשׁ. וְהַפְּצוּתִים בְּגוֹיִם אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ הֵמָּה וְאָבוֹתָם וְשִׁלְחָתַי אֲחֵרֵיהֶם אֶת הַחֶרֶב עַד כְּלוֹתֵי אוֹתָם". כלומר הקב"ה עוזב את עם ישראל ומפזרם בין האומות. לכן קם העולה לתורה ואומר לציבור "ה' עמכם", כרוצה להדגיש ולומר: אנו מברכים בתורה תחילה ולכן "ה' עמכם" ולא יעזוב אתכם.

אמת תורתנו הקדושה

בקהילות ספרדיות מסוימות העולה לתורה מכריז "אמת תורתנו הקדושה" קודם לאמירת הברכה שאחרי הקריאה. ז"ל הרב שם טוב גאגין: ובארץ ישראל מנהגם קודם שיתחיל לומר הברכה שלאחריה אומר אמת תורתנו הקדושה. ואין נוהגים כן בשאר ארצות.¹²

הרב גאגין¹³ משער שמה שלא נהגו בארצות אחרות לומר כן, הוא משום שאמירת התיבות הללו מהווה הפסק בין הקריאה לברכה.

הגבלת המנהג לארץ ישראל, לדעת גאגין, אין לה על מה לסמוך, כי מנהג זה רווח גם בתוניסיה¹⁴ וגם במרוקו¹⁵ וכן נוהגים כל גדולי רבני המערב,¹⁶ ולא קמו עליו עוררין בכל צפון אפריקה.¹⁷ הרב גאגין (בהערה שם) כתב כי שמע שבפרנקפורט דמיין יש קהילה אשכנזית שנוהגים כן. אמנם וידר¹⁸ משער שנפלה כאן אי הבנה. מוסר השמועה התכוון מן הסתם לעניית הקהל, כנהוג בחוגים אשכנזיים, ולא להכרזת העולה לתורה, כנוהג הספרדים. כלומר, יש בין האשכנזים שמגיבים על דברי המברך "אשר נתן לנו תורת אמת", במילים: "אמת תורתנו הקדושה (והטהורה)". ככל שידוע לנו לא נמצא דבר זה בספרי מנהגי אשכנז, אלא רק אצל ר' חיים אלעזר שפירא, הרבי ממונקאטש. תלמידו כתב כי רבו הסתייג מן המנהג: מה שנהגו איזה אנשים ונדפס בקצת סידורים כשמברך העולה הברכה שלאחריה אומרים "תורתנו הקדושה והטהורה" לא אמר כלל.¹⁹

מה מקורה של הכרזה זו אצל חלק מהאשכנזים?

- 12 כתר שם טוב, א, קידאן תרצ"ד, עמ' שט סעיף עב.
- 13 שם, הערה שנה עמ' שי.
- 14 מ' סטבון וא' הטל, "ממנהגי יהדות תוניסיה", עמ' 296, בתוך: ילקוט מנהגים, עורך א' וסרטיל, ירושלם תש"מ.
- 15 ד' עובדיה, קונטרס נהגו העם, בתוך: קהלת צפרו, ירושלים תשל"ו, עמ' 272; ש' משאש, שמש ומגן, ג, ירושלים תשמ"ו, אר"ח סי' פה אות יז.
- 16 מ' לבהר, מגן אבות, ירושלים תשס"ה, עמ' קלא הערה 111.
- 17 ש' טולידאנו, דברי שלום ואמת, א, ירושלים תשס"ג, עמ' 150.
- 18 נ' וידר, התגבשות נוסח התפילה במזרח ובמערב, א, ירושלים תשנ"ח, עמ' 226 הערה 19.
- 19 י"מ גאלד, דרכי חיים ושלום, מונקאטש ת"ש, עמ' סט סעיף רטז.

וידר²⁰ טוען כי היה קיים נוהג ליטורגי לאשר ולקיים את אמיתת הדברים בתיבת "אמת". דוגמה בולטת לתופעה עתיקה זו היא בקריאת שמע, אשר המתפלל מסיימה בתוספת תיבת "אמת": "אני ה' אלהיכם אמת".²¹ תיבת 'אמת' משמשת ענייה מצד המברך או הקהל. תופעה כזו שרדה עד היום במנהג דרום אשכנז ובעוד ארצות לגבי תפילת "עלינו לשבח" בעמידת מוסף בראש השנה וביום הכיפורים. כתגובה על אמירת החזן "הוא אלהינו אין עוד" או "אין עוד אחר", הקהל מכריז בקול רם: "אמת", והחזן חוזר על כך. כלומר: הקהל והחזן מאשרים ומקיימים בתיבת "אמת" את ייחודו ובלעדיותו של הקב"ה.²² ואכן באוסף הגניזה בספרייה הבודליאנית באוקספורד (כתב יד 2700) נמצאת גרסה לתפילת "עלינו לשבח": "הוא אלהינו אין עוד אמת אמת מלכנו ואפס זולתו".²³ תיבת "אמת" נכתבה פעמיים. הראשונה נועדה לעניית הקהל ואף החזן חזר עליה, כדי לשתף עצמו עם הציבור.

לדעת וידר, אפשר להניח שגם במנהגי ספרד היה בתחילה מקומה של הענייה "אמת תורתנו הקדושה" בגוף הברכה. אולם נוהג זה נזנח, הואיל וראו בכך הפסק בברכה. כדי להציל את המנהג מביטול גמור, הועתקה ההכרזה ונאמרה לפני הברכה. השערה זו של וידר נסמכת על כך שבסידור פרס, כתב יד גסטר Or. 10576, השמור בספרייה הבריטית, נמצאת הצהרת האמונה מצד העולה לתורה בגוף הברכה עצמה:

... אשר נתן לנו תורתו – תורה אמת נביא אמת – חיי עולם נטעה בתוכינו על ידי משה רבי' אב לחכמים וראש לנביאים בא"י נותן התורה.²⁴

20 נ' וידר, שם, עמ' 224-225.

21 ההלכה אף הקפידה שלא להפסיק בין "אלהיכם" לבין "אמת", כפי שפסק רב סעדיה (סידור רס"ג, מהדורת דוידזון-אסף-יואל, ירושלים תש"א, עמ' טו, כז), ששתי מילים אלה יש לאומרן בנשימה אחת. וזאת אף על פי שעל ידי הצמדה הדוקה זו מתקבל הרושם המוטעה שתיבת "אמת" היא מן הפרשה שבתורה.

22 ראה: ש"ז גייגר, ספר דברי קהלות, המודיע מנהגי ק"ק פראנקפורט על המאין ושאר קהלות אשכנז ההולכות אחריה, פרנקפורט 1862, עמ' 169; ב' דה פריז, "היהדות הפרובינציאלית בהולנדיה", רשומות א (תש"ו), עמ' 124 כתב: "במזרחה של הולנד היו אומרים בר"ה ויום הכפורים בתפילת "עלינו" את הנוסח 'אין עוד אחר אמת'. את מלת 'אמת' היה אומר כל הקהל בקול רם והחזן חוזר עליה (כפי מנהג דרום גרמניה)". מעניין שבקהילת וורמיזא החשובה לא הסתפק הקהל בהכרזת "אמת", כמו בפרנקפורט ע"נ מיין, אלא קראו את הצהרת האמונה עצמה תוך הרמת קול גדול, כפי שמתאר ר' יוזפא שמש: "ואז מתחיל החזן לנגן 'שהוא נוטה שמים' עד 'מרומים' ואז הקהל בק"ר (=בקול רם) אומרים 'הוא אלהינו אין אחר' עד 'אין עוד' ואז אומרו החזן ג"כ בק"ר" (מנהגים דק"ק וורמישאל לרבי יוזפא שמש, מהדורת המבורגר, א, ירושלים תשמ"ח, עמ' קס).

23 ראה: מ' מרגליות, הלכות ארץ ישראל מן הגניזה, ירושלים תשל"ד, עמ' קמח.

24 סידור פרס. כתב יד גסטר Or. 10576. עמ' 30.

ארבע המילים "תורה אמת נביא אמת" מפסיקות את רצף הברכה. אין הן שייכות לנוסח הברכה אלא דברי העולה הן, שבאמצעותן הוא מצהיר את אמונתו במקורה האלהי של התורה ובסמכותה של נבואת משה.

ראוי להדגיש כי גם ר' חיים אלעזר שפירא, הרבי ממונקאטש, שהסתייג מן המנהג של הכרזת הציבור "תורתנו הקדושה והטהורה" בשעה שהעולה לתורה מברך את הברכה האחרונה, לא מלאו לבו לנטוש לגמרי את המנהג. הוא מעביר את הצהרת האמונה למקום אחר. כך מעיד עליו תלמידו:

בשעת הגבהת ספר תורה הי' מסתכל בכתב ואמר תורתנו הקדושה והטהורה תורת משה אמת וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל.²⁵

לדעתנו, נראה להציע פירוש חדש בטעם אמירת "אמת תורתנו הקדושה". הבבלי (עבודה זרה יט ע"א) אומר:

ואמר רבא: בתחילה נקראת על שמו של הקב"ה ולבסוף נקראת על שמו, שנאמר: בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה (תהלים א:ב).

בתחילה, לפני שאנו עוסקים בתורה ולומדים אותה, התורה נקראת על שמו של הקב"ה, שנאמר: "בתורת ה' חפצו". אולם לאחר שהאדם עוסק וטורח בתורה היא נקראת על שמו, היא נקראת "תורתו". בברכה הראשונה אנו מברכים "ונתן לנו את תורתו". אולם לאחר שקראנו בתורה אנו באים להדגיש ולומר "אמת תורתנו הקדושה", היא הופכת להיות על שמו של האדם ונקראת **תורתו**. תוספת זו, "אמת תורתנו הקדושה", נצרכת, כי בנוסח הברכה שאחרי הקריאה בתורה עדיין הנוסחה, על כל פנים ברוב עדות המזרח: "בא"י אמ"ה אשר נתן לנו את תורתו"²⁶ תורת אמת...".

25 דרכי חיים ושלום, שם, עמ' עח סעיף רכד.

26 כך כתב החיד"א (לדוד אמת [קונטרס תורת השלמים], ירושלים תשמ"ו, עמ' צט סעיף ז). החיד"א מוסיף כי זו הנוסחה שמופיעה ברב עמרם גאון וברמב"ם ובפרי חדש ואין לערער על זה. המעיין יראה כי דבריו של החיד"א קשה להולמם. בסידורו של רב עמרם גאון כלל לא מופיעה נוסחת הברכה שאחרי הקריאה בציבור. בכל כתבי היד של הרמב"ם ובסידורי תימן העתיקים ובמשנה תורה (הלכות תפילה יב:ה, מהדורת קאפח, ירושלים תשמ"ה, עמ' רמט) הנוסחה היא: "אשר נתן לנו תורת אמת". ייתכן שנוסחה שהייתה לחיד"א ברב עמרם גאון וברמב"ם, היא שגרמה לו לכתוב את מה שכתב. המעניין הוא שאצל הרב רחמים יצחק פלאג'י (בנו של ר' חיים פלאג'י, יפה ללב, אזמיר תרל"ב, קלט:יב), אנו מוצאים הסכמה עם נוסחת החיד"א, אף על פי שהוא שם לב שהדבר לא מוזכר בפוסקים שהזכרנו כאן.

"אמת תורתנו הקדושה" – המצדדים במנהג והשוללים אותו

מיקומה של ההכרזה "אמת תורתנו הקדושה" נתקל בהתנגדות מצד חכמי הלכה ספרדים, שראו בכך הפסק בין קריאת התורה לבין הברכה. לדעתם חייבת הברכה להיות צמודה לקריאה בלי הפסק כלשהו. לפיכך פסקו שיש לבטל לגמרי את הכרזת העולה לתורה. נצטט כמה מהם.

כך כתב ר' חיים פלאג'י:

מה שאומרים אחר קס"ת (=קריאת ספר תורה) אמת קודם ברכה אחרונה הוא הפסק ויש למנוע מלאומרו.²⁷

ערעורו של ר' חיים פלאג'י על מנהג זה מוכיח כי הוא היה קיים בטורקיה במאה ה-18. רבה של טריפולי במאה ה-19, רבי אברהם אדאדי, הסתפק בדבר והעדיף שלא להכריע.²⁸ ואילו ר' אליהו מני, רבה של חברון, הכריע:

מה שנוהגים קצת בני אדם שכשעולים לספר תורה אחר גמר הקריאה לאמר אמת הוי הפסק... וכן אני נוהג שאין לאומרה.²⁹

פסקי דין אלה מצאו את דרכם לתוך סידורי התפילה העממיים, הכוללים הערות מעין אלה: "אסור לעולה המברך להפסיק כאן ואפי' לומר 'אמת תורתנו הקדושה' עד גמר ברכה אחרונה".³⁰ או בניסוח אחר: "אין אומרים 'אמת תורתנו הקדושה' קודם ברכת 'אשר נתן לנו', כי זה נחשב הפסק".³¹

עיקר דיוננו נסב סביב השאלה: האם יש לראות את ברכות התורה שלפניה ואחריה עם הקריאה בתורה כיחידה אחת שאין להפסיק בה?

כבר בעלי התוספות³² עמדו על כך וקבעו כי ברכת התורה שלאחר הקריאה אינה סמוכה לחברתה שלפני הקריאה, שהרי היא פותחת ב"ברוך". לפיכך, כאשר הברכות אינן סמוכות זו לזו אפשר להפסיק ביניהן. לדעתם, הברכה השנייה פותחת ב"ברוך" כי צורה זאת של ברכות התורה היא שריד למנהג הקדום שהפותח בקריאת התורה היה מברך ברכה ראשונה, והחותם היה מברך ברכה אחרונה.³³ במצב זה, שיש הפסק גדול בין המברך הראשון והמברך האחרון, יש צורך שגם הברכה האחרונה תפתח ב"ברוך". צורה זו של ברכה אחרונה שפותחת ב"ברוך"

27 ספר חיים, ירושלים תשמ"ו, עמ' צו סעיף כה.

28 קונטרס אמר שומר, בתוך: ויקרא אברהם, ליורנו תרכ"ה, קטו ע"ד.

29 א' מני, זכרונות אליהו, א, רמת גן תשנ"ח, עמ' פז-פח סעיף לא.

30 סדור שערי ציון השלם, פראג תכ"ב.

31 סידור תפילת ישרים, ויניציה תקל"ד.

32 בבלי ברכות מו ע"א ד"ה כל.

33 ראה: משנה מגילה ד:א.

לא שונתה אף לאחר שתיקנו שכל אחד מהעולים מברך לפני הקריאה ואחריה,³⁴ וכפי שכתב הר"ן: "כיון שכבר נתקנה ברכה שלאחריה, לא ראו לשנות מטבע שלה שלא תהא פותחת בברוך".³⁵ לכן, מכיוון שברכות התורה אינן סמוכות זו לזו, אפשר "אפילו להפסיק בנתיים לשיחה או לתרגום או כיוצא בהם".³⁶ יסוד נוסף בענייני הפסקות בברכות ומצוות למדנו מדברי הרשב"א בתשובה לשאלה הבאה:

שליח צבור שברך על מקרא המגלה וקרא מקצתה. ושמעו קול קטטה בחוץ ויצאו מקצתן ואחר כך חזרו. מהו שיחזור שליח צבור לברך ולחזור מראשה?

תשובה: אפילו שהה כדי לגמור את כלה אינו חוזר לראש בין בהלל בין במגלה בין בתקיעת שופר. ואם חזרו וקראו טעות הוא בידם וכל העושה דבר שאינו צריך נקרא הדיוט. וכל שכן אם חזר וברך דהויא לה ברכה לבטלה. ולא עוד אפילו שח אין השיחה מפסקת. כי מן הדין אין שיחה הפסק אלא בשסח בין הברכה להתחלת המעשה כמי שסח בין ברכת הלחם לאכילה... וכן בכל ברכה שעל מעשה כבין ברכת תקיעת שופר לתקיעה ובין ברכת תפילין להנחתן. אבל אחר התחלת המעשה או המצוה שברך עליה אינו הפסק ואינו חוזר. זכר לדבר ברכת הלחם לאחר שהתחיל לאכול שיכול להסיח. אלא שברכות שעל המצוה ראוי שלא להסיח עד גמר המצוה כקריאת התורה והמגלה והבדיקה ושמיעת קול שופר וקריאת ההלל וכל כיוצא בזה.³⁷

לדעת הרשב"א, הפסקה אסורה בין הברכה למעשה המצווה, אך משהתחיל במצווה אינו הפסק, אלא ש"ראוי שלא להסיח עד גמר המצוה". לפיכך, בנדוננו שאמירת "אמת תורתנו הקדושה" נעשית אחרי הקריאה, היא איננה מוגדרת כ"הפסק". אלא שעדיין ראוי לחקור אם הברכה האחרונה על הקריאה היא חלק ממעשה המצווה ו"ראוי שלא להסיח עד גמר המצוה", או שהברכה האחרונה איננה חלק מהמצווה ואפשר מלכתחילה להסיח לפני הברכה האחרונה. אפשר שבנקודה זו חולקים המצדדים באמירת "אמת תורתנו הקדושה" והשוללים. נראה כי בכל מקרה אמירות אלה קשורות לעניין הקריאה בתורה ואינן מוגדרות כשיחה בעלמא שאליה מתכוון הרשב"א. מה גם שמצינו שמותר להפסיק אפילו

34 ראה: בבלי מגילה כא ע"ב.

35 מגילה יב ע"א בדפי האלפסי.

36 ראה: ריטב"א לבבלי מגילה, מהדורת שטרן, ירושלים תשל"ו, כא ע"ב.

37 שו"ת הרשב"א. בני ברה תשי"ח. א. סי' רמד.

אחרי הברכה הראשונה ולפני מעשה המצווה, אם ההפסקה היא צורך הברכה. כגון: לומר אחרי ברכת "המוציא", לפני שהאדם טעם מן הפת: הביאו מלח ולפתן או הכינו האוכל עבור השוורים,³⁸ כדברי הבבלי ברכות (מ ע"א): "אפילו הביאו מלח הביאו לפתן נמי אינו צריך לברך... אפילו גביל לתורי"³⁹ נמי אינו צריך לברך.⁴⁰ קל וחומר במקרה זה, שהאמירות נעשות אחרי הקריאה בתורה, שאין זה הפסק.

דרשות בקריאת התורה

במדרש תנחומא נאמר:⁴¹

מעשה ברבי עקיבא שקראו החזן ברבים לקרות בס"ת בצבור ולא רצה לעלות. אמרו לו תלמידיו: רבינו לא כך למדתנו "כי הוא חיך ואורך ימך" (דברים ל:כ), ולמה נמנעת מלעלות? אמר להן: העבודה! לא נמנעתי לקרות אלא על שלא סדרתי אותה פרשה שנים שלשה פעמים, שאין אדם רשאי לומר דברי תורה לפני הצבור עד שיפשוט אותו ב' ג' פעמים בינו לבין עצמו.

מהמילים המודגשות למד ש' ליברמן⁴² שמשמע קצת שהחכם היה נוהג לומר דברי תורה כשהוזמן לקרוא בתורה. דבריו של ליברמן קצת קשים, כי לפי זה אין קשר בין שני חלקי המשפט בתשובתו של ר' עקיבא. בתחילה הוא טוען שלא סידר הפרשה ב' וג' פעמים, ואחר כך עובר לדבר על "דברי תורה" שאינם ממין העניין. שהרי המשפט "שאיין אדם רשאי לומר דברי תורה לפני הצבור עד שיפשוט אותו ב' ג' פעמים" הוא נימוק לנאמר לפני כן. ואם תאמר שגם לא סידר הפרשה וגם לא הכין בינו לבין עצמו את דברי התורה, היה צריך להיכתב: "וכן". לפיכך נראה שהכוונה בדברי תורה לפרשה שהזכיר לפני כן.

על דרשות בשעת קריאת התורה אפשר ללמוד מהמעשה הבא. רבי יעקב היילפרון⁴³ (המאה ה-16), מספר על מעשה שקרה ביום שבת קודש פרשת בלק

38 שהרי אסור לאדם שיאכל קודם שייתן מאכל לבהמתו שנאמר "ונתתי עשב בשדך לבהמתך" ורק אחר כך "ואכלת ושבעת" (בבלי ברכות מ ע"א).

39 רש"י פירש שם בד"ה גביל לתורי - גביל את המורסן במים לצורך השוורים.

40 וכך אכן פסק המחבר בשולחן ערוך או"ח קסז:ו.

41 מדרש תנחומא, ורשא תרל"ה (ד"צ ירושלים תשי"ח), פרשת יתרו סי' טו. וראה: שמות רבה, מהדורת מירקין, ו, תשל"ג, פ' כי תשא מ:א; ילקוט שמעוני, ירושלים תשכ"ז, שמואל ב' סי' קמו.

42 ש' ליברמן, "חזנות ינאי", בתוך: מחקרים בתורת ארץ ישראל, עורך: ד' רחנטל, ירושלים תשנ"א, עמ' 124.

43 בהסכמה לספרו (שו"ת נחלת יעקב, שם, דף ב) כתב עליו השל"ה הקדוש: "ראה ראיתי בו והנה חכמת אלהים בהרבו".

עו. לפני הברכה האחרונה אומר העולה "אמת תורתנו הקדושה".
ונוסחתנו בברכה האחרונה היא: "אשר נתן לנו תורתו תורת אמת,
וחיי עולם נטע בתוכנו", ואין אומרים "את" תורתו.

עיינ בכתר שם טוב (ח"א עמ' שט) שכתב שגם בארץ ישראל נהגו
לומר "אמת תורתנו הקדושה". וזאת על אף דברי הפוסקים שחששו מטעם
הפסק: הגאון רבי חיים פאלאגי בספר חיים (סי' כה אות כה), והרב ויקרא
אברהם אדאדי (קונטרס אמר שומר אות סא). ועיינ להרה"ג רבי מיכאל פרץ
שליט"א בספר אוצר פסקי הסידור (עמ' קמז) מה שכתב ליישב ולחזק מנהג
זה על פי דברי מרן בבית יוסף (בדק הבית סי' קמ) שהכריע כרבנו אפרים
שהמברך ברכה ראשונה וקרא כמה פסוקים, אם אח"כ שח בדברי חול או
דברי תורה לא הוי הפסק, והטעם "מידי דהוה אברכת הסעודה". ואם בברכת
הסעודה מותר להפסיק אפילו לכתחילה, בדין הוא שיהיה מותר להפסיק
באמירת "אמת תורתנו הקדושה" לכבודה של תורה.

וברור שכל ההיתר להפסיק הוא לפני הברכה האחרונה, אבל בין
הברכה הראשונה לתחילת הקריאה חלילה להפסיק, והמפסיק צריך לחזור
ולברך. וכן פסק הגר"ח פאלאגי בספרו ספר חיים (סי' כה אות לא) בשם
גאון עוזנו הרב ערך השלחן (סי' קמ אות ב ובתיקונים בסוף הספר)⁶⁷.

ונוסחתנו בכרכה האחרונה: "אשר נתן לנו תורתו תורת אמת" (ולא
"את" תורתו), היא כגירסת הרמב"ם (הל' תפלה פי"ב ה"ה) והפרי חדש (סי'
קלט אות ד). וכ"ה בכל סידורי ליורנו ותונס, וכן בסידור הרש"ש המודפס
ובסידור חוקת עולם. וכן העלה בשואל ונשאל (ח"ג סי' כח), ועיינ בשערי

⁶⁷ הגר"ח פאלאגי רגיל להסתייע מדברי רבנו הערך השלחן (וכן מדברי שאר חכמי
תונס), ואף מביא ממנו עובדות שלא ידועות לנו ממקור אחר. לדוגמא, ראה נא מ"ש
בספרו נפש כל חי (מע' ט אות ה), ח"ל: טרחא לדבר מצוה, דהיינו העוסק במצוה כגון
נושא ספרים או טורח בהם, לא יאמר "אוי כמה יגעתי", כמו שאומר על טרחות גדולות
מדבר הרשות. ספר חסידים סי' תתקכ"ג. וזכור לטוב למפת דורנו הרב ערך השלחן
זלה"ה, עם שהיה ריש מתא וריש מתיבתא בעיר גדולה של חכמים ושל סופרים תונס
יע"א, ותנא דאורייתא וקן, עם כל זה היה מוליך בידיו ובזרועו כמה ספרים מביתו לבית
המדרש ומבית המדרש לביתו בשמחה רבה, כמו המוליך ספר תורה בבית הכנסת
מהיכל לתיבה ומתיבה להיכל. זכותו יגן עלינו אמן. עכ"ל. דוגמא נוספת מצאתי
בקונטרס "תהלות חיים", שהינו הספד שנשא הגאון רבי אברהם פאלאגי על אביו
(נדפס בסוף ספר צוואה מזיים עמ' קכט), ח"ל: אמרתי בתחילת דברי כי ה' איתו וכל
אשר הוא עושה ה' מצליח בידו רומז ותרמו לשני המאורות הגדולים הגאון הגדול רבי
יצחק טייב בעל ספר ערך השלחן וצוק"ל והגאון המפורסם מרן אבא זיע"א הריני כפרת
משכבו, דזה היה מנהגם היד כותבת בעומקא של הלכה באמצע הטענות של הבעלי הדין,
ורבנן דפקיע שמיהו שואלים הלכו להם דלפי הדין דלא ישמע מפי המתורגמן כל שכן
לעשות כזאת, ומר באתריה כל אחד השיבו תשובה אחת דכיון דהיה ה' עם השופט
השראת השכינה מסייע אותו דכותבים ושומעים והמבחן דהוי מקיימים זאת אומרת וזאת
אומרת ואחר כך פוסקים הדין. עכ"ל.

כד. בסוף קריאת השליח ציבור לפני הברכה האחרונה, אומר העולה "אמת תורתנו הקדושה" ומברך ברכת "אשר נתן לנו", ואין בזה משום הפסק.

מקור אבות

דבריו נכונים וכמו שפסק מרן בשולחן ערוך ובבית יוסף, אמנם למעשה כל זה לא יגהה מזור כפי מה שנוהגים בכל העולם שעולין כולם לספר תורה יודע ושאינו יודע לקרוא בלחש, ועם כל זה עולין ומברכין, וגם הברכות יודעים בקושי ועוזרים להם, ולפי מסקנת היחזה דעת היה צריך לאסור על כל הקהל לעלות לתורה ורק מיעוטא דמיעוטא היודעים היטב ללמוד ולקרוא בלחש יעלו, וזה אי אפשר לאמרו מצד המחלוקת ודרך ארץ, וכמו שחששו הרא"ש והמור עצמם (סימן קמא) שאם לא יקראוהו אתי לאינצויי עם שליח ציבור, והלכך תקנו שיקרא שליח ציבור שהוא בקי בקריאה, אלא שסיימו על זה דמכל מקום גם העומד יקרא בנחת עם שליח ציבור, וזה בעצמו אין בידינו בדורות הללו, ואם נקפיד על זה חזרנו לאותו חשש של הרא"ש דאתי לאינצויי, וצריך למצוא מעם להליץ בעד המנהג הנזכר שנעשה בנוכחות הרבנים ואין מוחה, ע"כ. ומבואר יוצא מכל הנ"ל, דלכתחלה יש לנהוג כדעת מרן השולחן ערוך, וכמו שכתב בספר דברי שלום ואמת (ח"ב עמוד 35) דהעולה לתורה היה קורא עם השליח ציבור בלחש ובלא שישימיע לאזנו. וכן משמע להדיא מדברי הרב שמש ומגן שרק כתב להליץ יושר על מנהג העולם להעלות אף מי שאינו יודע לקרוא לתורה, אבל מעיקר הדין בודאי דיש לנהוג כדעת מרן.

כד) הנה בשו"ת יביע אומר (ח"א סימן ט) האריך בזה, והביא שם (אות ט) מה שכתב הגר"ח פלאג'י בשו"ת לב חיים (ח"ב סימן קסו) שאחר ההפטרה אין לומר הפסוק גואלנו ה' צבאות, וכן

הזוהר הקדוש שלא ישמיע לאזניו. אלא שמצינו להט"ז (כ"ק ג) והפרי חדש (אות ג) שהקשו, דהא קיימא לן בכל מקום שומע כעונה, ואם כן אמאי אינו יוצא בקריאת השליח ציבור. וכן בשו"ת משאת בנימין (סימן כב) תמה על הרא"ש בזה וכתב, דאדרבה לא יקרא עם השליח ציבור לחוש לדברי הזוהר הקדוש, אלא ישמע ויצא מדין שומע כעונה. ובענין זה כתב לדון מורנו הגר"ש משאש בספרו שו"ת שמש ומגן (ח"א סימן יא), והביא דברי ערוך השולחן (קמא סעיף ה) שכתב, דמדברי השולחן ערוך והמור מתבאר דהעולה מוכרח לקרוא אחר הקורא בלחש ואם לאו הוי ברכה לבטלה, ושכבית יוסף כתב דיש לומר דאף אם לא קרא כלל הוי שומע כעונה, ושכן מוכח להדיא מדברי הירושלמי, וסיים דמכל מקום ודאי יותר טוב שהקורא יאמר בלחש, וצ"ע למה שכתב לעיל מיניה (קלט סעיף ז) דכבר כתבו גדולי עולם דאפילו עם הארץ גמור שאינו יכול לקרות אחר השליח ציבור עולה לתורה משום דשומע כעונה ויכול לברך ושכן המנהג הפשוט ברוב קהלות ישראל. וכתב הרב שמש ומגן "וגם אנחנו היום כן מנהגנו במרוקו ובכל העולם וארץ ישראל בכלל, שעולים עמי הארצות שאין יודעים גם הברכות ושומעים משליח ציבור דשומע כקורא". והביא מה שכתב בשו"ת יחזה דעת (ח"ד סימן יא) שהאריך בזה והעלה למסקנה דהעולה לספר תורה חייב לקרוא בפיו בלחש עם השליח ציבור ואינו יכול לצאת בשמיעה מדין שומע כעונה, ואם אינו עושה כן יש לחוש שבברכותיו הוי לבטלה. וכתב על זה, דהנה אמת שלפי ההלכה

כה. בנוסח הברכה האחרונה: אשר נתן לנו את תורתו תורת אמת. ויש שנהגו להשמיט תיבות "את תורתו".

מקור אבות

אחרונה. וכך מנהג תונים, כמובא בספר עלי הדם (פרק ב אות עו).

כה הנה במסכת סופרים (פרק יג הלכה ח) הובא בנוסח ברכה זו: אשר נתן לנו תורת אמת וחיי עולם נמטע בתוכנו. והיינו בלא התיבות "את תורתו". ובאמת שנוסח זה הובא במחזור ויטרי, ובכל בו (סימן כ), ובטור (סימן קלט). ואולם הרמב"ם (פ"ב מהלכות תפלה ה"ה) כתב: אשר נתן לנו תורתו תורת אמת. ומנהג הספרדים להוסיף תיבת "תורתו", וכן כתב בפרי חדש (אות ד), דהנוסחא המדוקדקת בברכה אחרונה של תורה היא תורתו תורת אמת. וכן הביא החיד"א בכרכי יוסף (ס"ק ז), ובשירי ברכה (ס"ק ב), ושכן מצא בסדר רב עמרם גאון כת"י. וכן כתב עוד החיד"א בספרו טוב עין (סימן ז) ובספרו לרוד אמת (סימן יט אות ז), ושם הביא הנוסחא "את תורתו תורת אמת. וכן הנוסח בסידור בית עובד, ובחסד לאלפים (ס"ק יח), והגר"ח פלאג"י בספר חיים (סימן ד אות טוב), והיפה ללב (ס"ק יב). וכן מנהגנו להוסיף תיבות "את תורתו", כמו שכתב הגר"ד עובדיה זצ"ל בספר נהגו העם (קריאת התורה אות ה), ובספר זוכר ברית אבות (עמוד 45) ושכן כתב הגר"א חפוטא בסידורו אשל אברהם דהוא מנהג מראכש. ובספר כתר שם טוב (ח"א עמוד שח) כתב, דכן המנהג בכל ארץ ישראל. ואולם בסידור אבותינו (עמוד 216) הביא תיבות אלו בסוגריים וכתב בהערה שם, דכן יש מחכמי מראכש שלא גרסו תיבות אלו, כי אחרי הקריאה היא נעשית תורה שלנו. וכן בסידור תפלת החודש הביא תיבות אלו בסוגריים. ובאמת שאף בשולחן ערוך (קלט סעיף

אין לומר אמת קודם ברכה אחרונה בקריאת התורה, והכל משום הפסק. ואולם בזמנינו פשט המנהג אצל בני ספרד לומר פסוק גואלנו בסיום ההפטרה, כמבואר בקף החיים (קמ"ד ס"ק א). והעלה שם ביביע אומר, דיש להתיר לומר פסוק גואלנו אחר ההפטרה, אך לענין אמירת אמת תורתנו הקדושה טוב יותר שלא לומר כן שהרי בלאו הכי דברי שבח אלו כלולים בברכה האחרונה, שהרי אומר בה אשר נתן לנו תורת אמת. ואולם בשו"ת שמש ומגן (ח"ג סימן פה אות יז) כתב, דמנהגנו לומר אמת תורתנו הקדושה קודם ברכה אחרונה. וכן הביאו המנהג בספר נהגו העם (קריאת התורה אות ח), ובספר דברי שלום ואמת (ח"א עמוד 62), ובזוכר ברית אבות (עמוד 44) ושכן כתב הגר"א חפוטא בסידורו אשל אברהם שהוא מנהג מראכש. וכן הביא המנהג בסידור אבותינו (עמוד 215) ונתן טעם לשבח במנהג זה על פי מה שבארנו לעיל (אות טו ואות כג) דמנהג העולם להעלות לתורה אף מי שאינו יודע לקרוא ורק שומע את החזן קורא ויוצא מדין שומע כעונה, ועל כן בסיום הקריאה אומר אמת תורתנו הקדושה שבכך מאשר העולה שאכן שמע את הקריאה מפני השליח ציבור ואינו מברך לבטלה אלא שיצא מדין שומע כעונה. ושאין לחשוש שבאמירת תיבות אלו מפסיק בין הקריאה לברכה, משום שתיבות אלו הם מענין הברכה וליכא היסח הדעת מהקריאה. מה גם שמדברי הגר"ח פלאג"י משמע דכן היה המנהג בזמנו ורק כתב שאין לנהוג כן. ובספר כתר שם טוב (ח"א עמוד שט) כתב, דכן המנהג בארץ ישראל לומר אמת תורתנו הקדושה קודם ברכה

הלכה ברורה

ומנהג כמה מעדות הספרדים שהעולה לתורה אחר שסיים קריאתו קודם שיברך ברכה אחרונה אומר: "אמת תורתנו הקדושה". וטוב ונכון שלא לעשות כן, שהרי בלאו הכי אומר בברכה שלאחר הקריאה "אשר נתן לנו את תורתו תורת אמת". ומכל מקום הנהגים כן אין למחות בידם, שיש להם על מה שיסמוכו ז.

בידור הלכה

שם לדחות מה שכתב בספר ויקרא אברהם (דף קמו ע"ד) לחלוק על זה לענין אמירת פסוק גואלנו אחר ההפטרות. וע"ש. וכן כתב בספר זכרנו לחיים חלק ב' (מערכת ספר תורה אות ג'), להחמיר בזה הן לענין אמירת פסוק גואלנו אחר ההפטרות, והן לענין אמירת אמת תורתנו הקדושה קודם ברכה אחרונה בקריאת התורה. וע"ש. אולם בזמנינו פשט המנהג אצל הספרדים לומר פסוק גואלנו אחר ההפטרות, וכמו שכתבו בספר זכרונות אליהו (דף עב ע"א), והכף החיים (סימן קמד ס"ק יא). וכן כתב המהר"א הכהן מסלונקי בספר מהרת המים (מערכת ה' אות צג, ובשיורי טהרה מערכת ה' אות י'). וע"ש. ואאמור שליט"א שם כתב לדחות מעמו של המהרת המים, ואף על פי כן הסכים לדברי המתירים אמירת פסוק גואלנו אחר ההפטרות. ומכל מקום כתב שלענין אמירת אמת תורתנו הקדושה טוב יותר שלא לומר כן, שהרי בלאו הכי דברי שבת אלו כלולים בברכה אחרונה, שאומר בה אשר נתן לנו תורת אמת, ושאר בשו"ת ויקרא אברהם והאחרונים הנ"ל לא התירו אלא לענין אמירת פסוק גואלנו אחר ההפטרות. וסיים שהאומר אמת תורתנו הקדושה אחר הקריאה אין למחות בידו, שיש לו על מה שיסמוך. ועיין היטב בספר נחלת יעקב (סימן מח), ובספר אמת ליעקב (דיני הברכות לעולים אות סא), ובספר לדוד אמת (סימן ו' אות סא), וביפה ללב (סימן קמו סק"א), ובכף החיים כאן (סיק"ב), ובציונים שהבאתי בשער הציון (סק"ז), ומדברי כולם יש ללמוד שעל כל פנים בדיעבד אם הפסיק בין הקריאה לבין הברכה שלאחריה לא הוי הפסק. ודו"ק. ועיין עוד בשו"ת מתת ידו (סימן מו—מז).

בה ברכה לאחריה עד שיברך הברכה שלאחריה, וכמו שכתבתי בס"ד בתורת המועדים (הלכות פורים סימן ה' אות לג) לענין ברכה שלאחר קריאת המגילה, ואף הראשונים שהתירו שם, היינו משום דשאני ברכה שלאחר המגילה שאינה אלא מנהג. וע"ש. ועיין בתשובת המהר"ב"ח שהובאה בבית יוסף (סימן נא) שכתב, שאינו עונה אמן אחר עצמו בברכות התורה (בשחרית), משום דדוקא היכא שאינו יכול להפסיק בינתים עונה אמן, מה שאין כן היכא שיכול להפסיק בינתים. וע"ש. ולפי דבריו, למנהגינו שאין העולה לתורה אומר אמן אחר עצמו בברכות התורה, יש לומר דהוא הדין דשרי להפסיק בדיבור. ואמנם בספר קרית ספר על ספר המצות להרמב"ם (עשין דף יב ע"ב) כתב בפשיטות שאסור להפסיק בין ברכה ראשונה לאחרונה בקריאת התורה, ומחמת כן תמה על המהר"ב"ח, שמה יענה בברכות קריאת התורה. וע"ש. וכעין זה העיר הדברי חמודות (ברכות פרק ז' סימן י'). אולם יש לומר דהמהר"ב"ח סבירא ליה כדברי הראשונים הנ"ל, דאין הכי נמי אף בברכות קריאת התורה אין איסור מן הדין להפסיק ביניהן. ודו"ק. ועל כל פנים בדיעבד בודאי שאינו חוזר ומברך.

[ז] עיין בשו"ת יביע אומר חלק א' (חלק אורח חיים סימן ט"ג) שהאריך בזה, והביא מדברי הראשונים הנ"ל לענין הפסק בקריאת התורה, ושם (באות ט"ז) הביא מה שכתב המהר"ח פלאנז' בשו"ת לב חיים חלק ב' (סימן קסז) ובספר חיים (סימן כה אות כה) וברוח חיים (סימן קמד סק"א) שאחר ההפטרות אין לומר פסוק גואלנו ה' צבאות וכו', וכן אין לומר אמת קודם ברכה אחרונה בקריאת התורה. משום הפסק. וכתב בלב חיים

אוצרות ההלכה (הרב אהרן זכאי) עמ' 61
שו"ת ברכת אהרן (בוארון) חלק א עמ' קמב

חזק חזק ונתחזק

אורייתא כרך ב

שמה

אמירת חזק חזק ונתחזק

ומענין לציין, שבשיעור-שטובן - בית מדרשו של החת"ס - היו אומרים בדור האחרון
'חזק חזק ונתחזק'⁵ (מפי הרב גרשון קעניג, פרשבורג - בני ברק).

(5) י. ש. שפיגל ציין שם בעמ' 356 כי מנהג חב"ד הוא שגם העולה לתורה אומר חזק חזק ונתחזק
בסיום החומש, וגם בספר "ארחות רבינו" בעל הקהילות יעקב עמ' קכ"ב מסופר כי הסטייפלער
זצ"ל נהג לומר חזק לפני שברך ברכה אחרונה. אכן מהפוסקים משמע שאין לעשות כן באשר
זה לכאורה הפסק בין הקריאה לברכה אחרונה. אלא שהעושים כן אפשר דס"ל דהווי כמו אמירת
הספרדים "אמת תורתנו הקדושה" לפני הברכה האחרונה, וצ"ע. גם הגרי"מ טיקוצ'ינסקי זצ"ל
אסר זאת בלוח א"י שלו, דכתב בפרשת ויחי - בכל פעם שמשלימין ספר ואומרים "חזק" לא
יאמרוהו העולה לתורה שלא יפסיק קודם הברכה (המע').

אהלי שם אורח חיים חלק ה עמק קצט, ריח

הלכות שבת סימן שלח

קצט

אהלי שם

הביא מנהג לומר אחר שיקרא חזק וברוך והקורא משיב חזקו ואמצו. ובשו"ת משנה הלכות ח"ז סימן כב, כתב דלא חששו משום הפסק, ומביא שם שמנהג העולם לומר ולא חשש משום הפסק.

ותמוה, א"כ, מדוע זעקו על מנהג דמשק שאומרים "אמת תורתנו הקדושה", ואח"כ מברכים, ומאי חזית דדמא דאמירת "חזק" סומק טפי מדמא ד"אמת תורתנו הקדושה". והוא פלא.

קונטרס בביאור והגדרת ההפסקים

מאות מנהגים בעם ישראל כבר מתקופת הגאונים עד זמננו סתרו את ההלכות של הפסקים. מחברי ספרים רבים טרחו ויגעו ליישב באופן מקומי את הסתירות הללו. הקושיות והסתירות בהרבה מקרים היו יותר מובנים מאשר התירושים. כבר מאות בשנים יש נסיונות ליישב את הסתירה בין המנהגים להלכות ההפסקים. חלק מהפוסקים בטלו מנהגים מחמת הצורך ליישב את הלכות הפסקים.

בקונטרס מצאנו בעזרת ה' יתברך מקורות חדשים ודרך מיוחדת המתרצת ומסבירה את רוב המנהגים שאין בהם שום חסרון של הפסק. כי על כן ראינו לנכון שהדבר חיוני ונחוץ לברר מחדש את הנושא, וכזה יתיישבו הרבה מנהגים שיוסדו ע"י גאוני הדורות. כך מובנת דרכם של הגאונים הראשונים והאחרונים אשר הנהיגו הלכות ומנהגים ולא יהא בדבריהם סתירה להלכות של הפסקים. יהא רעוא משמיא שדרך חדשה זאת תהיה לרצון לפני יוצר הכל, וימצאו הדברים חן בעיני אלוקים ואדם.

שהמנהג שנהגו כמה קהלות לומר פיוטים קודם נשמת בחגים ומועדים, וכן כשיש חתן ומילה בבית הכנסת, נראה שאין לבטלו, שאע"פ שאין להפסיק בפסוקי דזמרה, מכל מקום כיון שעושים כן לשמחת יום טוב או לשמחת חתן וכלה שפיר דמי לעשות כן, וכמו שהתירו בכלי שיר בשבת על ידי גוי לשמחת חתן וכלה, מכיון שהיא לצורך מצוה, והוא הדין כאן שאין לחוש לאיסור הפסק כיון שאינו אלא מדרבנן, ע"כ.

ובספר יחזה דעת (ח"ב, סימן ב, עמוד לד) העיר ע"ז, שמ"מ למה להם להתיר משום שמחת חתן וכלה, הרי יכולים לומר את הפיוטים לאחר העמידה, וע"ש באריכות.

והנה כל המו"מ בזה הוא, לפום ההבנה שיש בזה הפסק, ורעיון זה נעוץ בהשוואה להפסק של עניית אמן של קדיש או ברכה בין הברכה לקיום המצוה או הטעימה, שזהו אכן הפסק כי הוא לא מענין הברכה, וגם הוא עראי ואקראי ודרך מקרה, שלא כן כאשר הוא תוספת של נוסח קבוע אין בזה היסח הדעת ושרי להוסיף, ואין בזה שייכות להפסק כלל וכלל.

וכ"ז הוכחנו בקונטרס ההפסקים שהפצנו אלפים ממנו ומסרנו שיעורים רבים ברחבי תבל להחזיר עטרה למקומה. וכל הערעורים של הגאונים והראשונים וגדולי האחרונים שהוסיפו במשך דורות, כולם צדיקים וכולם ישרים ואין בזה שום הפסק, ולהלן קונטרס זה.

ועתה הראוני בספר ארחות רבינו (ח"ב עמוד שיג) שכתב שהסטייפלר רבי יעקב ישראל קנייבסקי זצ"ל, שהוא חתן תורה אומר חזק [כשמסיימים את התורה] לפני שמברך את הברכה האחרונה על התורה, עכ"ל. ולא חשש משום הפסק. והכנסת הגדולה בהגות ב"י

אהלי שם

כגריעותא של האחרים, וגם זו אינה טענה, שהרי בין כך מברכים ברכה אחרונה, ואין חשש של גריעותא, אלא רק מעליותא למי שמוסיף.

ובפסוק "גואלנו" וגו', שהוא פסוק, בזה פשוט שאפשר להוסיף, כפי שנוהגים להוסיף פסוק ראשון ואחרון מהפטרה אחרת, ואין בזה חשש. וא"כ אתי שפיר הנוהגים כן, ואין להם לשנות ממנהגם. **וכבר** כתבנו בזה בס' אוצר פסקי הסידור (עמ' קמז) ובס' אהלי שם על הש"ע (סימן קמ). ועי' בס' נתיבי אור למהר"נ יגן ז"ל (עמוד תצב) שא' חזר בתשובה בגלל זה.

ולפי מה שביארנו שבכל נוסח קבוע אין בו משום הפסק, א"כ אין בדברים כל חשש.

בסימנא טבא לפני קריאת פרשת בראשית

כשמתחיל חתן בראשית, המנהג בכגראד לומר בסימנא טבא אחר ברכת התורה, ומתחיל בקריאת פרשת בראשית, ומנהג זה הובא בשו"ת רב פעלים או"ח (חלק ג ס' מב). ותמה שם, הלא ביום שמחת תורה העולה הוא מברך וקורא הפרשה ואיך יפסיק לומר בסימנא טבא בין ברכה לקריאה. והשיב הגאון בעל הבן איש חי, לכאורה אסור לעשות כן משום הפסק, וכן כתב הרב חיים פלאגיי בספר מועד כל חי (ס' פה אות כה) חתן המתחיל לא יאמר בסימנא טבא אחר ברכת התורה דהוי הפסק, אלא אם ירצה יאמר תחילה בסימנא טבא, ואחר כך יברך. ועי' בילקוט יוסף (סימן רו הערה י עמ' תנט ובהקדמה לחלק פורים הגד"מ).

ברם הגאון המפורסם מרן הבן איש חי העיר, כיון שמנהג זה נהוג בכמה

אמת תורתנו הקדושה

הנוהגים להוסיף "אמת תורתנו הקדושה" לפני ברכה אחרונה ימשיכו במנהגם. ומנהג

ישראל תורה הוא. ואין חשש הפסק בזה.

וכן בכרכות ההפטרה המוסיפים גואלנו, והוא מנהג רוב קהילות הספרדים, וימשיכו במנהגם ואין חשש של הפסק.

כתב השו"ע (סימן קמ, סעיף ב): העומד לקרות בתורה וברך ברכה שלפניה וקרא מקצת פסוקים ודיבר דברי תורה או דברי חול, לא הוי הפסק ואינו צריך לחזור ולברך. ע"כ.

ובבית יוסף (בבדק הבית) כתב וז"ל: ול"נ דברי רבינו אפרים שכיון שהתחיל בדבר שבירך לעלייתו, לא הוי שיחה, הפסק, מידי דהוה אברכת הסעודה. עכ"ל. והרי בברכת הסעודה מותר לדבר אפילו לכתחילה. ועיקר הטעם, שהרי ברכה אחרונה של קריאת התורה היא מתחילה בברוך. ועיין בחידושי הריטב"א (מגילה כא:).

וא"כ מאחר והבית יוסף כתב בשם רבינו אפרים, שקריאת התורה דומה להא דפ"ב דברכות (דף יג) שבפרקים שואל מפני הכבוד וכו', אלמא אע"ג דסח א"צ לחזור ולברך ברכות שלפני ק"ש, ומתחיל ממקום שפסק וק"ש ג"כ היא תורה וכתוב בה תמימה וכו'. ואם מותר לשאול מפני הכבוד, ק"ו שיהא מותר להוסיף ולומר "אמת תורתנו הקדושה" שהוא כבודה של תורה.

ויש שהעיר, וכי צריכים אנו שיאמת את דברי התורה. והרי הם אמתיים וקיימים כשלעצמם. אמנם אין זו טענה שהרי גם בברכה אמרינן "תורת אמת".

ויש שהעיר, כיון שיש אחרים שאינם מוסיפים זאת, והוא יוסיף יראה

גואלינו

כף החיים קמד:יא